

HELSINGIN YLIOPISTO

Kolme suurta ja Kaukoidän nouseva suurvalta

Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan ja Suomen Sosialidemokraattisen
Puolueen suhtautuminen Kiinan kansantasavaltaan 1978–1994

Maisterintutkielma

Laatija:

Roope Pölhö

Ohjaaja:

Niklas Jensen-Eriksen

20.8.2025

Helsinki

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Historian maisteriohjelma

Opintosuunta: Historia

Tekijä: Roope Pölhö

Työn nimi: Kolme suurta ja Kaukoidän nouseva suurvalta:

Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen suhtautuminen Kiinan kansantasavaltaan 1978–1994

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Elokuu 2025

Sivumäärä: 62

Avainsanat: Kiina, Kiinan kommunistinen puolue, kansainväliset suhteet, ulkopoliittikka, poliittinen historia, poliittiset nuorisjärjestöt, puolueet, Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue

Ohjaaja: Niklas Jensen-Eriksen

Säilytyspaikka: E-Thesis, Helda

Tiivistelmä:

Tutkielma tarkastelee Kansallisen Kokoomuksen, Suomen Keskustan ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen sekä niiden nuorisjärjestöjen suhtautumista Kiinan kansantasavaltaan vuosina 1978–1994. Tutkielma keskittyy näiden kolmen puolueen ja niiden nuorisjärjestöjen kanssakäymiseen muun muassa Kiinan kommunistisen puolueen kanssa sekä niiden Kiinasta esittämiin arvioihin ja mielipiteisiin. Tämän lisäksi tutkielmassa analysoidaan puolueiden toimintaa osana Suomen virallista ulkopoliittikka vuoden 1989 Tiananmenin tapahtumiin liittyen.

Tutkielma tuo puolueiden omiin lähdeaineistoihin perustuvan näkökulman Suomen ulkosuhteiden ja suomalaisten puolueiden kansainvälisen toiminnan tutkimukseen. Aiempi Suomessa tehty Kiinaan liittyvä poliittisen historian tutkimus on keskittynyt enimmäkseen vain ulkoministeriön sekä tasavallan presidentin kanslian arkistojen aineistoihin. Myös poliittisten nuorisjärjestöjen kansainvälisen toiminnan vaikutusta on analysoitu aiemmin huomattavan vähän Suomen kansainvälisten suhteiden saralla. Tutkielmassa tuodaan esiin nuorisjärjestöjen ja niiden emopuolueiden välisiä linjajeroja Kiinan suhteen.

Eniten Kiina kiinnosti ennen vuotta 1989 tutkielman kohteena olevista puolueista SDP:tä. SDP ja sen nuorisjärjestö SNK muodostivat kahdenväliset suhteet Kiinan kommunistisen puolueen ja Kiinan kommunistisen nuorisliiton kanssa vuonna 1986. Keskustalla ja kokoomuksella ei vielä 1980-luvulla ollut samanlaista kansainvälisten suhteiden verkostoa kuin SDP:llä, eivätkä ne olleet Kiinan kanssa merkittävästi vuorovaikutuksessa valtiollisen ulkopoliittikan ulkopuolella ennen 1990-lukua. Tiananmenin tapahtumat vuonna 1989 katkaisivat SDP:n ja kommunistisen puolueen väliset suhteet, vaikka Suomen ulkopoliittinen johto ottikin tapahtumiin tuomitsemattoman linjan. Tapahtumien jälkeen ihmisoikeuskysymykset nousivat Suomen ja Kiinan suhteissa ajankohtaisiksi. Puolueiden sisällä ihmisoikeuskysymyksiä pyrkivät edistämään etenkin niiden nuorisjärjestöt.

Keskusta, kokoomus ja SDP pyrkivät hallitusvastuussa johdonmukaisesti edistämään hyviä suhteita Kiinan kanssa. Suhteet olivat kansallisen edun kysymys, joita tuli vaalia huolimatta siitä, oliko Kiinan harjoittama politiikka suomalaisten puolueiden arvojen tai ihmisoikeuspoliittisen linjan mukaista.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset	2
1.2	Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	5
2	Kolme suurta ja Kiina 1978–1988	10
2.1	Suhteissa puolueista edelläkävijänä SDP	10
2.2	SDP:n ja KKP:n kanssakäyminen 1987–1988	22
2.3	Kokoomus ja keskusta suhteissa taka-alalla	28
3	Pekingin kevät 1989 ja suhteiden uusi vuosikymmen	33
3.1	Suomen ulkopoliittisen johdon ja puolueiden reaktio tapahtumiin	33
3.2	Nuorisjärjestöt ”rähinälinjalle”; Pjongjangin festivaali 1989	42
3.3	Ulkomaankauppaministeri Kiinaan, ihmisoikeuskysymykset ajankohtaisiksi 1989–1990	46
3.4	Valtiollisten suhteiden tiivistymisen kausi 1990–1994	52
4	Johtopäätökset	60
	Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	63

1 Johdanto

Kiinan kansantasavalta on tänä päivänä yksi maailman merkittävimmistä valtioista. Maa on kommunistisen puolueen valtaannousun jälkeen muuntunut maailman väkirikkaimmasta kehitysmaasta maailmanpoliittisesti merkittäväksi toimijaksi ja taloudelliseksi jättiläiseksi. Aikaa tähän on mennyt vain muutama sukupolvi. Kiinariippuvuudet sekä Yhdysvaltojen ja Kiinan keskinäinen vastakkainasettelu ovat viimeistään 2010-luvulla muodostuneet arkisiksi aiheiksi myös suomalaisissa uutismedioissa. Maailmanpolitiikkaan liittyvää keskustelua on tänä päivänä mahdotonta käydä ilman Kiinan huomioimista.

Edellä mainittujen syiden takia Kiinaan liittyvän tutkimuksen määrä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmeninä. Poliittiseen historiaan liittyvää Kiina-tutkimusta on Suomessakin innostuttu kirjoittamaan 2000-luvulla aiempaa enemmän, mutta laajat yleisesitykset Suomen ja Kiinan suhteista ovat yhä suhteellisen vähissä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Herääminen Kiina-tutkimuksen saralla todennäköisesti kytkeytyy Suomessakin kasvaneeseen tietoisuuteen Kiinan yhä suuremmasta vaikutusvallasta maailmannäyttämöllä. Maan tulevaa alati kasvavaa roolia ei osattu vielä kylmän sodan pauloissa ennustaa.¹ Suomen ja Kiinan kahdenvälisiä suhteita itsenäisyytemme alkuajoista kylmän sodan viimeisille vuosille saakka on tutkittu erityisesti kahdessa väitöskirjassa. Suhteista vuosina 1919–1949 on kirjoittanut Mikko Uola jo vuonna 1995, kun taas vuosia 1949–1989 on tutkinut Sari Arho Havrén vuonna 2009 julki tulleessa väitöskirjassaan.

Väitöskirjojen ulkopuolella osittain tämänkin tutkielman aihepiiriin kuuluvia kysymyksiä on selvitelty 2010-luvulla yhteensä kolmessa pro gradu- ja maisterintutkielmassa, tosin erilaisin kysymyksenasetteluin, painotuksin ja eri lähdemateriaalia hyödyntäen. Vuosina 2015 ja 2017 julkaistiin kaksi vuoden 1989 Tiananmenin tapahtumia käsittelevää tutkielmaa, mitä selittää tapahtumaan liittyvien arkistoaineistojen salassapitoajan raukeaminen. Timo Kaustisen aatehistorian sekä Jari Järvenpään yleisen historian pro gradu -työt tutkivat molemmat Suomen ulkopoliittisen johdon suhtautumista 'Pekingin kevääseen' hyödyntäen Kansallisarkistossa sijaitsevaa Tasavallan presidentin kanslian III

---

¹ Arho Havrén 2009, 21.

arkistoa sekä Ulkoministeriön arkistoa Katajanokalla. Järvenpään työ on keskittynyt enemmän presidentti Mauno Koiviston rooliin tapahtumien jälkeen, kun taas Kaustinen tarkastelee vuoden 1989 tapahtumia laajemmin opiskelijamielenosoitusten kontekstista Suomen Pekingin suurlähetystön raportointia seuraten. Tutkielmat ovat kuitenkin aiheajaukseltaan erittäin samankaltaisia ja tiettyä päällekkäisyyttä esiintyy. Kimmo Laineen maisterintutkielma vuodelta 2021 keskittyy Suomen ja Kiinan suhteisiin yleisemmin vuosina 1984–1995 hyödyntäen aikaisempien tutkielmien tavoin Ulkoministeriön arkistoa.

Näiden aikaisempien opinnäytteiden keskittyminen tasavallan presidenttiin ja ulkoasiainministeriöön on ymmärrettävää, sillä presidentti johti suvereenisti Suomen ulkopoliittikkaa ennen vuonna 2000 voimaan astunutta perustuslakiuudistusta. Jari Järvenpää huomauttaakin aiheellisesti tutkimuksessaan siitä, että nimenomaan tasavallan presidentti sekä hänen lähipiirinsä ovat aina olleet parhaiten informoituja Suomen suhteista ulkovaltoihin.² Presidentin, ulkoasiainministeriön ministerien ja virkamiesten taustalla sekä rinnallakin ovat myös aina vaikuttaneet poliittiset puolueet ja niiden nuorisjärjestötkin, jotka ovat toiminnallaan ottaneet osaa ja usein myös kantaakin Suomen ulkosuhteiden hoitoon. Tässä tutkielmassa näitä tahoja tuodaan vihdoinkin esille myös valtiollisen ulkopoliittikan ulkopuolella.

1.1 Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen kohteena on kolme suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään vaikuttanut merkittävää poliittista puoluetta: Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Suomen Keskusta³ ja Kansallinen Kokoomus. Tämän lisäksi tutkielmassa ovat mukana näiden kolmen puolueen nuorisjärjestöt: Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliitto (SNK), Nuoren Keskustan Liitto (NKL) ja Kokoomuksen Nuorten Liitto (KNL). Tutkimuskysymykseni ovat: 1) miten nämä puolueet ja niiden nuorisjärjestöt ovat olleet Kiinan kanssa vuorovaikutuksessa, 2) miten ne ovat

---

² Järvenpää 2017, 7.

³ Vuoteen 1966 asti nimeltään Maalaisliitto, jonka jälkeen vuoteen 1988 asti nimeltään Keskustapuolue. Tässä tutkielmassa käytän jatkossa termiä ”keskusta”.

maahan suhtautuneet ja miksi, sekä 3) erosiko puolueiden ja niiden nuorisojärjestöjen linja Kiinan suhteen mahdollisesti toisistaan?

SDP:stä, keskustasta ja kokoomuksesta on toisinaan käytetty nimitystä ”kolme suurta”, sillä ne ovat dominoineet pitkään eduskuntavaalien kärkipaikkoja, vaikka järjestys onkin vaihdellut. Vaikka keskusta on viime vuosina hieman jäänyt kokoomuksen ja SDP:n kannatuksesta jälkeen eduskuntavaaleissa, on Suomen pääministeri Keijo Liinanmaan vuoden 1975 virkamieshallituksen jälkeen aina edustanut joko SDP:tä, keskustaa tai kokoomusta.⁴ Nimitystä on siis yhä varsin perusteltua käyttää.

Nämä kolme suurta, kuten muutkin puolueet, ovat luonnollisesti pohtineet myös ulkopoliittikkaa sekä kansainvälisiä teemoja. Ulkopoliittista keskustelua esiintyy sisäpolitiikan ohella suhteellisen paljon puolueiden ja niiden nuorisojärjestöjen keskeisissä päätöksentekoeleimissä. Kaikilla tutkimuksen kohteena olevilla puolueilla on ollut myös oma kansainvälisiä asioita käsittelevä, usein pienehkö elin, kuten ulkopoliittinen työryhmä tai kansainvälisten asiain toimikunta. Nämä eivät kuitenkaan valitettavasti ole jättäneet jälkeensä juurikaan pöytäkirjoja. Puolueet ovat ylläpitäneet kansainvälisiä suhteita erilaisissa yhteistyöjärjestöissä sekä solmimalla kahdenvälisiä suhteita esimerkiksi ulkomaisten veljespuolueiden kanssa. Yhteyttä on pidetty etenkin erilaisissa kansainvälisissä yhteistyöelimissä: SDP on vaikuttanut Sosialistisessa Internationaalissa (SI), kokoomus puolestaan International Democracy Unionissa (IDU) sekä keskusta Liberaalissa Internationaalissa (LI). Kansainvälisen toiminnan taso on kuitenkin vaihdellut puolueiden välillä eri aikoina suuresti, kuten tulen tutkielmassa osoittamaan. Kansainvälisyyttä puolueiden ja niiden edustajien toimintaan on tuonut toisinaan myös eduskunta, joka on muun muassa osallistunut kansainväliseen parlamenttien väliseen yhteistyöhön sekä lähettänyt vierailuvaltuuskuntia eri maihin.⁵ Tämä on lisännyt myös niiden kansanedustajien kansainvälisiä yhteyksiä, joiden puolueet eivät ole olleet ulkopoliittisesti yhtä merkittävässä asemassa.

---

⁴ Valtioneuvosto, Suomen hallitukset ja ministerit. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/hallitukset/> (viitattu 17.4.2025).

⁵ Eduskunnan kansainvälisyydestä toisen maailmansodan jälkeen katso Seppinen 2007, 358–402.

Suomalaisten puolueiden kansainvälistä toimintaa on syytä tutkia myös valtiollisen ulkopoliitiikan ohella etenkin siksi, että aikaisempaa tutkimusta aiheesta on erittäin vähän. On silti hyvä tiedostaa, että esimerkiksi puolueiden kahdenväliset suhteet eivät tietenkään ole olleet ulkopoliittisesti yhtä merkittäviä kuin valtioiden väliset suhteet. Vaikka tutkielmassa tulen tuomaan esiin paljon muun muassa puolueiden välistä kanssakäymistä, ei sen merkitystä esimerkiksi Suomen ulkopoliitikalle tule ylikorostaa. Tästä huolimatta esimerkiksi suomalaisen puolueen kahdenväliset suhteet tai muu kanssakäyminen Kiinan kommunistisen puolueen kanssa kertoo meille potentiaalisesti paljonkin kyseisen suomalaisen puolueen suhtautumisesta Kiinaan valtiona – onhan Kiina yksipuoluehallinnon maa. Puolueiden toiminta osana Suomen virallisten ulkosuhteiden hoitoa ja niiden muu oma kansainvälinen toiminta sekoittuvat aihepiireinä tutkielmassa hieman keskenään, mutta tämä on myös tarkoituksenmukaista. Tutkielma tuo puolueiden omiin lähdeaineistoihin perustuvaa näkökulmaa molempien teemojen tutkimukseen ja luo kosketuspintaa näiden välille.

Tutkielman aikarajaus kattaa vuodet 1978–1994. Eniten valittuun aikarajaukseen vaikuttaa Kiinaan liittyvien lähteiden ilmeneminen puolueiden arkistomateriaaliin juuri 1970-luvun lopulla. Tätä edeltävältä ajalta Kiinaan liittyvää aineistoa on puolueiden arkistoissa todella vähän. Rajauksen alkuajankohta on valittu myös Kiinan sisäpoliittisen tilanteen kehityksen myötä, sillä samoihin aikoihin maan todellisena johtajana aloitti Deng Xiaoping. Hänen johdolla Kiina siirtyi asteittain kohti markkinataloudellisempaa talousmallia ja avautui ulkomaailmalle.⁶ Kiinan muutokseen Dengin ruorissa olon aikana heräsi myös Suomi, joka tiivistä suhteitaan maahan 1980-luvulla.⁷ Aikarajaus päättyy vuoden 1994 loppuun, sillä seuraavana vuonna Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi. Tämä toi mukanaan uusia vaikutteita myös ulkopoliitiikkaan.

Tutkielma etenee pääasiassa kronologisesti. Ensimmäinen käsittelyluku kattaa vuodet 1978–1988, eli ajan ennen kevään 1989 tapahtumia Kiinassa. Toinen käsittelyluku keskittyy vuosiin 1989–1994.

---

⁶ Dengin ajasta Kiinan johdossa katso esim. Paltemaa & Vuori 2012, 262–340.

⁷ Arho Havrén 2009, 5.

1.2 Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Näin modernia historiaa kirjoittaessa hienoiseksi ongelmaksi voi muodostua se, että historiantutkimus ei ole kaikilta osin vielä saapunut näin tuoreisiin vuosilukuihin. Itse Kiinan ja Suomen suhteiden tutkimuksen kannalta vastaavaa ongelmaa ei ole aiemmin mainittujen opinnäytteiden ja väitöskirjojen myötä, mutta tutkielman aiheena olevien puolueiden historiateossarjat eivät riitä aivan koko tämän tutkielman ajallista rajausta kattamaan. Lähimmäksi yltää Kati Katajiston kirjoittama keskustan historian kuudes osa, joka kattaa puolueen osalta vuodet 1981–1991. Kokoomuksen puoluehistorian viimeisin osa on Vesa Vareksen käsialaa kattaen vuodet 1966–1987. SDP:n historiaa on tähän päivään mennessä julkaistu viiden teoksen verran, joista Matti Hannikaisen kirjoittama viimeisin osa käsittelee tosin vasta vuosia 1957–1975. Puolueiden historiasarjat keskittyvät useimmiten sisäpolitiikkaan puolueen kansainvälisen toiminnan sijasta, vaikka jälkimmäisestäkin on toki kirjoitettu teoksissa hieman. Kansainvälisten suhteiden avaaminen on Suomen kylmän sodan kontekstin takia usein melko Neuvostoliitto-painotteista. SDP:n kansainvälisestä toiminnasta on julkaistu yksi tutkimus: Jouko Raitaniemen maisterintutkielma käsittelee SDP:n ja Sosialistisen Internationaalin liennytysolehtiikkaa vuosina 1976–83. Raitaniemen tutkimus on ollut SDP:n SI-toiminnan hahmottamisessa suureksi avuksi.

Positiivisena yllätyksenä tutkimuskirjallisuuden saralla on kunkin puolueen poliittisia nuorisjärjestöjä käsittelevän tutkimuksen olemassaolo sekä samalla myös pitkä ajallinen kattavuus. Kaikkien tutkimuksen kohteena olevien puolueiden nuorisjärjestöjen historiaa on tutkittu vähintään 1990-luvulle, usein jopa itse tutkimusten julkaisuvuoteen saakka. Tuorein näistä on Mikko Laakson ja Veijo Åbergin demarinuoria käsittelevä teos vuodelta 2006. Keskusta- ja kokoomusnuorten historiaa käsittelevät teokset näkivät päivänvalon jo 1990-luvulla, Tatu Vanhasen keskustanuorista kirjoittama teos julkaistiin 1995 sekä jälleen Vesa Vareksen tekemä kokoomusnuoria käsittelevä tutkimus muutamaa vuotta myöhemmin 1999. Tutkimuskirjallisuudessa tulen viittaamaan myös laajemmin esimerkiksi Suomen ulkopoliitiikkaa sekä Kiinan kansantasavaltaa käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Hyödynnän tutkielmassa myös muutamien eri henkilöiden kirjoittamia muistelmia.

Tutkielman arkistomateriaali nojaa ensisijaisesti puolueiden omiin arkistoihin sekä muutamiin henkilöarkistoihin. Puolueaineistojen kohdalla eri piirien ja paikallisjärjestöjen aineisto on rajattu tutkielman ulkopuolelle, sillä muuten luettavan arkistomateriaalin määrä olisi paisunut mahdottoman suureksi. Tämä luo tutkimuksen tulkintaan pienimuotoisen aukon, sillä lähdeaineistossa on keskitytty erityisesti puolueen korkeimman johdon toimintaa käsittelevään lähdemateriaaliin. Puoluekentän ääni tulee esiin pääasiassa vain puoluekokouspöytäkirjojen yhteydessä. Ulkopolitiikan tutkimuksen kannalta merkittävät Tasavallan presidentin kanslian arkisto sekä Ulkoministeriön arkisto on rajattu lähdemateriaalista ulos, sillä niitä on hyödynnetty jo kattavasti aiemmassa tutkimuksessa. Kiinalaista lähdemateriaalia ei tutkielmassa ole hyödynnetty puutteellisen kielitaidon ja aineiston hankalan saatavuuden vuoksi, mikä toki yksipuolistaa tutkielman aiheeseen tarjoamaa näkökulmaa.

Sari Arho Havrén toteaa omassa tutkimuksessaan Kiinaan liittyvää materiaalia olevan SDP:n arkistoa säilyttävässä Työväen Arkistossa vähän.⁸ Puolueen arkistosta löytyy kuitenkin kokonainen Kiinaan liittyviä asiakirjoja sisältävä kansionsa, jonka avulla voi hahmottaa SDP:n suhtautumista ja yhteydenpidon määrää Kiinaan 1970-luvun viimeisiltä vuosilta alkaen. Aineistoa voi pitää suhteellisen merkittävänä, sillä sitä ei ole hyödynnetty tutkimuksessa vielä lainkaan. Aineistoa ei vielä Arho Havrénin tutkimustyön aikaan ollut todennäköisesti järjestetty tai se haluttiin pitää vielä salassa, sillä se sisältää esimerkiksi useita luottamuksellisiksi merkittyjä asiakirjoja. Salaisten raporttien ja muistioiden jakelun piirissä on usein ollut vain puoluetoimikunta⁹, kansainvälisten asiain toimikunta tai yksittäiset ylimpään puoluejohtoon kuuluneet henkilöt, joten ne ovat olleet suhteellisen pienen sisäpiirin tietoa. Ainakaan puolueen kentällä ei mitään todennäköisemmin oltu SDP:n ja Kiinan suhteista sen kummemmin perillä ellei puoluelehteä ja puoluekokouksien toimintakertomuksia luettu jatkuvasti suurennuslasia kourassa. Kiinaan liittyvää aineistoa on lisäksi hieman muissa SDP:n kansainvälisten asioiden arkistosarjoissa, kuten kansainvälisten asioiden sihteerien jättämässä aineistoissa.

---

⁸ Arho Havrén 2009, 17.

⁹ Nykyään nimeltään puoluehallitus muiden tutkielman kohteena olevien puolueiden tapaan.

Hyödyllisiä Työväen Arkiston aineistoja ovat myös SDP:n eri puolue-elinten asiakirjat, joita olen lukenut kattavasti tutkielman aikarajauksen ajalta. Olen lukenut kaikki aikarajauksen puoluekokousasiakirjat sekä tutustunut SDP:n puoluetoimikunnan pöytäkirjoihin ja niiden käyttörajoitettuihin keskustelupöytäkirjoihin. Keskustelupöytäkirjat ovat erittäin arvokas lähde, sillä keskustalta ja kokoomukselta vastaavaa kokonaisten keskustelujen täysin sanatarkkaa tallentamista ei löydy. SDP:n keskustelupöytäkirjat sisältävät kuitenkin vain kokouksessa yhtenä käsiteltävänä asiakohdana olleen poliittisen tilanteen läpikäynnin yhteydessä käydyt keskustelut, joten ne eivät siis sisällä kaikkien kokouksen asiakohdien ja tehtyjen päätöksiä yhteydessä käytyä keskustelua, mikä on toki tutkijan näkökulmasta harmi. Keskustelupöytäkirjojen lisäksi olen lukenut puoluetoimikunnan päätöspöytäkirjoja, niiden liitteitä sekä yksittäisiä työvaliokunnan pöytäkirjoja. Olen myös tutustunut SDP:n eduskuntaryhmän ryhmäkokouspöytäkirjoihin vuodelta 1989, joissa on tosin usein puhuttu vain sisäpolitiikkaa. Täten ne eivät ole tämän tutkimuksen kannalta hyödyllisiä. Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliiton aineistoja, muun muassa liittokokouksen-, liittohallituksen ja työvaliokunnan pöytäkirjoja sekä kansainvälistä aineistoa olen lukenut relevanteilta ajankohdilta. Puoluelehtien osalta olen tutustunut *Demari*-¹⁰ sekä *Lippu-lehtiin*¹¹ Kiinaan liittyvien ajankohtien ympäriltä, pääasiassa 1980-luvun loppupuoliskolta. Työväen Arkistossa säilytetyistä henkilöarkistoista olen lukenut Kalevi Sorsan sekä Kaarlo Pitsingin arkistoja. Etenkin Pitsingin arkistossa on yllättävän paljon Kiinaan liittyvää aineistoa.

Vastaavanlainen kattava tutustuminen puolueen aineistoihin on tehty myös Keskustan ja Maaseudun- sekä Porvarillisen Työn Arkistossa. Keskustan ja Maaseudun arkistossa (KMA) olen lukenut keskustan puoluekokous-, puoluehallitus-, työvaliokunnan- sekä puoluevaltuuskunnan pöytäkirjoja. Keskustan puoluehallituksen pöytäkirjoissa on usein melko laajoja puheenvuorotiivistelmiä, mutta ei puheenvuoroja sanantarkasti kirjoitettuna ylös sellaisinaan SDP:n puoluetoimikunnan keskustelumuistioiden tapaan. Puoluehallituksen työvaliokunnan pöytäkirjat ovat erikseen aina liitteinä puoluehallituksen pöytäkirjojen yhteydessä, joten niitä on myös yleisesti silmäilty läpi

---

¹⁰ Vuoteen 1988 nimeltään *Suomen Sosialidemokraatti*. SDP:n pää-äänenkannattaja.

¹¹ SNK:n julkaisema lehti.

puoluehallituksen pöytäkirjoja luettaessa. Keskustan kansainvälinen aineisto on valitettavasti melko suppeaa eikä kovinkaan relevanttia tämän tutkimuksen teemojen kannalta. Muun muassa kansainvälisten asioiden työryhmä ei ole jättänyt jälkeensä pöytäkirjoja, eivätkä myöskään kansainvälisten asioiden sihteerit. Yleisesti suoraan Kiinaan liittyvää aineistoa on arkistossa erittäin vähän, mutta muutamia yksittäisiä mainintoja löytyy. Varsinaisen tutkimuskysymykselle relevantin aineiston vähäisyydestä huolimatta aineistojen perusteella voi hahmottaa keskustan yleistä ulkopoliittista linjaa selkeästi.

Nuoren Keskustan Liiton aineiston tilanne on hieman emopuoluetta parempi ulkopoliittisen aineiston osalta, sillä sitä on tallella enemmän ja se on sisällöltään emopuoluetta monipuolisempaa. Nuoret ovat kirjoittaneet esimerkiksi matkaraportteja ja käyneet muistioiden kautta yleistä pohdintaa ulkopoliittisista teemoista. Myös liiton liittohallituksen kokouksissa on käsitelty jonkin verran kansainvälisiä asioita. Olen lukenut NKL:n liittokokouksen- ja liittohallituksen pöytäkirjoja vuodesta 1989 eteenpäin, myös suhteelliseen suureen kansainvälisten asioiden aineistoon olen tutustunut koko rajauksen ajalta. Näiden lisäksi olen lukenut NKL:n julkaisemaa Keskusta-lehteä vuodelta 1989.

Kokoomuksen Porvarillisen Työn Arkiston (PTA) tarjoama materiaali tutkielman aiheeseen liittyen on suhteellisen niukkaa Keskustan ja Maaseudun arkiston tavoin. Kansainvälisiä asioita käsittelevä aineisto on kokoomuksella kokonaisuudessaan melko vähäistä. Olen lukenut kokoomuksen puoluekokousten, puoluevaltuuston, puoluehallituksen sekä eduskunta- ja ministeriryhmän pöytäkirjoja. Kokoomuksen puolue-elinten pöytäkirjat ovat kaikista kolmesta puolueesta usein vähäsanaisimpia puoluekokouksien- ja puoluevaltuuston pöytäkirjoja lukuun ottamatta, sillä esimerkiksi eduskuntaryhmän kokouksissa käytettyjä puheenvuoroja on paikoin tiivistetty vain yhdellä lyhyellä virkkeellä. Pöytäkirjoja esimerkiksi puoluehallituksen kokouksista myös puuttuu jonkin verran. Kokoomuksen Nuorten Liiton arkistosta Kiinaan liittyviä aineistoja löytyy pääasiassa vuodelta 1989, jolta olen lukenut liiton tärkeimpien elinten aineistoja sekä myös nuorisjärjestölle saapuneita kirjeitä. Puoluelehdistä olen tutustunut kokoomuksen Nykypäivä-lehteen sekä KNL:n Tasavalta-lehteen. 1987–1991 pääministerinä toimineen Harri Holkerin arkistossa ei ollut mitään tutkielman aiheeseen liittyvää.

Puolue-elinten lähdeaineistoa dominoivat usein ajankohtaiset sisäpoliittiset kysymykset sekä muut laajemmat kansainväliset teemat, kuten esimerkiksi Eurooppa-integraatio aikarajauksen loppupuolella. Nämä ovat tietenkin olleet puolueiden kannalta kaikista relevanteimpia kysymyksiä yksittäisten ulkomaiden, kuten Kiinan, sijasta. Etenkin keskustan ja kokoomuksen kansainvälisen aineiston vähäisyys luo tutkimukselle joitain haasteita puolueiden varhaisen Kiina-suhtautumisen tulkitsemisen kohdalla. Tästä syystä arkistomateriaalin ohella lähdeaineistona tutkielmassa toimivat myös puoluelehtien ulkopuoliset sanomalehtiaineistot sekä sähköpostihaastattelut. Monet tutkielmassa hyödyntämistäni lehtiartikkeleista ovat löytyneet tutkituista arkistoista lehtileikkeinä.

Haastattelut ovat valikoituneet osaksi lähdemateriaalia muutamasta syystä. Ensinnäkin moni tutkielmassa esillä olevista henkilöistä on yhä elossa työn aikarajauksen ollessa historian tutkimukselle suhteellisen lähellä nykypäivää. Täten haastattelujen toteuttaminen on ylipäättään ollut mahdollista. Toiseksi haastatteluilla on mahdollista pyrkiä täydentämään puolueiden arkistoaineistojen hiljaisuuksia, joita tämän aihepiirin kohdalla on tullut suhteellisen paljon vastaan. Puolueiden entisten toimijoiden haastatteluilla on parhaimmillaan mahdollista päästä käsiksi tietoon mikä ei syystä tai toisesta ole jäänyt analogisiin arkistolähteisiin. Haastatellut henkilöt ovat pääasiassa puolueiden entisiä kansainvälisten asioiden sihteerejä, mutta mukana on muutamia muitakin puolueiden entisiä toimijoita. Haastateltujen sanomaan tulee luonnollisesti suhtautua terveän lähdekriittisesti.

2 Kolme suurta ja Kiina 1978–1988

2.1 Suhteissa puolueista edelläkävijänä SDP

Aikaisempi tutkimus on havainnut Suomen ja Kiinan kansantasavallan kahdenvälisen suhteiden kehittymisen olleen varsin hidasta, vaikka juhlapuheissa diplomaattisuhteiden aikaista solmimista onkin usein korostettu pohjana erinomaisille kahdenvälisille suhteille. Varsinaista vauhtia kahdenkeskeiseen kauppaan ja vierailuvaihtoon saatiin kuitenkin odottaa 1980-luvulle, Mauno Koiviston presidenttikauden saakka.¹²

On epäselvää, oliko Koivistolla virkaan tullessaan suoranaista Kiina-suhteiden kehittämisen agenda. Hänen ulkopoliittikkansa alueellisesta fokuksesta on esitetty erilaisia tulkintoja niin entisten ulkoministerien kuin tutkijoidenkin toimesta.¹³ Suomen ja Kiinan suhteet kuitenkin kehittyivät asteittain Koiviston kauden aikana: Paavo Väyrysen (kesk) Kiinan-matka 1984 ensimmäisenä suomalaisena ulkoministerinä toi uutta tuulta etenkin maiden välisiin kauppasuhteisiin ja povasi tietä laaja-alaisemmalle suhteiden kehittämislle 1980-luvun aikana.¹⁴ Vuosikymmenen loppuun mennessä Kiinassa olivat vierailleet ensimmäistä kertaa myös Suomen pääministeri Kalevi Sorsan (SDP) käytyä maassa 1986, myös tasavallan presidentti matkusti vihdoon Kiinaan 1988. Arho Havrén toteaa, että vasta 1980-luvulla ulkosuhteiden johdossa huomattiin, että ”kaikki ovat menossa Kiinaan”.¹⁵ Suhteiden kehittyessä maininnat Kiinasta alkavat 1980-luvulla lisääntymään huomattavasti yhden puolueen lähdemateriaalissa – SDP:n.

Virallista kahdenvälistä suhdetta Kiinan kommunistisen puolueen (KKP) kanssa ei ollut yhdelläkään tutkielman kohteena olevana puolueella ennen vuotta 1986, jolloin SDP ja KKP solmivat kahdenväliset suhteet.¹⁶ Arkistomateriaalin, muistelmien ja aikaisempien tutkijoiden teettämien haastattelujen perusteella SDP:llä oli kuitenkin puolueena yhteyksiä ainakin Kiinan Suomen suurlähetystöön jo viimeistään 1970-luvulla. Yhteyksiä on mitä todennäköisemmin ollut myös tätä

¹² Arho Havrén 2009, 5.

¹³ Arho Havrén 2009, 197. Koiviston kiinnostuksen Kiinaa kohtaan on kuitenkin tulkittu kasvaneen hänen presidenttikautensa aikana, katso Järvenpää 2017, 95.

¹⁴ Arho Havrén 2009, 197–202.

¹⁵ Arho Havrén 2009, 5.

¹⁶ SDP Puoluekokous 1987, toimintakertomukset 111–170. Kertomus Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnasta 1986, s. 143. CD:92, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen arkisto (SDP), TA.

aikaisemmin, olihan Kiinan lähetystö toiminut Helsingissä jo kansantasavallan ensivuosisista lähtien.

Kiinan Suomen suurlähetystö oli pitänyt yhteyttä yksittäisiin suomalaisiin Neuvostoliitto-kriittisiin poliitikoihin jo 1960- ja 1970-luvuilla. Tähän joukkoon lukeutuivat ainakin RKP:tä ja myöhemmin Perustuslaillista kansanpuoluetta edustanut kansanedustaja Georg C. Ehrnrooth sekä SDP:n oma NL-kriitikko, puolueen entinen puoluesihteerin ja silloinen Uudenmaan maaherra Kaarlo Pitsinki.¹⁷ Aikaisemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin Pitsingin läheinen suhde Kiinan Suomen suurlähetystöön, mutta tätä ei yksittäisten mainintojen ulkopuolella ole avattu sen seikkaperäisemmin. Henkilöarkistonsa materiaalin perusteella Pitsinki oli maasta erityisen kiinnostunut, etenkin kiinalaisten ulkopoliittisesta ajattelusta. Pitsinki muun muassa kirjoitti Kiinaan 1970-luvulla tekemiensä matkojen perusteella muutamia suurvaltapolitiittisia voimasuhteita käsitteleviä analyysejä, ilmeisesti suunnittelemaansa ”poliittisen futurologian” kirjaa varten.¹⁸ Kirja ei kuitenkaan koskaan nähnyt päivänvaloa.

Pitsingin ja Ehrnroothin kaltaiset henkilöt eivät kuitenkaan olleet puolueidensa yleisellä asialla Kiinan suhteen. Kiinaan menoa enemmänkin välteltiin, esimerkiksi Pitsingin Kiinaan johtamaa poliittisyhteiskunnallista opintomatkaa 1976 pääasiassa paheksuttiin yli puoluerajojen.¹⁹ Vuoden 1976 matkaseurueessa oli mukana yksi kansanedustajakin, kokoomuksen Tuure Junnila. Hänkin oli profiloitunut politiikassa etenkin Neuvostoliiton ja Kekkonen vastustajana. Junnila ajautui matkalle omien sanojensa mukaan lähes sattumalta törmättyään Pitsinkiin Yhdysvaltain kansallispäivän vastaanotolla, jolloin Pitsinki tiedusteli häneltä halua lähteä mukaan. Miehet olivat tuttuja jo viimeistään Honka-liiton ajoilta, sillä molemmat olivat toimineet liiton keskeisinä puuhamiehinä puolueidensa taholta.²⁰ 15-henkisestä valtuuskunnasta lähes puolet koostui SDP:n oikeisto-opposition

---

¹⁷ Arho Havrén 2009, 153–155; Keski-Rauska 2014, 189–191. Etenkin Ehrnrooth oli äänekäs Suomen ulkopoliittisen linjan vastustaja. Hän muun muassa vieraili vuonna 1968 Taiwanissa maan ulkoministeriön kutsumana, mitä Suomen ulkoasianministeriö julkisesti paheksui – ilman että ministeriöstä edes konsultoitui presidentti Kekkonen. Taiwanin matka ei kuitenkaan estänyt Kiinan kansantasavallan suurlähetystöä muodostamasta häneen keskusteluyhteyttä, joka Ehrnroothin sanojen mukaan jatkui muutaman vuoden ajan 1970-luvulla. Yhteydenpito kuitenkin lakkasi jostain syystä äkkinäisesti kiinalaisten puolelta.

¹⁸ Kaarlo Pitsingin julkaisematon raportti suomalaisen seurueen Kiinan matkasta loka-marraskuussa 1976. HI:1, Kaarlo Pitsingin arkisto (KPA), TA; Helsingin Sanomat 21.11.1976, s. 19.

¹⁹ Arho Havrén 2009, 154.

²⁰ Hannikainen 2024, 94–95.

tannerlaisista tai 'pitsinkiläisistä' yhteiskunnallisista vaikuttajista, mukana olivat muun muassa myös entinen Honka-liittolainen sekä kaksi vuotta myöhemmin Suomen Perustuslaillisen Kansanpuolueen presidenttiehdokkaana ollut Ahti M. Salonen sekä entinen *Suomen Sosialidemokraatin* toimittaja Simo Juntunen, joka oli saanut lehdestä potkut 1974. Seurueeseen kuului myös muita julkisesti puoluepolitiikkaan sitoutumattomia yhteiskunnallisia vaikuttajia muun muassa työnantajajärjestöistä. Junnila oli omien sanojensa mukaan myöhemmin kuullut Kiinan suurlähetystön esittäneen toiveen valtuuskunnan ”poliittis-yhteiskunnallisen pohjan” laajentamisesta pelkästään SDP:n ulkopuolelle, jonka takia hänet oikeistolaisena sekä muut puolueisiin sitoutumattomat vaikuttajat kutsuttiin. Pitsingin Kiinan matkalle lähtijöistä muodostamassa listassa Junnila oli alun perin merkitty ”mahdollisille lisä- tai peruutuspaikoille”.²¹

Junnilan lähtöä matkalle kritisoitiin myös hänen oman puolueensa sisältä. Tulista palautetta antoi etenkin puoluetoveri Ilkka Kanerva lytätessään totaalisesti *Uusi Suomi*-lehdessä sekä Junnilan että koko matkan Paasikiven Kekkosen-linjan vastaisina.²² Kanerva arvioi matkassa olleen kyseessä jopa ”Kekkosen vastaisen rintaman avausta presidenttitaisteluun” vuoden 1978 presidentinvaaleja ajatellen – Ahti M. Salonen olikin seuraavissa vaaleissa ehdokkaana, oli Kiinan matkalla sitten tähän osuutta tai ei. Myös vasemmiston suunnasta palautetta tuli. Muun muassa *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittaja Aimo Kairamo repi matkasta huumoria vertaamalla koko seuruetta kääpiörotuiseen kiinanpalatsikoiraan, jonka ”haukku on hyvin hentoa eikä pelota ketään.”²³ Matka tulkittiin pääosin mielenosoitukselliseksi Paasikiven-Kekkosen linjan vastustamiseksi, Kiinaan meno ei ollut soveliasta NL:n ja Kiinan huonot välit huomioon ottaen.

Yhteinen vihollinen yhdisti Kiinaa sekä Suomen ulkopolitiikan toisinajattelijoita, sillä NL:n ja Kiinan välit olivat olleet huonot jo viimeistään 1960-luvun alusta lähtien.²⁴ Kiinalla oli tästä huolimatta halua tehdä itseään paremmin tunnetuksi Suomessa. Pitsingin valtuuskunnan matka toteutettiin Kiinan Helsingin suurlähetystön virallisen kutsun myötä, ja matkalle osallistuvilta toivottiin soveliasta asemaa ja

²¹ Junnila 1977, 8–10; ”Kiinan matkan osanottajat”. HI:1, Kaarlo Pitsingin arkisto (KPA), TA.

²² Uusi Suomi 21.11.1976, s. 12. Kanerva toivoi puolueen oikean laidan ”siivoamista” niistä, jotka eivät olleet valmiita sitoutumaan yhteiseen ulkopoliittiseen linjaan.

²³ Suomen Sosialidemokraatti 13.11.1976, s. 2.

²⁴ Neuvostoliiton ja Kiinan välirikosta katso esim. Lüthi 2008.

valmiuksia edistää Kiina-tuntemusta Suomessa matkan jälkeen.²⁵ Pitsingin matkaseurueen saama huomio ei kuitenkaan kuvannut Kiinaa välttämättä kaikista positiivisimmassa valossa, vaikka kritiikki kohdistuikin pääasiassa itse matkalle lähteneisiin henkilöihin maan sijaan. Merkittävien poliittisten vaikuttajien ei ollut soveliasta mennä omin päin Kiinaan ainakaan huomiota herättävissä matkaseurueissa vielä 1970-luvulla.

Kiina alkoi kuitenkin hiljalleen muuttaa lähestymistapaansa ja solmia kontakteja laajemmin puoluepoliittisiin piireihin. SDP:n kansainvälisten asiain sihteerinä vuosina 1976–83 toiminut ja siitä myöhemmin Sosialistisen Internationaalin pääsihteerin virkaan siirtynyt Pentti Väänänen toteaa muistelmateoksessaan, että myös kiinalaisia saattoi puolue toimistolla hänen aikakautenaan silloin tällöin vieraila.²⁶ Tämä ei kuitenkaan ollut millään tavalla erikoista, sillä yhteydenpito eri maitten suurlähetystöihin olikin Väänäsen mukaan koko työn ydintä. Toiset kävivät enemmän kuin toiset, kiinalaisten vierailutaso oli Väänäsen sanoin luokkaa ”saattoivat joskus pistäytyä”.²⁷ SDP:n arkiston Kiina-kansion varhaisimmat asiakirjat ovatkin juuri Väänäsen käsialaa. Kiinalaisten kiinnostus SDP:hen puolueena vaikuttaakin arkistomateriaalin perusteella nousseen juuri 1970- ja 1980-lukujen taitteessa, eli aikana, jolloin Kiina yleisesti lähti Deng Xiaopingin johdolla asteittain avautumaan ulkomaille.

Väänäsen toimiessa SDP:n kv-sihteerinä kiinalaisten vierailuista puolue toimistolla on varhaisimpia merkkejä vuodelta 1979, jolloin siellä käytiin ainakin kahteen otteeseen. Ensimmäisellä kerralla lähetystöstä tultiin paikalle puolueen puheenjohtajan Kalevi Sorsan vetämän Sosialistisen Internationaalin aseidenriisuntatyöryhmään liittyen tammikuussa 1979.²⁸ Työryhmä onkin mielenkiintoinen tapaus, sillä suomalaisten puolelta sen yhteyksiä Kiinaan pyrittiin pitämään mahdollisimman pienellä tasolla projektin lähdettyä käyntiin kesäkuussa 1978 pidetyn SI:n Helsingin aseidenriisuntakonferenssin jälkeen.²⁹ Esimerkiksi samanlaista valtuuskuntaa kuin Moskovaan tai Washingtoniin suunniteltiin työryhmän taholta lähetettävän ei haluttu

---

²⁵ Kaarlo Pitsingin kirje Kiinaan matkustavan valtuuskunnan jäsenille 7.9.1976. HI:1, KPA, TA; Toivo J. Kannisen kirje Kaarlo Pitsingille 22.5.1976. HI:1, KPA, TA.

²⁶ Väänänen 2012, 35.

²⁷ Ibid.

²⁸ Pentti Väänäsen muistio Kalevi Sorsalle 23.1.1979. HFM:9, SDP, TA.

²⁹ Sosialistisen Internationaalin aseidenriisuntatoiminnasta tarkemmin katso Raitaniemi 2022 sekä Väänänen 2012.

toteuttaa ja suomalaiset pyrkivät viivyttämään Kiinaan liittyvää päätöksentekoa – jos Kiinaan piti mennä, tuli sinne SDP:n mielestä mennä mahdollisimman vaatimattomalla edustustasolla suhteessa muihin maihin.³⁰ Kiina-kysymys oli SDP:lle 1978 selvästi kiusallinen, johon saattoi vaikuttaa myös Suomen puolueettomuuspolitiikassa meneillään ollut hankalahko vaihe. Arho Havrénin arvion mukaan Suomi pyrki tuona aikana välttämään kaikkea, mikä olisi voinut ärsyttää Neuvostoliittoa lisää Suomen torjuttua 1978 ehdotuksen yhteisistä sotaharjoituksista.³¹ Tämä otettiin mitä todennäköisimmin myös SDP:ssä huomioon työryhmän suhteen. Pitsinki ja muut Kiina-suhteita ylläpitäneet tahot olivat erittäin poikkeuksellisia, puolueena oltiin varuillaan ja vältettiin ärsyttämästä Neuvostoliittoa.

Kiinan lähestymiselle asiassa oli SDP:n vastustuksesta huolimatta internationaalissa kannatusta. Kiinaan matkustivat SI:n työryhmän sisällä sitä eniten ajaneet ”japanilaiset toverit” vielä vuoden 1978 aikana, minkä takia Kiinan lähetystöstä tultiin käymään SDP:n puoluetoimistolle vuodenvaihteen jälkeen. Väänänen selosti tapaamisen aikana Kiinan suurlähetystön 2. sihteerille Wang Jiajille aseidenriisuntatyöryhmän suunnitelmia ja totesi, että se haluaisi kuulla myös kiinalaisten näkemyksiä – siitä huolimatta, että Kiinassa vierailleille japanilaisille olikin kiinalaisten taholta sanottu, ettei yhteyksiä työryhmään haluttu. Väänäselle Wang vastasi, että kiinalaiset kannattavat ”rauhaa ja todellista aseistariisuntaa” samalla hymyillen.³²

Epäselvää kuitenkin on missä määrin suomalaiset halusivat oikeasti kuunnella kiinalaisten mielipiteitä. Jos Kiina haluttiin pitää SDP:n toimesta työryhmästä mahdollisimman loitolla, ei Väänäsen Wangille esittämä toive kuulla kiinalaisia asian suhteen joidenkin väylien kautta vaikuta kovinkaan rehellisesti esitetyltä. Väänänen oli tuonut mahdollisen Kiinan lähestymisen esille jo heinäkuussa 1978 Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (NKP) kansainvälisen osaston edustajalle, joka Väänäsen sanoin suhtautui asiaan ”hyvin rauhallisesti”, vaikka myöhemmin keskustelun aikana tämä kritisoiakin Kiinaa toisessa yhteydessä.³³ Suoranaisia esteitä Kiinan

---

³⁰ Raitaniemi 2022, 71–72.

³¹ Arho Havrén 2009, 179–182.

³² Pentti Väänäsen muistio Kalevi Sorsalle 23.1.1979. HFM:9, SDP, TA.

³³ Pentti Väänäsen salainen muistio 1.8.1978, ”Keskusteluni V.S. Shaposhnikovin kanssa 14.7.1978”. HB:31 1978.7, Kalevi Sorsan arkisto (KSA), TA.

lähestymiselle aseistariisunnassa ei siis Neuvostoliiton puolesta vaikuta olleen ainakaan tämän yksittäisen tapaamisen perusteella. Lisähämmennystä asiaan tuo Väänäsen Wang-tapaamisen muistion lopussa esittämä arvio:

On siis selvää, että kiinalaiset harkitsevat nyt asiaa. Mielestäni kaikki ongelmat on nyt vältetty tässä suhteessa. Jo ajankin loppumisen myötä työryhmän mahdollinen myöhempi yhteys Kiinaan ei voi sotkea jo rakennettuja kuvioita.³⁴

Olivat rakennetut kuviot sitten mitä tahansa, myös Wangin vastaus on monitulkintainen tarkemman kontekstin puuttuessa. Sarkastiselta kantilta luettuna lausunnon voisi olettaa tarkoittavan sitä, ettei Kiinassa uskottu työryhmän toiminnan saavuttavan mitään sen kummempaa, 'todellista aseidenriisuntaa' ei uskottu sen myötä tapahtuvan. Kiinalaiset olivat hyvin perillä Suomen sisäpolitiikasta ja suomettumisesta yleisesti, jolloin Sorsan johtaman työryhmän saatettiin uskoa olevan yksipuolisesti Neuvostoliiton näkökulmiin kallellaan ja täten yksinkertaisesti suomettumisen jatke.³⁵ Aseidenriisuntatyössä oli kuitenkin mukana monia Sosialistisen Internationaalien jäsenpuolueita eikä se ollut vain SDP:n projekti, vaikka SDP:stä sen ja Sorsan asemaa mielellään korostettiin, joten tämä vaihtoehto ei välttämättä ole kaikista todennäköisin.³⁶ Kiinalaiset osallistuivat lopulta Sosialistisen Internationaalien aseidenriisuntatyöhön lähettämällä valtuuskunnan 1985 lokakuussa Wienissä pidettyyn aseidenriisuntakonferenssiin, jonka yhteydessä Väänänenkin sai kutsun Kiinaan SI:n edustajana.³⁷ 1978–1979 työryhmä joutui kuitenkin vielä tasapainoilemaan Neuvostoliiton ja Kiinan huonojen suhteiden välillä, ja Kiinan haluttomuus osallistua työryhmän toimintaan oli suomalaisille vielä tuolloin positiivinen uutinen.

---

³⁴ Pentti Väänäsen muistio Kalevi Sorsalle 23.1.1979. HFM:9, SDP, TA.

³⁵ Arho Havrén 2009, 155, 178. Arho Havrén lainaa tekstissään Kiinan väistyvää suurlähettilästä, joka totesi ulkoasiainministeriöön tehdyllä jäähyväiskäynnillään 1978 seuraavasti: ”Suomella ja Kiinalla on yhteinen naapuri, mutta Kiinalla on erilainen käytäntö johtuen erilaisesta asemastaan.” Tämän voi tulkita olevan melko suora viittaus Paasikiven-Kekkonen linjan erosta Kiinan ja Neuvostoliiton väliseen vastakkainasetteluun. Myös kiinalaisiin keskusteluyhteyden omannut Ehrnrooth muisteli myöhemmin heidän tietäneen Suomen asioista paljon.

³⁶ Raitaniemi 2022, 56.

³⁷ Väänänen 2012, 248–249. Väänänen vieraili maassa yhdessä vaimonsa kanssa seuraavan vuoden syyskuussa samaan aikaan kuin Kalevi Sorsa, ja Väänäsen sanojen mukaan kiinalaisten kanssa keskustelua jatkettiin mm. aseidenriisuntakysymyksistä. SDP:n arkistosta ei löytynyt materiaalia vierailusta, mutta oletettavaa on, että tietoa vaihdettiin myös SDP:n kanssa – olihan Väänänen yhä puolueen miehiä ja Sorsan läheinen työkaveri.

Toisella kertaa puoluetoimistolle tultiin kesäkuussa 1979 Kiinan varapääministeri Geng Biaon Suomen-vierailun jälkeen, sillä Kiinan Helsingin suurlähetystöstä haluttiin ilmaista tyytyväisyys vierailun kulkuun ja SDP:n toimintaan sen aikana.³⁸ Aseidenriisuntatyöryhmästä ei tällä kertaa Väänäsen mukaan keskusteltu sen kummemmin.³⁹ Suomi oli Gengin vierailun yhteydessä huolissaan Neuvostoliiton reaktiosta, sillä kyseessä oli korkea-arvoisin kiinalaisvieras Suomessa tuohon mennessä.⁴⁰ Vierailu sujui ilman suurempia ongelmia, vaikka kiinalaisilla oli monessa aikaisemmassa yhteydessä ollut tapana käyttää puheenvuoroja jatkuvaan Neuvostoliiton kritisoimiseen.⁴¹ Suomessa muistettiin korostaa vierailun kauppapoliittista aspektia ja keskustelut pysyivät asiallisina, joten Neuvostoliittokaan ei lopulta virallisesti protestoinut vierailua.⁴² Suomalaisten huolestuneisuus itänaapurin reaktiosta selittää kuitenkin myös SI:n työryhmän Kiinaa karttavaa asennetta.

SDP:n Kiina-arkistomateriaalissa on vuoden 1979 jälkeen muutaman vuoden väli, mutta ainakin 1983 kiinalaisten taholta on oltu jälleen yhteyksissä vierailun merkeissä. Yhteydenpidon määrää näinä vuosina on kuitenkin hankalaa arvioida, sillä kaikesta kommunikaatiosta ei mitä todennäköisimmin ole säilynyt muistioita tai niitä ei edes tehty. Materiaalin harventuminen vuosina 1980–1983 viittaisi kuitenkin siihen, ettei Kiinan ja SDP:n välillä ollut tuona aikana sen kummempaa kanssakäymistä, tai ainakaan sellaista, joka olisi ollut raporttien ja muistioiden kirjoittamisen arvoista. Pentti Väänänen mainitsee muistelmissaan SI:n aseistariisuntakomitean itävaltalaisen sihteerin Walter Hackerin matkanneen Kiinaan ilmeisesti vuonna 1981, jonka yhteydessä Kalevi Sorsa pyysi tätä keskustelemaan aseistariisunnasta.⁴³ Väänänen ei kirjassaan avaa sitä, matkasiko Hacker Kiinaan SI:n vai Itävallan sosiaalidemokraattisen puolueen edustajana. Jälkimmäinen lienee todennäköisempi vaihtoehto, sillä Sorsa ohjeisti Hackeria erikseen pyytämään jonkunlaista tapaamista, jossa hän olisi voinut keskustella

---

³⁸ Pentti Väänäsen muistio Kalevi Sorsalle ja Ulf Sundqvistille 16.7.1979. HFM:9, SDP, TA. Kiitosta annettiin SDP:n ”rakentavalle asenteelle” vierailun aikana. Geng Biaon vierailusta tarkemmin katso Arho Havrén 2009, 178–185.

³⁹ Pentti Väänäsen muistio Kalevi Sorsalle ja Ulf Sundqvistille 16.7.1979. HFM:9, SDP, TA.

⁴⁰ Arho Havrén 2009, 178–179.

⁴¹ Arho Havrén 2009, 182.

⁴² Arho Havrén 2009, 179–182.

⁴³ Väänänen 2009, 216.

aseistariisunnasta työryhmän sihteerin roolissa.⁴⁴ Matka ei Väänäsen mukaan synnyttänyt SI:n ja Kiinan välille vielä pysyvää dialogia, joten sen vaikutus jäi vähäiseksi.⁴⁵ Kun SI:n aseidenriisuntatyöhön ei otettu vielä kiinalaisten taholta osaa ennen vuotta 1985 eikä Suomen ja Kiinan välillä ollut kummoisempaa virallista vierailuvaihtoa, ei syitä kommunikointiin SDP:n ja Kiinan välillä vaikuta olleen. Sorsan Hackerille esittämä pyyntö on kuitenkin todiste siitä, että Kiinaa ei enää suoranaisesti vältelty – vaikka varovaisesti siihen näytettiin kuitenkin SDP:ssä yhä suhtautuvan. Tiedustelut Kiinan suuntaan kulkivat kiertoteitä pitkin.

Suomen ja Kiinan suhteissa oli valtiollisella tasolla tapahtumassa koko ajan edistystä 1980-luvulla. Ulkoministeri Väyrysen 1984 tekemän 'avausvierailun' jälkeen Kiinassa vieraili 1985 eduskunnan valtuuskunta, jota johti puhemies Erkki Pystynen (kok). Vierailun aikana kiinalaisten puolelta annettiin yllättäen tunnustus, että Suomen ulkopolitiikkaa oli tulkittu Kiinassa aikaisemmin väärin ja liikaa Neuvostoliiton kannalta, mikä oli vaikuttanut epäaktiivisuuteen suhteiden kehittämisen saralla.⁴⁶ Arho Havrénin tulkinnan mukaan lausunnon taustalla saattoivat vaikuttaa niin Kiinan parantuneet suhteet Yhdysvaltoihin ja Neuvostoliittoon, kuin myös sen sisäpoliittisen keskustelukulttuurin avautuminen. Suomen ja Kiinan johdolla ei myöskään ollut aikaisemmin kahdenvälisen keskustelun kanavaa, mikä olisi ehkäissyt mahdollisia väärinkäsityksiä Suomen Kiina-politiikasta.⁴⁷ Näiden lisäksi kiinalaiset saattoivat myös tajuta, että Suomi ei lopulta ollutkaan niin suomettunut kuin he olettivat. Kun liikkumavaraa Neuvostoliiton suhteen oli, niin suomalaiset alkoivat toteuttaa itsenäisempää kahdenvälistä politiikkaa myös Kiinan kanssa, mistä Väyrysen ja Pystysen eduskuntavaltuuskunnan vierailut olivat selkeä merkki. Myös Arho Havrénin haastattelema Suomen Kiinan suurlähettiläänä 1984–1989 toiminut Risto Hyvärinen on arvioinut, että kiinalaisten aikaisempi tulkinta johtui Suomen liian läheisestä suhteesta Neuvostoliittoon.⁴⁸ Ovi Kiinaan oli viimeistään eduskunnan matkan jälkeen auki.

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Arho Havrén 2009, 203.

⁴⁷ Arho Havrén 2009, 204–206.

⁴⁸ Arho Havrén 2009, 204. Hyvärinen sanoi haastattelussaan kuulleen itsekin muutamaan otteeseen vastaavan pahoittelun aikaisemmista virheellisistä tulkinnoista.

Ovi Kiinaan aukesi samoihin aikoihin myös SDP:lle. Ensimmäinen kutsu vierailulle Kiinaan vastaanotettiin puolueessa viimeistään marraskuussa 1983 puoluesihteerin Erkki Liikasen ja Kiinan suurlähetystön silloisen uuden lähetystöneuvoksen Chang Hongshengin esittäytymistapaamisessa marraskuussa 1983. Liikasen otti kutsun vastaan, mutta totesi vierailuehdotuksesta voitavan keskustella myöhemmin. Kiinalaiset muistivat kutsun esittämisen yhteydessä korostaa sitä, että suhteita oli solmittu jo muihinkin eurooppalaisiin sosiaalidemokraattisiin puolueisiin. Maassa oli myös vierailut arvovaltaisia sosiaalidemokraatteja Willy Brandt ja Francois Mitterrand mukaan lukien. SDP ei siis teoriassa olisi edes 1983 erottunut vertaistensa joukosta, mikäli Kiina-vierailu olisikin toteutunut nopeammallakin aikataululla.⁴⁹

Huomionarvoista on se, että kiinalaiset toivat Liikasen ja Changin tapaamisen jälkeen useaan otteeseen ilmi halunsa saada SDP vierailulle Kiinaan. SDP:n kansainvälisten asioiden sihteerinä Pentti Väänästä seurannut Lauri Kangas mainitsikin vuonna 1986 'KS' sekä 'EL'-nimisille henkilöille⁵⁰ kirjoittamassaan muistiossa kiinalaisten esittäneen vierailukutsuja ”useammasti ainakin viimeisten kolmen vuoden aikana”. Kiinan päästä vierailun mahdollisuudesta muistuteltiin siis säännöllisesti.⁵¹

KKP:lla oli nyt halua saada SDP vierailulle maahan, vaikka aiemmin se oli ollut haluton yhteyksiin muun muassa Sosialistisen Internationaalin kanssa. Muutos Kiinan linjassa tapahtui vuosien 1982–1983 välisenä aikana kommunistisen puolueen 12. puoluekokouksen myötä, jolloin puolueessa määriteltiin kahdenvälisten puoluesuhteiden ylläpidolle periaatteet.⁵² Ensimmäisen kutsun ajankohtaan on saattanut vaikuttaa myös ulkoministeri Väyrysen 1984 tammikuulle suunniteltu Kiinan matka sekä Väyrysen tapaaminen Kiinan ulkoministerin Wu Xueqianin kanssa YK:n yleiskokouksessa kuukautta ennen SDP:n puoluetoimistolla tapahtunutta tapaamista.⁵³ Kutsuja tuli seuraavina vuosina myös epävirallisia reittejä pitkin, huhtikuussa 1985 muun muassa Suomen Rauhanliiton vieraana olleelta kiinalaisjärjestö Chinese Association for International Understandingilta (CAFIU). SDP oli kuulemma koska tahansa tervetullut Kiinaan myös ”hiukan vaatimattomalla

---

⁴⁹ Muistio Kiinan uuden lähetystöneuvoksen käynnistä puoluetoimistossa 10.11.1983. HFM:9, SDP, TA.

⁵⁰ Nämä henkilöt lienevät lähes varmasti pääministeri Kalevi Sorsa sekä puoluesihteerin Erkki Liikasen.

⁵¹ Muistio keskusteluista Kiinan Helsingin lähetystön 1. sihteerin Sun Dagongin kanssa SDP:lle esitetyn vierailukutsun toteuttamisesta. HFM:9, SDP, TA.

⁵² Shan 2022, 311.

⁵³ Arho Havrén 2009, 198.

tasolla”, kuten myös SI:n aseistariisuntakomitea.⁵⁴ Aloite SDP:n ja Kiinan suhteissa oli vuodesta 1983 lähtien selkeästi Kiinan puolella.

Elokuussa 1986 SDP:n riveistä matkustettiin ensimmäistä kertaa Kiinaan puolueen edustajana, kun puolueen kansainvälisten asiain sihteeri Lauri Kangas vieraili maassa 6.-15.8.1986.⁵⁵ Matkaa oli alettu suunnitella jo alkuvuodesta, sillä SDP:n puoluetoimikunta oli päättänyt joulukuussa 1985 tarttua kiinalaisten esittämään kutsuun seuraavan vuoden kansainvälisestä vierailuvaihdosta päätettäessä.⁵⁶ Informaatiota Kiinasta ennen Kankaan matkaa oltiin kerätty myös puolueen ulkopuolisia kanavia pitkin muun muassa ammattiliitto SAK:n valtuuskunnan syyslokakuussa 1985 tekemän Kiina-matkan kautta, jota johti SAK:n silloinen puheenjohtaja Pertti Viinanen.⁵⁷ Matkasta tehty raportti jaettiin myös SDP:lle, vaikkei mitään puolueen elimistä oltu merkitty sen luottamuksellisen jakelun piiriin.

Kankaan matka olikin ajankohtansa osalta selvästi eräänlainen tutustumis- ja tiedonkeruumatka ennen pääministeri Sorsan suunniteltua Kiina-vierailua vain noin kuukautta myöhemmin, vaikkei pääministerivierailusta juuri hänen mukaansa keskusteltukaan. Kangas sai isänniltä kokonaisvaltaisen selostuksen Kiinan silloisesta tilanteesta. Hänelle muun muassa avattiin maan uudistuspolitiikan taloudellisia saavutuksia sekä poliittisessa järjestelmässä tapahtuneita muutoksia. Kankaan mukaan ”ilmeinen uutuuks” oli Kiinassa toimivan kahdeksan ”demokraattisen puolueen” korostaminen, joita hyödynnettiin avoimesti ulkomaisten investointien houkuttelemisessa. Kiinalaisia kiinnosti myös kahdenvälisen puoluesuhteiden luonti ”kommunististen ja työväenpuolueiden välillä marxismien periaatteita kunnioittaen”. Kangas oli kuitenkin saanut puolueen päästä ohjeet olla esittämättä kiinalaisille vastavuoroista vierailukutsua Suomeen sekä olemaan sitoutumatta kahdenväliseen vierailuvaihtoon, mitä hän piti ”isäntien aktiivisuudesta johtuen aika ajoittain kiusalliselta toteuttaa”. Kiinalaiset sanoivat olevansa vierailuvaihdon suhteen valmiita jopa epätasapainoiseen järjestelyyn, jossa SDP:n edustajat voisivat vieraila

---

⁵⁴ ”Ilkan” kirje Lauri Kankaalle 30.4.1985. HFM:9, SDP, TA. CAFIU on Kiinan sisäministeriön alainen järjestö, joka on perustettu 1981. Kirjeen lähettäjä on todennäköisesti Rauhanliiton silloinen toiminnanjohtaja Ilkka Taipale. Kutsu Kiinaan tuli myös SI:n aseidenriisuntaneuvostolle, mikäli Internationaalinen keskuudessa vierailuun oli halukkuutta.

⁵⁵ Raportti Lauri Kankaan Kiinan-matkasta 6.-15.8.1986. HFA:9, SDP, TA.

⁵⁶ Muistio keskustelusta Kiinan Helsingin lähetystön 1. sihteerin Sun Dadongin kanssa SDP:lle esitetyn vierailukutsun toteuttamisesta. HFM:9, SDP, TA; SDP:n puoluetoimikunnan pöytäkirjat 19.12.1985. CA:107, SDP, TA.

⁵⁷ SAK:n valtuuskunnan vierailu Kiinan kansantasavallassa 26.9.-5.10.1985. HFM:9, SDP, TA.

Kiinassa enemmän kuin kiinalaiset Suomessa, ja Kiinaan voitiin tarpeen vaatiessa tulla puolueen jäsenistä koostuneina turistiryhminäkin. Kun Kangas ei kiinalaisille vastavuoroista kutsua Suomeen esittänyt, kysyttiin kiinalaisten taholta suoraan olisiko SDP:llä halua isännöidä kiinalaista valtuuskuntaa Pohjoismaiden matkalla jo saman vuoden lokakuussa, mihin Kangas vastasi lupaamalla palata asiaan Suomen päässä.⁵⁸

Tätä kiinalaisten ehdottamaa valtuuskuntaa ei kuitenkaan kestitty, sillä SDP:n puoluekokouksien yhteydessä olevat puolueen vuosikertomukset eivät totea muuta kanssakäymistä KKP:n kanssa vuodelta 1986 kuin Kankaan tekemän matkan Kiinaan. Puolueen sijasta vastuuta Kiina-suhteiden hoidossa ottikin sen nuorisojärjestö SNK, joka isännöi Kiinan kommunistisen nuorisoliiton (KKNL) valtuuskuntaa kolmen päivän ajan loka-marraskuun vaihteessa 1986.

Matkan takana oli KKNL:n ja sosiaalidemokraattisten nuorisojärjestöjen kattojärjestö International Union of Socialist Youthin (IUSY) välisten suhteiden muodostuminen. IUSY:n valtuuskunta oli käynyt samana vuonna Kiinassa, Japanissa ja Pohjois-Koreassa ja Suomesta matkalla oli ollut mukana SNK:n väistynyt puheenjohtaja Matti Tukiainen.⁵⁹ KKNL:n periaatteena oli suomalaisille kerrotun mukaan perustaa suhteet ensin kattojärjestöön ja vasta sen jälkeen muodostaa kahdenväliset suhteet itse IUSY:n jäsenjärjestöihin. Kiinalaisvaltuuskunta tulikin Euroopan kiertueelle juuri kahdenvälisiä suhteita muodostamaan, Suomi oli matkan ensimmäinen etappi. Kiinalaiset tutustuivat Suomessa olonsa aikana muun muassa suomalaiseen nuorisotyöhön opetusministeriön isännöimänä ja tapasivat SAK:n puheenjohtaja Viinasen, puolueen kv-sihteerin Kankaan sekä kansanedustaja Tarja Halosen, joka piti kiinalaisille eduskunnassa kiertueen. SNK:lle esitettiin vastavuoroinen kutsu vierailulle Kiinaan, joka otettiin vastaan. Huomattavaa nuorisojärjestöjen tapaamisen aikana käymissä neuvotteluissa oli se, että KKNL mainitsi haluavansa olla yhteistyössä kaikenlaisten nuorisojärjestöjen kanssa

---

⁵⁸ Raportti Lauri Kankaan Kiinan-matkasta 6.-15.8.1986. HFA:9, SDP, TA. Raportissaan Kangas on laittanut sanat ”monipuoluejärjestelmä” sekä ”demokraattisuus” itse lainausmerkkeihin.

⁵⁹ Lippu-lehti 4/86. UC:4, Sosiaalidemokraattisten Nuorten arkisto (SDNA), TA.

huolimatta niiden poliittisista taustoista, KKP puolestaan mainitsi Kankaalle vain vasemmistolaiset puolueet.⁶⁰

Miksi Kiinan-matkalle lähdettiin puolueena vasta 1986? Tähän ei välttämättä ole yksiselitteistä vastausta, vaan päätös oli pikemminkin monen asian summa. 1986 Suomessa yleisesti alettiin kuitenkin tajuta maan olevan Kiinaan menemisen suhteen jälkijunassa, josta Kalevi Sorsallekin esitettiin hänen vierailunsa yhteydessä kysymyksiä lehdistön taholta.⁶¹ Sorsa totesi syyskuussa 1986 toteutuneen Kiina-vierailunsa jälkeen yksityisesti SDP:n puoluetoimikunnassa, että maailmantilanne oli nyt Suomen ja Kiinan suhteiden syventymisen kannalta otollisempi ja Suomi oli nyt myös Kiinalle sopiva kauppakumppani.⁶² Samalla tilanne oli luonnollisesti parempi myös SDP:n ja Kiinan suhteiden syventymisen kannalta – valtiollisella tasolla edettiin, puolueena voitiin tulla vanavedessä. Vierailunsa jälkeen Sorsa ilmaisi hämmästyksensä Kiinan uudistumispolitiikan rivakasta tahdistista SDP:n puoluetoimikunnalle:

*Mitä muuten tulee itse maahan, kyllä siellä on tapahtumassa sellaisella vauhdilla ja uskalluksella, että oikein hirvittää sivusta katsoen.*⁶³

Vierailun myöhäiseen ajankohtaan saattoi vaikuttaa myös toinen, paljon yksinkertaisempi syy. Monissa yhteyksissä SDP:n eri tahot olivat esittäneet kiinalaisille SDP:n omien kansainvälisten suhteiden kärsineen muun muassa rahanpuutteesta. Rahanpuutetta kansainvälisten suhteiden kehittämisessä voivoteltiin jo 1970-luvulla puolueen vuositoimintakertomuksissa, joten se vaikuttaa olleen omanlaisensa ikuisuusongelma.⁶⁴ Raha rajoitti toimintaa vielä 1980-luvullakin, sillä muun muassa kiinalaisen Xinhua-lehden Suomen-kirjeenvaihtajalle kerrottiin sen vaikuttavan puolueen kansainvälisiin suhteisiin.⁶⁵ Myös Lauri Kangas

---

⁶⁰ Raportti / J.E., Kiinan kommunistisen nuorisoliiton valtuuskunta Suomessa 28.10.-1.11.1986. HFM:9, SDP, TA. Raportin kirjoittaja ”J.E.” lienee SNK:n puheenjohtajana Matti Tukiaista seurannut Juha Eskelinen. Kiinalaisdelegaatiota johti KKNL:n kansainvälisen osaston apulaisjohtaja Cai Wu, joka eteni urallaan myöhemmin Kiinan kansantasavallan kulttuuriministeriksi saakka.

⁶¹ Arho Havrén 2009, 207.

⁶² SDP:n puoluetoimikunnan keskustelumuistio 25.9.1986. CA:114, SDP, TA.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ SDP Puoluekokous 1975, toimintakertomukset 1–50. Kertomus Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnasta 1972, s. 38. CD:49, SDP, TA.

⁶⁵ Kirje puoluesihteerille Erkki Liikaselle Suomen Sosialidemokraatin toimituksesta 8.2.1984. HFM:9, SDP, TA.

totesi Kiinan vierailunsa aikana isännille kahdenvälisen puoluesuhteen olevan SDP:lle kalliita ylläpitää, jonka takia SDP pyrki naapurimaita lukuun ottamatta noudattamaan vierailuvaihdossa ”n. kolmen vuoden periodeja”.⁶⁶ Taloudellisten syiden vuoksi Sosialistista Internationaalia yleisesti suosittiin puolueessa kv-yhteysväylänä sen mahdollistaessa monien veljespuolueiden tapaamisen samanaikaisesti, mikä luonnollisesti säästi puolueen varoja.⁶⁷ Rahatilanne ei ollut yhtään sen parempi SNK:lla, jonka jäsenistöstäkin esiintyi välillä soraääniä puheenjohtajien ravatessa alati kansainvälisissä kokouksissa.⁶⁸ Hivenen epäselväksi tosin jää ymmärrettiinkö rahanpuuteselitystä Kiinan päässä, KKP:n resurssit kun olivat SDP:hen verrattuna eri luokkaa.

SDP:n puoluetoimikunnan pöytäkirjat tai keskustelumuihistot eivät valitettavasti myöskään tuo ajankohdan valintaan kaivattua lisäinformaatiota. Päätös vuoden 1986 vierailuvaihdosta tehtiin 19.12.1985 pidetyssä puoluetoimikunnan kokouksessa, josta ei ole saatavilla keskustelupöytäkirjoja. Lauri Kankaan myöhemmän muistelun mukaan puolueessa pyrittiin kyllä aina kerran vuodessa suunnittelemaan kansainvälisten vierailujen vuosiohjelma, mutta osa asioista jäi silti ”spontaanin päätöksenteon varaan”.⁶⁹ Selvää kuitenkin on, että Kiinan suhteen ei tehty omia avauksia ennen kuin Suomen ulkopoliittisessa linjassa niitä tehtiin, ja tällöinkin matkalle lähdettiin suhteellisen varoen. Vuosi 1986 tarjosi mahdollisuuden kuitata kiinalaisten vierailukutsut ja samalla tutustua maahan puolueen sisältä käsin ennen pääministeri Sorsan vierailua. Kiinan ei menty ennen kuin Suomi ja Kiina olivat varmasti suhteiden tiivistämisen tiellä.

2.2 SDP:n ja KKP:n kanssakäyminen 1987–1988

1987 SDP:lla ja SNK:lla oli uusi, pitkän matkan biletaraalisuhde hoidettavanaan. Kaiken lisäksi Kiina oli maa, jota vielä kymmenen vuotta sitten puolueessa yleisesti kartettiin, joten Kiinaa erityisen hyvin tuntevia ei SDP:ssä paljoa ollut. Tästä huolimatta Kankaan ja Sorsan matkat sekä SNK:n KKNL:n valtuuskunnan isännöinti

---

⁶⁶ Raportti Lauri Kankaan Kiinan-matkasta 6.-15.8.1986. HFA:9, SDP, TA.

⁶⁷ SDP:n puoluetoimikunnan pöytäkirjat 19.12.1985. CA:107, SDP, TA.

⁶⁸ Laakso & Åberg 2006, 327–328, 340.

⁶⁹ Lauri Kankaan sähköpostihaastattelu 2.6.2025. Tekijän hallussa.

olivat jo luoneet SDP:n ja KKP:n välille kosketuspintaa. Koska kv-sihtööri Kangasta oli isännöity Kiinassa, oli puolueen vastuuna seuraavaksi kestitä kiinalaista valtuuskuntaa Suomessa. Demarinuorten oli puolestaan määrä matkata Kiinaan heidän isännöityä KKNL:ää Helsingin päässä.

Ensitapaaminen SNK:n ja KKNL:n välillä sujui ongelmitta ja liitto saikin heti kutsun saapua Kiinaan jo syyskuussa 1987. Kiinalaisille oli muistettu jo mainita liiton rahahuolista, mutta tästä huolimatta Kiinaan onnistuttiin lähettämään viisi edustajaa SNK:n haettua matkalle rahallista tukea muun muassa eri ammattiliitoista.⁷⁰ Matkalle lähti demarinuorten näkyvimpiä aktiiveja liiton ylimmistä viroista: mukana olivat muun muassa molemmat varapuheenjohtajat ja sekä myös liiton pääsihtööri.⁷¹ Ylimmästä johdosta vain puheenjohtaja Juha Eskelinen puuttui.

SNK lähti siis liikkeelle suhteellisen merkittävällä panostuksella. Kaikkien matkalle lähtevien Kiinan-tuntemus oli kuitenkin suhteellisen ohutta, Kiinassa IUSY:n edustajana käynyt Matti Tukiainen osasi sentään opastaa jollain japanilaisvitseillä olevan ”mahdollista kerätä irtopisteitä”.⁷² Kiina-tietoisuuden lisäämiseksi matkaseurueelle pidettiin ennen lähtöä oma ”China on my mind-koulutuspäivä”, jonka aikana Kiinan politiikasta ja taloudesta luennoivat puolueen kv-sihtööri Kangas, valtiotieteen tohtori Jukka Paastela sekä kauppa- ja teollisuusministeriön toimistopäällikkö Pertti Valtonen.⁷³ SNK:lla oli selkeitä omia toiveita matkan suhteen, sillä jo elokuussa lähetetyssä sähkössä oli osoitettu kiinnostusta päästä tutustumaan etenkin tavallisiin kiinalaisiin: Erityisesti seurue halusi tavata opettajia, opiskelijoita, maanviljelijöitä sekä metsätyöläisiä, sillä informaatiota heistä tarvittiin matkan jälkeen kirjoitettaviin lehtijuttuihin.⁷⁴ Kiinaa joko selkeästi haluttiin tehdä Suomen työväen keskuudessa paremmin tunnetuksi lehtijuttujen kautta, tai vaihtoehtoisesti ammattiliittojen ja työväen lehtiin kirjoittaminen oli edellytys matkalle saadulle rahalliselle tuelle. Nuorten kiinalaisille esittämissä toiveissa voi tulkita olleen aatteen paloakin, nuorisjärjestöstä kun oli kysymys.

---

⁷⁰ ”Kiinan matka, etukäteen hoidettavat hommat”. HFM:9, SDP, TA.

⁷¹ SNK:n sähkö Communist Youth League of Chinalle 25.8.1987. HFM:9, SDP, TA; ”China on my mind-koulutuspäivä” 7.9.1987. HFM:9, SDP, TA.

⁷² ”Puhelinkeskustelu Muuri-Tukiainen” 2.9.1987. HFM:9, SDP, TA.

⁷³ ”China on my mind-koulutuspäivä” 7.9.1987. HFM:9, SDP, TA.

⁷⁴ SNK:n sähkö Communist Youth League of Chinalle 25.8.1987. HFM:9, SDP, TA.

Samana päivänä ennen matkalle lähtöä pidetyssä SNK:n työvaliokunnan kokouksessa läpikäytiin vielä matkan konkreettiset tavoitteet. Demarinuoret halusivat laittaa heti aluille osapuolten välisen bilateraalivehdon, jossa joka toinen vuosi kiinalaiset vierailivat Suomessa ja toisinpäin. KKNL oli myös ilmaissut jo Suomen vierailullaan halun käynnistää aina puoli vuotta kerrallaan kestäneen yhden henkilön työharjoitteluvaihdon, mihin suhtauduttiin SNK:n päässä varautuneen positiivisesti. Liitto halusi kuitenkin aloittaa prosessin ”mahdollisimman varovaisesti, jotta saisimme kokemuksia ja välttäisimme epäonnistumisia”. SNK olikin käynyt vaihdon mahdollisuudesta jo alustavia keskusteluja kauppa- ja teollisuusministeriön sekä rakennusliike Haka-yhtymän kanssa. Näiden lisäksi matkalaisten tehtävänä oli selvittää kiinalaisten ja aasialaisten nuorisjärjestöjen suhtautumista 1989 Pjongjangissa pidettäviin Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaaleihin, jotka mietityttivät etenkin länsimaisten nuorisjärjestöjen kenttää.⁷⁵ Täyttä päätä yhteistyöhön kiinalaisten kanssa ei rynnätty, mutta suhteita haluttiin selkeästi kehittää ja muodostaa mahdollisuuksien mukaan pysyviksi.⁷⁶

Matka oli historiallinen, sillä SNK oli ensimmäinen suomalaisen puolueen nuorisjärjestö, joka lähetti oman valtuuskuntansa Kiinaan. Maassa oli aiemmin käynyt vain muutamia eri suomalaisten nuorisjärjestöjen edustajista koottuja matkaseurueita, mutta viimeisimmästäkin oli jo 12 vuotta aikaa.⁷⁷ SNK:n vierailu tapahtui juuri kommunistisen puolueen 13. puoluekokouksen alla, jonka oli tarkoitus käsitellä jo 9 vuotta kestänyttä taloudellista uudistuspolitiikkaa. Suomalaisvaltuuskunnalle korostettiin myös Dengin valtakauden aikana jo toteutuneita saavutuksia, sillä nuorten matkan jälkeen kirjoittamissa lehtijutuissa esiintyy isäntien useamman kerran mainitsevat maatalouden tuotannon sekä bruttokansantuotteen kaksinkertaistuminen. Isännät myös avasivat matkalaisille kiinalaisten nuorisjärjestöjen kenttää sekä niiden tehtäviä. Aikaisemmin KKNL oli

---

⁷⁵ Laakso & Åberg 2006, 340.

⁷⁶ SNK:n työvaliokunnan kokous 16.9.1987. CD:5, SDNA, TA; ”Kiinan matka, etukäteen hoidettavat hommat”. HFM:9, SDP, TA.

⁷⁷ Muistio suomalaisen nuorisovaltuuskunnan vierailusta Kiinassa 18.10-6.11.1975. HH:2, SDNA, TA. Lehtijutuissaan demarinuoret mainitsevat heidän valtuuskuntansa olleen ensimmäinen sitten vuoden 1962, mutta Kiinassa vieraili ainakin 1975 suomalainen nuorisoseurue, jossa oli mukana myös yksi SNK:n jäsen.

ollut vain puolueen tahtoa noudattava elin, mutta nyt se todella edusti nuorten etua ja ”auttoi” puoluetta KKNL:n edustajien mukaan.⁷⁸

Kymmenenpäiväisellä vierailullaan seurue kävi Pekingissä, Shanghaissa ja Nanjingissa. Matkasta tehtyjen lehtiartikkelien perusteella kiinalaiset kuuntelivat tarkasti suomalaisten etukäteen esittämiä toiveita vierailun suhteen. Matkalaiset pääsivät tapaamaan haluamiansa ihmisryhmiä, sillä vierailut järjestyivät niin maatilalle, kouluihin, päiväkoteihin, paikallisiin perheisiin kuin myös kiinalaiseen ammattijärjestöön ja opetusministeriöönkin. SNK ja KKNL sopivat suomalaisten tavoitteiden mukaisesti vuorovuosittaisesta valtuuskuntien vaihdosta, ja suomalaista turistivaltuuskuntaa suunniteltiin jo seuraavaksi vuodeksi. SNK:n jäsenistölle mainostettiin Lippu-lehdessä tätä mahdollisuutena päästä tutustumaan Kiinan monituhattavuotiseen historiaan ja uudistuspolitiikkaan. Harjoittelijavaihdosta ei esiinny mainintoja, joten se lienee jäänyt syystä tai toisesta toteutumatta.⁷⁹

Kiina näytti lunastaneen nuorten sille asettamat odotukset, sillä osallistujien matkasta kirjoitetut lehtijutut olivat suurilta osin positiivissävytteisiä: niissä samalla tunnelmoitiin kaukaisen maan kauneutta ja hyvää olutta, mutta myös kuvailtiin paikoittain tarkastikin sen muuttunutta politiikkaa ja elinoloja. Kiinan omaksuma uudistumispolitiikan linja oli selkeästi suurin matkalle lähteneitä demarinuoria innoittanut asia. Kiinalaiset isännät painottivatkin uudistusten yhä vain vauhdittuvan tulevan puoluekokouksen myötä. Kysymysmerkkejäkin toki heräsi esimerkiksi erityistalousalueiden, asuntopolitiikan ja yksilöitä korostavien uudistusten suhteen, joista yhtenä esimerkkinä nuoret nostivat esiin seurueelle esitellyn shanghailaisen eliittilukion. *Suomen Sosialidemokraattiin* kirjoitetussa matkaraportissa pohdittiinkin, kestäisikö kiinalaisen oppaan selittämä ”joidenkin on rikastuttava ensin, jotta rikkautta voidaan sitten jakaa”-ajattelutapa – yhteiskuntajärjestelmän pohja tulisi olemaan koetuksella varallisuuden keskittyessä tietyille alueille ja ihmisille.⁸⁰

Kiinan intresseissä oli luoda itsestään mahdollisimman hyvä kuva seuraavalle eurooppalaiselle päättäjäsukupolvelle: KKNL pyrittiin brändäämään vielä uudistuvaa kommunistista puoluetta avoimemmaksi nuorten edustajaksi myöntämällä sen

---

⁷⁸ Lippu-lehti 6/1987. UC:4, SDNA, TA; Suomen Sosialidemokraatti 6.10.1987, s. 10–11.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Suomen Sosialidemokraatti 6.10.1987, s. 10.

olleen ennen vain puolueen äänitorvi, nyt oltiin sen sijaan aidosti nuorten asialla. Virallisista poliittisista keskusteluista lienee välittynyt tästä huolimatta melkoinen kontrasti. SNK:n edustajat olivat nuoria demokraattisia aktiiveja, KKNL:n isännät pääosin keski-ikäisiä kommunistisessa puolueessa uraa luoneita miehiä.

”Keijukainen” kohtasi ”mammutin”, kuten *Suomen Sosialidemokraatin* artikkelin kuvatekstissä osuvasti todettiin.⁸¹ Valtuuskuntia oli nyt vaihdettu, seuraavana etappina olisi suhteiden vakiinnuttaminen.

Kankaan kiinalaisille mainitseman kolmen vuoden periodijaon mukaisesti ensimmäinen KKP:n valtuuskunta saapui SDP:n vieraaksi vasta SNK:n matkaa seuraavana vuonna. Puolue isännöi kommunistisen puolueen kansainvälisen osaston työntekijöistä koostunutta nelihenkiä valtuuskuntaa viikon ajan maaliskuussa 1988.⁸² 1988 oli myös valtiollisella tasolla Suomen ja Kiinan kanssakäymiselle erittäin merkittävä vuosi, sillä vuosikymmenen aikana tapahtunut suhteiden tiivistyminen huipentui presidentti Koiviston valtiovierailuun saman vuoden lokakuussa.

SDP:n kiinalaisvaltuuskunnalle järjestämä ohjelma oli tiivis paketti sekä tutustumista suomalaiseen yhteiskuntaan että poliittisia keskusteluja. Matkaan sisältyi heti sen alussa kaksipäiväinen retki Kymen lääniin Imatralle, jossa valtuuskunta tutustui Imatran kaupunkiin sekä muun muassa paikalliseen elinkeinoelämään ja terveydenhuoltoon. Helsinkiin paluun jälkeen ohjelmassa oli muun muassa talouspoliittinen keskustelu Postipankin johtaja Seppo Lindblomin kanssa, vierailu päiväkotiin ja sosiaalihallitukseen sekä illallisia ja poliittiset neuvottelut SDP:n johdon kanssa. KKP:n valtuuskuntaa johtanut Li Shuzheng antoi myös *Demari*-lehdelle haastattelun.⁸³

Vierailusta ei ole jäänyt jälkeen muistioita eikä siitä keskusteltu SDP:n puoluetoimikunnassa, mutta *Demarin* haastattelussa Li luonnehti käytyjä poliittisia keskusteluja ”lämpimiksi”. Lin käsityksen mukaan SDP:n ja KKP:n väliset suhteet olivat oiva keino edistää myös Suomen ja Kiinan välisiä jo valmiiksi erinomaisia suhteita. Vaikka sosiaalidemokraattien ja kommunistien välillä olikin selkeitä ideologisia eroja, Lin mukaan ainakin rauhantoiminnassa ja aseistariisunnasta

---

⁸¹ Ibid.

⁸² Kiinan kommunistisen puolueen valtuuskunta SDP:n vieraana 4.-11.3.1988. HFM:9, SDP, TA.

⁸³ Ibid.

puolueilla oli samanlaiset näkemykset. Li painotti haastattelussaan myös ulkomaisten investointien tarpeellisuutta Kiinalle, sillä näistä olisi pitemmän päälle hyötyä niin Kiinalle kuin ulkomaalaisille investoijillekin.⁸⁴

Aseistariisunta lienee ollut yksi vierailun yhteydessä käytyjen poliittisten keskustelujen pääaiheista, mutta yksi asia kiinnosti kiinalaisia ylitse muiden: talous. Talouden rooli oli noussut Suomen ja Kiinan välisessä valtiollisessa kanssakäymisessä jatkuvasti suuremmaksi, mikä tuli esille myös Mauno Koiviston Kiina-vierailun jälkeen SDP:n puoluetoimikunnassa. Tuolloin jälleen ulkoministerinä toimineen Kalevi Sorsan mukaan kiinalaiset toivat presidentti Koiviston Kiina-vierailun aikana jatkuvasti esiin erityiskiinnostuksensa Suomen ”taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen menestykseen”. Kiinnostus ilmeni Koiviston kanssa Kiinaan matkanneen valtuuskunnan jokaisella keskustelun tasolla kautta linjan aina valtionjohdosta akateemikoihin. Suomen ystävällinen politiikka Kiinaa kohtaan olikin Sorsan mukaan johtanut siihen, että Kiina luotti Suomeen ja kyselikin yhtäkkiä näiden asioiden suhteen neuvoa. Tämä kehityskulku oli syytä ottaa huomioon myös puoluesuhteiden kohdalla, sillä Sorsan näkemyksen mukaan Kiinaan lähtevä puoluevaltuuskunta tulisikin joutumaan syvällisiin talouspoliittisiin keskusteluihin. Kokonaisuudessaan Koiviston matkan Kiinaan koettiin menneen ”mahdottoman hyvin”.⁸⁵

SDP:n lähestyminen Kiinan kanssa näytti vielä vuonna 1988 kantaneen hedelmää: Sorsan mukaan Kiina näytti suhtautuvan Suomeen korostuneen positiivisesti, neuvojakin kysyttiin. Koiviston valtiovierailun jälkeen SDP:n ja KKP:n suhteiden olisi voinut olettaa yhä lähentyvän: olihan kanssakäyminen tähän mennessä sujunut ongelmitta ja Suomen sosiaalidemokraattinen presidenttikin oli saatu vihdoin Kiinaan. Sekä sosiaalidemokraattisten nuorten että SDP:n materiaalissa esiintyy Kankaan ensivierailun jälkeen jatkuvasti käsitys siitä, että puoluesuhteet sekä Suomen ja Kiinan valtiollisetkin suhteet olivat hyvällä tolalla ja kehittymään päin. Tämän pidemmälle ei kuitenkaan ehditty ennen kevään 1989 tapahtumia.

---

⁸⁴ ”Kiinalaispuolue SDP:n vieraana”. Lehtiartikkeliluonnos. HFM:9, SDP, TA.

⁸⁵ SDP:n puoluetoimikunnan keskustelumuistio 20.10.1988. CA:126, SDP, TA. Koiviston vierailusta tarkemmin katso Arho Havrén 2009, 211–216 ja Järvenpää 2017, 42–46.

2.3 Kokoomus ja keskusta suhteissa taka-alalla

SDP:tä lähestyttiin, kokoomukselta ja keskustalta vastaavasta kertovia arkistoaineistoja ei löydy. Yksittäisiä Kiinasta kiinnostuneita tai maassa käyneitä oli molemmissa puolueissa kuitenkin viimeistään 1970-luvulla. Kokoomuksen riveistä yhteyksiä omannut henkilö oli jo aikaisemmin mainittu kansanedustaja Tuure Junnila. Junnila kirjoitti Pitsingin valtuuskunnan matkasta kirjan *Kiinalainen päiväkirja* (1977), jossa hän kuvaa matkan vaiheita, kiinalaista yhteiskuntaa ja maan ulkosuhteita sekä puolustaa matkaseuruetta sen saamalta kritiikiltä. Junnila toteaa heti kirjansa johdannossa tietävänsä Kiinasta matkan jälkeenkin suhteellisen vähän, eikä häntä minkäänlaiseksi Kiina-asiantuntijaksi voi kirjan perusteella luokitella.⁸⁶ Toki maassa vierailleen hän todennäköisesti tiesi Kiinasta 1976 enemmän kuin moni puoluetoveri, sillä Kiinaan suuntautunut matkailu oli vielä tuolloin suhteellisen harvinaista.

Junnila kritisoi kirjassaan matkan aiheuttamaa julkista hälyä, sillä valtuuskunnalla ei ollut mitään sen kummempaa poliittista missiota. Sitä paitsi Suomen kaltainen pieni maa nimenomaan tarvitsi ”ystäviä sekä läheltä että kaukaa”.⁸⁷ Kovinkaan epäselvää ei kuitenkaan ole minkä takia vakuuttelut pelkästä ”fact finding tripistä”⁸⁸ kantautuivat pääosin kuuroille korville: valtuuskunnasta lähes puolet koostui avoimesti Kekkosta vastustaneista henkilöistä, ja kohteena oli nimenomaan Neuvostoliiton kanssa ongelmalliset suhteet omannut maa. Myös Junnilan edustama kokoomus yritti päinvastoin näyttäytyä ulkopoliittisesti luotettavana Paasikiven-Kekkonen-linjan ajamisen kautta.⁸⁹ Kokoomuksella ei siis ollut mitään syytä pyrkiä edistämään Kiina-suhteita ainakaan vielä 1970-luvulla, sillä Paasikiven-Kekkonen-linjakaan ei näyttänyt Junnilan Kiina-matkan kaltaisten toimien myötä olevan kaikkien tunnustama.

Vesa Vares toteaa kokoomuksen historian neljännessä osassa kokoomuksen 1980-luvun kansainvälisen toiminnan olevan yhä suhteellisen tutkimatonta, eikä hän sitä Neuvostoliitto-suhteiden ulkopuolella paljoa avaa. Muutamien Varesen tutkimustaan varten tekemien haastattelujen perusteella fokus oli kuitenkin vahvimmin Pohjoismaisessa yhteistyössä. Tämän lisäksi myös itäblokin maat

---

⁸⁶ Junnila 1977, 5.

⁸⁷ Junnila 1977, 10, 97.

⁸⁸ Junnila 1977, 11.

⁸⁹ Vares 2017, 23.

avautuivat vierailukohteina kokoomukselle 1980-luvulla, vielä 1960-luvulla yhteyksiä sosialistisiin maihin ei ollut eduskunnan valtuuskuntien ulkopuolella lainkaan.⁹⁰ Tätä suhteellisen laajaa tutkimuksellista aukkoa ei ole tämän tutkielman raameissa mahdollista paikata, mutta kokoomuksen entisen kansainvälisten asioiden sihteerin Pasi Natrin mukaan yhteyksiä Kiinaan ei 1980-luvulla tai ennen sitä ei ollut käytännössä ollenkaan.⁹¹ Junnilan visiitti Kiinassa oli siis todellinen yksittäistapaus puoleen sisällä. Kiinalla ei ollut juuri mitään syytä olla puolueesta erityisen kiinnostunut ainakaan ennen vuotta 1987, jolloin kokoomuksen pitkä oppositiokorpivaellus päättyi ja puolue nousi jälleen vallankahvaan.

Kokoomuksen painolastina olivat tietenkin sen oikeistolaisuus ja huonot idänsuhteet, 1980-luvun alkupuolella elettiin vielä pitkän oppositiotaipaleen viimeisiä vuosia. Yksittäisillä kokoomuslaisilla oli esimerkiksi joitain kontakteja Neuvostoliittoon, mutta yleisesti suhtautuminen puolueeseen oli idän suunnasta nuivahkoa koko 1970-luvun ja 1980-luvun alkuvuosien ajan. Kokoomusnuoriin viitattiin Neuvostoliiton taholta ”poliittisina turisteina”, ja puolueessa lopulta vakiintuneen Paasikiven-Kekkosen-linjan omaksumisesta huolimatta kokoomus ei ollut Neuvostoliiton silmissä hallituskelpoinen ennen 1980-luvun jälkimmäistä puoliskoa. Gorbatšovin valtaannousu muutti kuitenkin puolueen idänsuhteiden suunnan positiivisemmiksi, ja kokoomus alkoi saada yhdenvertaisempaa kohtelua osakseen. 1986 Moskovasta ilmaistiin jopa halu muodostaa virallisia kahdenvälisiä suhteita.⁹²

Keskustasta Kiinasta kiinnostuneiden joukkoon kuului kansanedustajana 1951–1966 toiminut Suomi-Kiina-seuran pitkäaikainen puheenjohtaja Urho Kähönen, joka vietti toimessa yhteensä 14 vuotta vuosina 1956–1960 ja 1976–1984.⁹³ Kähönen pyydettiin jälkimmäiselle kaudelle seuran jäsenien toimesta itse siihen pyrkimättä, sillä tehtävään ei ollut paljoa halukkaita monien poliitikkojen nähdessä toimen poliittisena riskinä.⁹⁴ Kähönen ei kuitenkaan vaikuta ajaneen puolueen sisällä Kiina-

---

⁹⁰ Vares 2017, 80, 402.

⁹¹ Pasi Natrin sähköpostihaastattelu 3.7.2025. Tekijän hallussa. Natri kävi omien sanojensa mukaan yksittäisiä kertoja Kiinan suurlähetystössä päivällisellä, mutta tämän ulkopuolella kokoomuksella ei yhteyksiä ollut.

⁹² Vares 2017, 240–248, 395–401.

⁹³ Suomi-Kiina-seuran hallintoelimien jäsenet 1951–2024, <https://kiinaseura.fi/suomi%e2%88%92kiina-seuran-hallintoelimien-jasenet> (viitattu 19.5.2025).

⁹⁴ Arho Havrén 2009, 201.

tuntemusta sen kummemmin ja hänen jälkeensä Kiinan suhteen puolueessa profiloitui vasta ulkoministeri Paavo Väyrynen, tosin valtiollisessa roolissa.

Väyrysellä oli halua nostaa keskusta ulkopoliittisesti merkittäväksi puolueeksi myös vain Kekkonen-perua olleiden idänsuhteiden ulkopuolella. Keskustan liittymisen LI:n tarkkailijajäseneksi 1982 voi tulkita eräänlaiseksi vastaukseksi SDP:n SI-verkostoihin ja sen aseistariisuntatyöhön.⁹⁵ Väyrynen teki myös viimeistään 1984 lopun puolueen sisäisestä jaosta Neuvostoliiton luottamiin K-linjalaisiin ja muihin edustajiin pyrkien luomaan uutta kansainvälisempää keskustapuoluetta.⁹⁶ Keskustan Väyrysen johdossa kokema kansainvälistymiskehitys ei kuitenkaan johtanut kanssakäymiseen Kiinan kanssa puoluetasolla. Keskustanuoret eivät myöskään ylläpitäneet suhteita Kiinaan, mutta muutama keskustalainen nuori oli kuitenkin vierailut maassa 1975 osana laajempaa nuorisovaltuuskuntaa.⁹⁷ Keskustan ulkopoliittinen kiinnostus oli kuitenkin suuntautunut enemmän Suomen lähialueisiin.

Miksi KKP halusi kehittää suhteita juuri SDP:n kanssa? Puolueella oli muutamia valttikortteja, jotka tekivät siitä KKP:n kannalta mielenkiintoisimman vaihtoehdon puolueyhteistyölle. SDP oli tunnetusti vuodesta 1982 lähtien presidenttipuolue sekä 1983 eduskuntavaalien jälkeen myös selkeästi suurin 57 kansanedustajallaan⁹⁸, joka vaikutti kiinalaisten aktiivisuuteen. Lähetystöneuvos Chang totesikin 1983 Liikasen kanssa käydyssä keskustelussaan halunneensa aloittaa suhteiden luonnin käynnillä suurimman puolueen luona, oli tämä sitten pelkkää kohteliasta diplomaattispiikkiä tai ei.⁹⁹ Keskusta ja kokoomus eivät myöskään edustaneet puoluekentän vasenta laitaa, eli kiinalaisten näkökulmasta katsottuna edellytyksiä suhteiden luonnille ei näytä olleen ainakaan vielä 1980-luvulla.

SDP:n suurimpana valttina oli suomalaisista puolueista selkeästi kattavin kansainvälinen verkosto SI:n myötä. Kokoomuksella ja keskustalla ei ollut vielä vastaavia verkostoja, sillä kokoomuksen kansainvälisen toiminnan alusta EDU (myöhemmin IDU) perustettiin vasta 1978 ja keskusta liittyi LI:n täysjäseneksi vasta

---

⁹⁵ Katajisto 2023, 163.

⁹⁶ Katajisto 2023, 164–165.

⁹⁷ Muistio suomalaisen nuorisovaltuuskunnan vierailusta Kiinassa 18.10-6.11.1975. HH:2, SDNA, TA.

⁹⁸ Kokoomus oli toiseksi suurin 44 edustajapaikallaan, keskusta kolmas 38 kansanedustajalla.

⁹⁹ Muistio Kiinan uuden lähetystöneuvoksen käynnistä puoluetoimistossa 10.11.1983. HFM:9, SDP, TA.

1988 oltuaan sitä ennen tarkkailijajäsen vuodesta 1982 lähtien.¹⁰⁰ SDP oli vaikuttanut SI:ssä jo pitkään tätä ennen. Internationaalinen laajasta kansainvälisestä verkostosta kertoo esimerkiksi se, että Kalevi Sorsa saattoi SI:n aseistariisuntatyöhön liittyvien matkojen yhteydessä ajoittain sekaantua jopa ulkoministeriön tontille.¹⁰¹ Lauri Kankaan näkemyksen mukaan SDP:llä oli suhteissaan KKP:hen tavoitteena puoluesuhteiden ylläpito sinänsä, ja kansainvälisissä suhteissa etulyöntiaseman antoi nimenomaan Sosialistinen Internationaali.¹⁰² Internationaalinen aseidenriisuntatyö olikin yksi SDP:n ja Kiinan kanssakäymisessä usein esillä olleista teemoista myöhemmin 1980-luvulla Kiinan tultua siihen mukaan.¹⁰³ Aseistariisunnan lisäksi Kangas muisteli kiinalaisten halunneen enimmäkseen puhua nimenomaan Kiinan asioista, tapasivat osapuolet sitten Suomessa tai muualla.¹⁰⁴ Suomi oli jo länsimainen hyvinvointiyhteiskunta, mutta Kiina oli vasta nouseva jätti – Kiina oli jatkuvasti muuttumassa ja sillä oli tilanteestaan aina kerrottavaa. Ilman syytä suhteita ei siis ylläpidetty: SDP sai puoluesuhteiden avulla nostettua ulkopoliittista profiliaan sekä vaihdettua kiinalaisten kanssa näkemyksiä niistä asioista, joista keskusteltavaa oli. Useimmiten aiheina olivat kuitenkin Kiinan kehitys tai aseistariisunta.

Kokoomuksen ja keskustan yhteydet Kiinaan rajoittuivatkin 1980-luvulla saatavilla olevan arkistomateriaalin perusteella yksittäisiin henkilöihin sekä viralliseen valtiolliseen kanssakäyntiin, kuten ministeritason tapaamisiin sekä eduskunnan valtuuskunnan vierailuun 1985. Junnilan ja SDP:n Pitsingin kaltaiset Suomen virallisen ulkopoliittisen linjan vastustajat olivat yksilöinä enemmänkin poikkeuksia, jotka olivat Neuvostoliittokriittisyytensä vuoksi Kiinalle miellyttäviä tahoja yhteyksien ylläpitämiseen.¹⁰⁵ Näiden henkilöiden edustamalla puolueilla ei näytä olleen kovinkaan paljoa väliä. On täysin perusteltua olettaa, että keskusta ja kokoomus välttivät Kiinaa aiemmin pitkälti samoista syistä, kuin SDP:n aseidenriisuntatyöryhmäkin 1978–1979 – Neuvostoliiton mahdollisesta kielteisestä reaktiosta oltiin huolissaan, tämän puolesta puhuu jo Ilkka Kanervan reaktio Junnilan mukanaoloon Pitsingin valtuuskunnassa. Kokoomuksen ja keskustan kansainvälistä toimintaa rajoitti myös suhteellisen vähäinen kokemus puoluetason

---

¹⁰⁰ Katajisto 2023, 413; Vares 2017, 248–249.

¹⁰¹ Raitaniemi 2022, 54–55.

¹⁰² Lauri Kankaan sähköpostihaastattelu, 2.6.2025. Tekijän hallussa.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Arho Havrén 2009, 154.

kansainvälisestä toiminnasta Suomen lähialueiden ulkopuolella. Virallisissa yhteyksissä muun muassa Erkki Pystynen ja Paavo Väyrynen toki ottivat suurta roolia Suomen Kiina-suhteiden hoidossa, mutta ne eivät johtaneet puoluesuhteiden muodostumiseen tai edes merkittävään Kiinaan liittyvän keskustelun syntymiseen puolueiden sisällä.

3 Pekingin kevät 1989 ja suhteiden uusi vuosikymmen

3.1 Suomen ulkopoliittisen johdon ja puolueiden reaktio tapahtumiin

Tässä tutkielmassa ei ole tarkoituksena tehdä erillistä analyysia kevään 1989 Tiananmenin tapahtumista.¹⁰⁶ Suomen ulkopoliittisen johdon reaktio tapahtumiin oli pidättyväinen, ja sitä on avattu jo kattavasti Kaustisen ja Järvenpään tutkielmissa. Suomi ilmaisi 5.6.1989 presidentti Koiviston hyväksymän muotoilun mukaisesti huolestuneisuutensa tilanteesta. Väkivallan käytön mielenosoittajia kohtaan todettiin olevan ”mahdotonta ymmärtää”. Yksiselitteistä tapahtumia tuomitsevaa lausuntoa ei annettu eikä Suomi lähtenyt mukaan kansainvälisiin pakotetoimiin Kiinaa vastaan. Koiviston kanta välittömästi tapahtumien jälkeen oli, että minkäänlainen vahvempikaan kannanotto ei kuitenkaan olisi sellaista vaatineita tyydyttänyt. Täten tuominnan ilmaisu olisi turhaan ajanut hyvät suhteet Kiinaan karille. Koiviston kantaa tuki myös Suomen Pekingin suurlähettiläs Risto Hyvärinen, joka suositteli ”järkevä” ja pitkänäköisen linjan omaksumista. Ulkopoliittisessa johdossa Suomen etujen mukaiseksi nähtiin johdonmukainen puolueettomuuslinja tapahtumista huolimatta. Valinnan taustalla vaikuttivat etenkin Suomen ja Kiinan 1980-luvulla tapahtunut lähentyminen sekä sen ohella kasvanut kauppa. Koivisto perusteli Suomen linjaa Kiinan johdolle myös itsenäisen päätöksenteon säilyttämisenä, muiden maiden toimet eivät tulisi jatkossakaan määrittämään Suomen linjaa Kiinan suhteen. Kiinassa arvostettiin Suomen valitsemaa pidättyväisyyden tietä, jota presidentti Koivisto avasi loppuvuoden aikana Kiinan johdolle lähettämässään kirjeissä. Diplomatiassa Kiinan suuntaan harjoitettiin siis paljolti kulissien takana presidentti Koiviston toimesta.¹⁰⁷

Valtion virallisen ulkopolitiikan ulkopuolella myös osa puolueista pohti lyhyesti Kiinan yllättäviä tapahtumia omissa elimissään. Holkerin hallituksessa hallitusvastuussa tarkastelun kohteena olevista puolueista olivat kokoomus ja SDP, keskusta oli jäänyt oppositioon. Kokoomus ja SDP edustivat hallituksessa virallisesti Suomen ulkopoliittista kantaa. Kalevi Sorsaa ulkoministerinä seurannut SDP:n puheenjohtaja Pertti Paasio joutuikin Kiinan tilanteen myötä heti suhteellisen kovaan

¹⁰⁶ Tiananmenin vuoden 1989 tapahtumista tarkemmin katso Asikainen ym. 2009, Suomen ulkopoliittisen johdon reaktioista katso Kaustinen 2015 ja Järvenpää 2017.

¹⁰⁷ Järvenpää 2017, 47–62, 74–78; Kaustinen 2015, 63–66.

testiin tiedotusvälineiden vaatiessa välittömästi tapahtumia seuraavana päivänä Suomelta lausuntoa.¹⁰⁸ Ylin vastuu Suomen kannanmuodostuksesta oli kuitenkin presidentti Koivistolla.

Keskustan puoluehallitus oli Kiinan tapahtumien aikaan jo aloittanut kesän kokoustaukonsa. Se kokoontui seuraavan kerran vasta 9.8.1989, jolloin Kiinan tapahtumia ei suoranaisesti läpikäyty, ulkopolitiikkaa tosin pohdittiin yleispiirteisesti. Kokoomuksen kannalta Tiananmenin tapahtumat sattuivat suhteellisen merkittävään ajankohtaan, sillä puolueen oli määrä kokoontua puoluekokoukseen Poriin 9.-11.6.1989 alle viikko Kiinan tapahtumien jälkeen. SDP:n puoluetoimikunta puolestaan kokousti jo muutama päivä tapahtumien jälkeen 8.6.1989, jolloin ulkoministeri Paasio antoi toimikunnalle lyhyen yhteenvedon Kiinan silloisesta tilanteesta.

Ensimmäisenä tutkielman kohteena olevista puolueista ja niiden nuorisjärjestöistä kantansa tapahtuneeseen esitti kuitenkin demarinuorten SNK, joka ilmaisi 6.6.1989 tuomitsevansa ”Kiinan teurastukset” ja tukevansa opiskelijoiden tavoitteita. Erityisesti pettymystä osoitettiin siihen, että KKP:n johto näytti väkivallankäytöllään pettävänsä toiveet Kiinan yhä jatkuvasta avautumis- ja uudistuspolitiikasta. SNK:n mukaan ”paluu vanhoillisille linjoille ei voi estää kiinalaisen yhteiskunnan demokratisoitumista, vain pitkittää sitä”.¹⁰⁹

Demarinuoria Kiinan tapahtumat selkeästi koskettivat, olivathan mielenosoitukset nimenomaan nuorten opiskelijoiden aikaansaamia. SNK jäädytti tapahtumien jälkeen kahdenväliset suhteensa KKP:n nuorisjärjestö KKNL:ään, jonka edustajat olivat olleet Suomessa juuri vierailmassa toukokuussa 1989.¹¹⁰ Lausunnon perusteella SNK:laisilla oli ollut toivoa Kiinan avautumispolitiikan johtamisesta laajempaan yhteiskunnan demokratisoitumiskehitykseen, mutta nyt Kiinan johto näyttikin ottavan täyskäännöksen kohti taantumusta voimapolitiikallaan. Jälkiviisas voisi todeta demarinuorten ennustuksen demokratian väistämättömyydestä menneen melko pahasti metsään, mutta he eivät olleet arvioidensa kanssa yksin: samanlaisia lausuntoja Kiinan johdon väistämättömästä kaatumisesta esitti pian tapahtumien jälkeen muun muassa Wu'er Kaixi, joka oli yksi mielenosoitusten näkyvimmistä

---

¹⁰⁸ Järvenpää 2017, 52.

¹⁰⁹ ”Demarinuoret tuomitsevat Kiinan teurastukset”, tiedote 6.6.1989. CC:41, SDNA, TA.

¹¹⁰ SNK:n vuoden 1989 toimintakertomus, s. 14. DA:2, SDNA, TA.

opiskelijajohtajista.¹¹¹ SNK:laiset eivät Suomen perinteisestä ulkopoliittisen 'lääkäriin' roolista julkilausumassaan piitanneet, tärkeämpää oli ilmaista tuki toisille nuorille demokratia-aktiiveille. Vahva kannanotto toi mukanaan myös mahdollisuuden saada järjestölle julkisuutta.

SDP ei hallituspuolueena vastaavia tuomitsevia lausuntoja antanut, vaan oli koordinoimassa Suomen pidättyväistä kantaa tapahtuneeseen ulkoministeri Paasion johdolla. Tämä aiheutti varmasti demarinuorissa jonkin verran paheksuntaa. Yhteenvedossaan puoluetoimikunnalle Paasio totesi, että ”Kiinassa on nyt, kuten joku on luonnehtinut, ikään kuin dynastian loppunäytös menossa, ja katsotaan, kenestä tulee uusi keisari.” Hän piti kaikkein mielenkiintoisimpana analyysinä Kiinan tilanteesta näkemystä, jonka mukaan maassa oltaisiin matkalla Etelä-Korean kaltaiseen malliin kohti yhteiskuntaa, ”jossa on alhaiset työkustannukset, korkea teknologia, erittäin ahkera työnteko ja ankara diktatuuri.” Paasio jatkoi:

Tietenkin kyseessä on hyvin paljon myös normaaliakin valtataistelua, mutta nyt on nähtävissä se, että se suunta, mihin halutaan mennä, saattaa olla ratkaistava aseina, koska näyttää siltä, että kaksi lukumäärältään suunnilleen tasavahvaa armeijakuntaa ovat vastakkain ja ne odottavat siellä, mitä tapahtuu. Mitään lopullista raporttia siitä ei voi antaa.

Mutta sitten tulee meidän suhtautumisemme tähän asiaan. Voidaan todeta, että meidän julkilausumamme lähinnä ulkoministeriön toimesta ovat olleet suunnilleen samanlaisia kuin muidenkin Pohjoismaiden – hiukan eri sanoja ja pituuksia käyttäen. Ruotsalaiset ovat olleet tapansa mukaan vähän monisanaisempia, mutta suunnilleen niin, että ollaan oltu järkyttyneitä ja että todetaan, että aseellisen väkivallan käyttäminen aseettomia kansalaisia vastaan on tuomittavaa.¹¹²

SDP:n puoluetoimikunnassa ei käyty Paasion selostuksen ulkopuolella sen syvällisempää keskustelua Suomen valitsemasta linjasta, joten tasavallan presidentin vetovastuu oli selviö. Puolueena siihen tuli mukautua, oli linjasta mitä mieltä tahansa. Paasion selonteosta välittyi todellisen tilannekuvan hahmottamisen mahdottomuus, sillä etenkin sisällissodan syttymisellä spekulointiin laajasti mahdollisena kehityskulkuna.¹¹³ Paasion puoluetoimikunnalle esittämä luonnehdinta

¹¹¹ Demari 30.6.1989, s.16.

¹¹² SDP:n puoluetoimikunnan keskustelumuistio 8.6.1989. CA:131, SDP, TA.

¹¹³ Kaustinen 2015, 57.

Suomen kannasta on kuitenkin liian yksinkertaistava, sillä Suomi ei nimenomaan ollut yksiselitteisesti tuominnut tapahtumia muiden Pohjoismaiden tapaan. Tilanne oli toki vielä tuore: Suomen ensimmäisestä virallisesta lausunnosta asiaan liittyen oli kulunut vasta kolme päivää, ja lopullinen kanta saattoi olla vielä hakemassa muotoaan. Jo seuraavana päivänä 9.6.1989 hallituksen ulkoasiainvaliokunta antoi kuitenkin julkilausuman, joka pitkälti mukaili 5.6. presidentti Koiviston muotoilun mukaisesti esitettyä alkuperäistä kannanottoa. Kiinan tapahtumien ilmaistiin olevan ”syvästi huolestuttavia”, mutta samalla todettiin, että ”Suomi on halukas olojen rauhoituttua Kiinassa jatkamaan kahdenvälisen suhteiden kehittämistä”.¹¹⁴ Jälkimmäistä kannanottoa voisi luonnehtia vielä ensimmäistä lausuntoa lievemmäksi, Suomi ei ollut halukas ottamaan Kiina-suhteissaan takapakkia.

Kokoomuksen puoluekokous alkoi 9.6.1989 Porissa samana päivänä. Myös 9.6. julkaistussa julkilausumassa Kokoomuksen nuorisjärjestö KNL:n liittohallitus vaati puolueelta jonkinlaista kannanottoa Kiinan tapahtumiin puoluekokouksen aikana. KNL esitti SNK:n tavoin tapahtumista huomattavasti Suomen virallista linjaa jyrkemmän kannan: Kiinan johdon toimien todettiin olevan rikos ihmisyyttä vastaan, ja kiinalaisten nuorten vaatimuksia avoimuudesta ja demokratiasta pidettiin YK:n ihmisoikeuksien julistuksien periaatteiden mukaisina. Täten vaatimuksille oli myös selkeä oikeutus.¹¹⁵

Koska aukion tyhjennys oli tapahtunut vasta viikkoa aiemmin, ei tapaus ehtinyt näkymään puoluekokouksen sisällössä kovinkaan paljoa. Yhtäkään puoluekokousaloitetta esimerkiksi Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan liittyen ei tehty, eikä Kiinan tapahtumia sisällytetty viime tingassa suhteellisen ylätasolla asioita käsitelleeseen puoluekokouksen kansainvälispoliittiseen kannanottoon.¹¹⁶ Kokoomuksen johdossa tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että Kiinan tilanne tuli jollain tapaa huomioida, nuorten lausunto on todennäköisesti painanut vaakakupissa. Puolueen puheenjohtaja Ilkka Suominen ilmaisi kokoomuksen kannan tapahtuneeseen lyhyesti 10.6. pitämässään puheessa, todeten puoleen jäsenten ”tyrmistyneinä” seuranneen ”tapaa, jolla Kiinan poliittinen johto on ryhtynyt

---

¹¹⁴ Järvenpää 2017, 53–54.

¹¹⁵ Kokoomuksen Nuorten Liiton julkilausuma 9.6.1989, ”Kiinan johto tuomittava”. CB:51, Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto (KNL), PTA.

¹¹⁶ 1989 Varsinaisen puoluekokouksen kansainvälispoliittinen kannanotto. CA:54, Kansallisen Kokoomuksen arkisto (KOK), PTA.

tukahduttamaan sisäpoliittisia uudistuksia vaativan opiskelijaliikkeen mielenilmauksia.” Kokoomus ei Suomisen mukaan hyväksynyt väkivaltaa ”sen paremmin valtioiden kuin ihmisten välisten ristiriitojen ratkaisemisessa” ja Suominen peräänkuulutti puheessaan yleisinhimillisiin periaatteisiin sitoutumista kansainvälisessä yhteistyössä. Puheensa Kiina-osion loppuksi Suominen ilmaisi kokoomuksen toiveen Kiinan paluusta ”vuosituhantisen sivistystraditionsa edellyttämällä tavalla kansojen yhteistyöhön”.¹¹⁷

Suomisen lausunto heijasteli pitkälti Suomen antamia aiempia virallisia julkilausumia. Kokoomusnuoret todennäköisesti toivoivat reilusti tätä vahvempaa kannanottoa, mutta olosuhteiden valossa tämä lienee ollut paras mitä oli saatavilla. Puheessa ei tuomittu tapahtumia, mutta tuotiin jälleen esiin ”tyrmistyneisyys”. Suominen ilmaisi hallituksen ulkoasianvaliokunnan tavoin jälleen toiveen Kiinan paluusta kansainväliseen yhteistyöhön. Ovea yhteistyölle pidettiin heti ja jatkuvasti avoinna. Puolueena ei menty sen kummemmin tuomaroimaan, tutulla Paasikiven-Kekkosen-linjalla jatkettiin. Kannanoton muoto ja sen sisällyttäminen puoluekokouspuheeseen erillisen virallisen julkilausuman sijasta kieliikin siitä, että se annettiin pääasiassa sen antamiseen kohdistuneen paineen takia. Vastaava lausunnon antaminen vain julkisen paineen takia -asetelma on toistunut myös Suomen valtion harjoittamassa ihmisoikeuspolitiikassa suhteellisen usein.¹¹⁸ Tilanne oli kuitenkin Suomisen puheen myötä kuitattu pois kokouksen päiväjärjestyksestä.

Kiinan tapahtumat olivat valtava uutinen maailmanlaajuisesti, ja maalla olikin täysi työ pyrkiä jakamaan virallista versiotaan tapahtumista länsimaisen lehdistön jatkaessa spekulointiaan. Kiinan Helsingin suurlähetystö avasi Kiinan virallista näkemystä tapahtumien kulusta myös Suomen ulkoasiainhallinnolle kesän 1989 aikana. Tilanteen korostettiin olevan Kiinan sisäinen asia, mutta eri yhteyksissä maan suurlähetystöstä ilmaistiin useampaan otteeseen tyytyväisyys Suomen valitsemaan linjaan ja tasavallan presidentin Kiinan johdolle lähettämiin kirjeisiin.¹¹⁹

Ulkoasiainhallinnon lisäksi Kiinan kantaa päädyttiin selkeyttämään myös SDP:lle puoluetasolla, olivathan SDP ja KKP solmineet kolme vuotta aiemmin kahdenväliset suhteet. Kiinan Suomen suurlähettiläs Yu Lixuan saapui SDP:n puoluetoimistolle

---

¹¹⁷ 1989 Varsinaisen puoluekokouksen keskustelupöytäkirja, s.179–180. CA:54, KOK, PTA.

¹¹⁸ Luoto 1997, 173.

¹¹⁹ Järvenpää 2017, 65–69.

19.6.1989 mukanaan ”kiireellinen viesti” puolueen johdolle. Koska puheenjohtaja tai puoluesihteerit eivät olleet saatavilla saman päivän varoitusajalla, tapasi suurlähettiläs puolueen kv-sihteerin sijaisena toimineen Jouko Elon.¹²⁰

Suurlähettilään välittämä viesti tiivistä olennaisesti Kiinan virallisen linjan, ja sen annettiin ymmärtää olevan KKP:n keskuskomitean kansainväliseltä osastolta. Viestissä todettiin jämäkästi, että Kiinassa oli viime aikoina ”kukistettu hallituksen vastaista kapinaa”. Kiinan hallitus ei ollut ”tappanut ja kukistanut opiskelijoita ja kansaa” kuten kansainvälinen lehdistö väitti, vaan yksinkertaisesti ryhtynyt ”Kiinan olosuhteiden edellyttämiin välttämättömiin toimiin.” KKP:n taholta toivottiin SDP:n ja SI:n kanssa solmittujen suhteiden säilymistä ennallaan ja painotettiin Kiinan jatkavan itsenäisen ulkopoliittikan sekä uudistuksien tiellä tapahtuneesta huolimatta. SDP:lle ja sen puheenjohtajalle välitettiin lopuksi ”parhaat terveiset”.¹²¹

Viestin luettuaan suurlähettiläs Yu ”piti pitkähkön valmistellun esityksen Kiinan tapahtumista” ja korjaili länsimaisten tiedotusvälineiden välittämiä tietoja. Hän korosti Kiinan hallituksen neuvotelleen opiskelijoiden kanssa liikehdinnän alusta lähtien, ”mutta pieni osa huonoja ihmisiä käytti opiskelijoiden vilpittömyyttä tahtoa hyväksi tarkoituksenaan aiheuttaa sekasortoa”. SDP:lle kuolonuhrien lukumääräksi kerrottiin noin 300 ihmistä, mutta itse aukion tyhjentämisen korostettiin tapahtuneen rauhanomaisesti. Huhujen opiskelijoiden yliajamisesta heidän ollessa yhä teltoissaan kerrottiin olevan väärää, sillä teltat olivat suurlähettilään kertoman mukaan jo tyhjiä sotilasajoneuvojen ajaessa niitä maan tasalle. Maata vastaan suunnattuja protesteja ja kauppapakotteita Kiina piti huonosti harkittuina ja lyhytnäköisinä, mutta niitä välttäneen Suomen välit Kiinaan olivat tapahtuneesta huolimatta pysyneet hyvinä. Kiinalla olikin suurlähettilään mukaan yhä jatkuvaa halua näiden suhteiden kehittämiseen. Vastauksessaan Elo viittasi ulkoministeri Paasion lausuntoon Kiinan tapahtumista todeten, että SDP puolueena ei ollut ottanut tapahtumiin kantaa. Elo kuitenkin mainitsi suurlähettiläälle, että ”kaikissa maissa opiskelijoiden vaatimukset tuntuvat joskus radikaaleilta vanhempien mielestä” ja toivoi opiskelijoiden rangaistusten olevan lieviä.¹²²

---

¹²⁰ Muistio tapaamisesta Kiinan suurlähettilään Yu Lixuanin kanssa 19.6.1989. HFA:9, SDP, TA.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid. Kiinan suurlähettiläs esitti tapahtuneesta melko samanlaisia lausuntoja Suomen ulkoasiainhallinnolle, katso Järvenpää 2017, 65.

Kiinan tapahtumat olivat SDP:lle kiusallisia. Puoluekokouksen kahta vuotta aiemmin hyväksyneessä ulkopoliittisessa asiakirjassa SDP oli kehottanut kaikkia maailman valtioita hyväksymään keskeiset ihmisoikeuksia koskevat kansainväliset asiakirjat, ja nyt Kiina oli toiminut melko selkeästi näitä vastaan.¹²³ Kiina ei kuitenkaan ollut allekirjoittanut kyseisiä asiakirjoja, mikä huomattiin myös ulkoministeriön selvityksessä Tiananmenin tapahtumien jälkeen.¹²⁴ Kahdenvälisten suhteiden jatkaminen puolueetasolla olisi todennäköisesti saanut osakseen kritiikkiä kentältä. Olihan SDP:llä mahdollisuus vaikuttaa edes omiin kahdenvälisiin suhteisiinsa, vaikka tasavallan presidentin johtamaa ulkopoliittista linjaa tuli hallitusvastuussa toteuttaa. Tapahtumien jälkeen SDP:n johto päätyi laittamaan suhteet kommunistiseen puolueeseen tauolle.¹²⁵ Huomattavaa on, että SDP:n vuoden 1989 toimintakertomuksessa Kiinaa ja kahdenvälisiä suhteita kommunistiseen puolueeseen ei mainita kansainvälisten asioiden osiossa sanallakaan, mitä voi pitää sangen erikoisena kevään 1989 tapahtumien merkittävyyden huomioon ottaen.¹²⁶ Suhteet KKP:hen laitettiin poikki hiljaisesti, eikä puolue näytä halunneen asialle ylimääräistä huomiota. Kiinan tapahtumat tulisivat kuitenkin olemaan esillä vielä SDP:n puoluekokouksessa kesäkuussa 1990, johon palaan myöhempanä.

Hallituksesta avattiin Suomen kantaa Kiinan tapahtumiin vielä vuoden 1989 heinäkuussa vastauksena Kiinan tilanteesta hallitukselle esitettyyn kirjalliseen kysymykseen. Kysymykseen osallistui edustajia kaikista eduskuntapuolueista.¹²⁷ Myös joidenkin hallituspuolueiden edustajien keskuudessa esiintyi allekirjoitusten perusteella Suomen omaksumaan linjaan tyytymättömyyttä. Ulkoministeri Paasion 14.7.1989 annetussa vastauksessa ilmaistiin jälleen hallituksen ”tyrmistys” tapahtumista, mutta pakotetoimia ei suunniteltu johtuen ”tämänkaltaisessa tilanteessa noudattamastamme yleislinjasta”. Ihmisoikeuksiin liittyen todettiin, että:

---

¹²³ SDP Puoluekokous 1987, 487–613, liitteet. Liite 9, ulkopoliittinen asiakirja. CD:92, SDP, TA.

¹²⁴ Järvenpää 2017, 66–67.

¹²⁵ Lauri Kankaan sähköpostihaastattelu 2.6.2025. Tekijän hallussa.

¹²⁶ SDP Puoluekokous 1990, toimintakertomukset 121–182. Kertomus Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnasta 1989, s.153–159. CD:105, SDP, TA.

¹²⁷ 1989 valtiopäivät, kirjallinen kysymys n:o 379, Haavisto ym.: Hallituksen toimenpiteistä Kiinassa tapahtuneiden ihmisoikeusloukkausten takia. Eduskunta, digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000. Kirjallisessa kysymyksessä tiedusteltiin, aikooko hallitus ”jäädyyttää kauppasuhteet ja kehitysavun”, ”toimia kansainvälisillä foorumeilla estääkseen uudet ihmisoikeusloukkaukset Kiinassa käynnistettävissä massaoikeudenkäynneissä”, ”tarjota turvapaikkaa ja humanitääristä apua kiinalaisille ihmisoikeusaktiiveille ja heidän sukulaisilleen” ja ”jatkaa Suomessa oleskelevien kiinalaisten opiskelijoiden viisumeja niin kauan kuin ihmisoikeuksien loukkaukset Kiinassa jatkuvat?”

Kiinan ihmisoikeuskysymysten tullessa mahdollisesti esille asianomaisissa kansainvälisissä yhteyksissä tulee Suomi toimimaan omaksumansa yleisen ihmisoikeuspolitiikan mukaisesti ihmisoikeuksien loukkauksien estämiseksi. Mahdolliset kiinalaiset turvapaikka-, viisumi ja oleskelulupa-anomukset käsitellään joustavasti ja humanitääriset näkökohdat huomioon ottaen.¹²⁸

Tuomitsemattomalla linjalla jatkettiin johdonmukaisesti. Paljoa ei sanottu, vaan hallitus vetosi jatkuvasti ”yleiseen” linjaan.

Paljoa Kiinan tilanteesta ei sanonut myöskään oppositiopuolue keskusta, jolla oli pitkät perinteet Paasikiven-Kekkosen-linjan ajajana. Keskustan puoluehallituksen kokoontuessa 9.8.1989 muutaman kuukauden tauon jälkeen puolueen puheenjohtaja Paavo Väyrynen analysoi kesällä käytyä ulkopoliittista keskustelua yleisellä tasolla. Väyrysen mukaan julkisessa keskustelussa oli puututtu ”Suomen ulkopoliittisen linjan peruskysymyksiin ja puolueettomuuteen”, ja tätä keskustelua olivat vauhdittaneet etenkin Neuvostoliiton uudistumispolitiikka sekä Euroopan alati kiihtyvä yhdentymiskehitys.¹²⁹ Kiinan tapahtumia Väyrynen ei tässä yhteydessä maininnut, mutta nekin olivat osa keskeinen osa kesän ja myöhemmin syksyn ulkopoliittista keskustelua. Keskustan linjasta myös Kiinan suhteen lienee perusteltua tehdä Väyrysen analyysin perusteella johtopäätöksiä.

Väyrysen mukaan Euroopan yhteisöstä olisi muodostumassa uusi suurvalta, mutta Suomen ei olisi mahdollista yhdistää EY-jäsenyyttä ja ulkopoliitiikan peruskivenä toiminutta puolueettomuutta. Suomen ulkopoliitiikan peruskivenä oli ”kahtiajakautunut Eurooppa”, jossa kahtiajako tulisi yhdentymiskehityksestä huolimatta jatkumaan Väyrysen näkemyksen perusteella. Suomen tulisikin pysyä ”perinteisellä ulkopoliittisella Paasikiven-Kekkosen linjallamme”. Kesän aikana käydyn avoimen ulkopoliittisen julkisen keskustelun Väyrynen näki yksinomaan hyvänä, sillä avoimella keskustelulla yleisesti saadaan aikaan eri näkemyksien vaihtoa ja ”virallinen taho joutuu ilmaisemaan kantansa ja näkemyksensä”.¹³⁰

---

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Keskustan puoluehallituksen pöytäkirja 9.8.1989. CC:41, Suomen Keskustan arkisto (KESK), Keskustan ja Maaseudun arkisto (KMA).

¹³⁰ Keskustan puoluehallituksen pöytäkirja 9.8.1989. CC:41, KESK, KMA.

Vaikka Kiinasta ei suoraan puhuttukaan, tulkitsi Väyrynen Paasikiven-Kekkonen linjan yhä oikeaksi valinnaksi muuttuvassa maailmassa. Tästä linjasta tuli kaikesta huolimatta olla myös mahdollisuus keskustella. Väyrynen lienee nähnyt tämän perusteella Kiinan tilanteesta julkisuudessa käydyn keskustelun hyvänä, sillä ne painostivat myös Suomea ilmaisemaan asiasta virallisen kantansa, oli perustelu sitten 'yleislinja' tai mikä tahansa. Nähtävästi perustelujen perässä puolueesta otettiin osaa myös Kiinaan liittyvään kirjallisen kysymykseen, jonka allekirjoitti seitsemän puolueen kansanedustajaa.¹³¹ Ottaen huomioon keskustan pitkään kannattaman puolueettomuuspolitiikan, puolueessa valtaosa mitä todennäköisimmin suhtautui Koiviston tuomitsemattomuuslinjaan vähintään ymmärtäväisesti. Linjaan mukauduttiin siinä määrin, että keskustan keskeisimmissä puolue-elimissä ei käyty pöytäkirjojen mukaan Kiinan tilanteesta minkäänlaista keskustelua.¹³² Keskustelulle ei yksinkertaisesti ollut tarvetta: presidentti oli vetovastuussa, keskusta oppositiossa eikä keskustalla ollut Kiinaan kahdenvälisiä puoluesuhteita. Kiina ei ollut puolueelle kovinkaan tärkeä maa.

Tätä päätelmää tukee myös se, että hiljaisuus ulkoasioista oppositiossa ei ollut puolueen toimintamalli Väyrysen puheenjohtajakauden aikana. Väyrynen muun muassa piti myöhemmin saman vuoden syksyllä ääntä Suomen EY-integraatiolinjasta, jonka hän tulkitsi olevan epäselvä ja Suomen ulkopoliittista asemaa oleellisesti muuttava.¹³³ Kiinan tapahtumat ja Eurooppa-integraatio eivät toki ole suoraan verrannollisia asioita, mutta jos tarpeen vaatiessa ulkopoliitiikaakin kommentoitiin puolueesta aktiivisesti jopa tasavallan presidenttiä haastaen, vaikuttaisi hiljaisuus olleen Kiinan kohdalla ainakin osittaisen hyväksynnän merkki. Jos keskusteluita Kiinasta käytiin puolueen sisällä, niin niitä ei käyty pöytäkirjanpitoa vaativien kokouksien tasolla.

---

¹³¹ 1989 valtiopäivät, kirjallinen kysymys n:o 379. Haavisto ym.: Hallituksen toimenpiteistä Kiinassa tapahtuneiden ihmisoikeusloukkausten takia. Eduskunta, digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000. Väyrynen ei ollut allekirjoittajien joukossa.

¹³² Puoluehallituksen, sen työvaliokunnan tai puoluevaltuuston pöytäkirjoissa ei esiinny yhtään suoraa mainintaa Kiinan tilanteesta 1989.

¹³³ Katajisto 2023, 444–447.

3.2 Nuorisojärjestöt ”rähinälinjalle”; Pjongjangin festivaali 1989

Kiinan tapahtumat osuivat suomalaisten poliittisten nuorisojärjestöjen kannalta mielenkiintoiseen ajankohtaan, sillä suuri osa niistä oli lähettämässä edustajiaan vain kuukausi tapahtumien jälkeen Pohjois-Koreaan, Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalille.¹³⁴ Festivaalit pidettiin maan pääkaupunki Pjongjangissa 1.7.1989-8.7.1989 mahtipontisten seremonioiden kera. Tapahtuma on mielenkiintoinen etenkin kylmän sodan loppuvuosina Suomen ulkopolitiikasta käydyin julkisen keskustelun kontekstissa, sillä poliittiset nuorisojärjestöt ilmaisivat äänekkäästi kantansa Kiinan tapahtumiin festivaalien aikana. Pohjois-Korean festivaaleista ei ole juurikaan tehty aiempaa tutkimusta, mutta tapahtumaa on käsitelty lyhyesti muun muassa Laakson ja Åbergin demarinuorista kirjoittamassa teoksessa.

Kesäkuumassa Kaukoitään matkanneen suomalaisvaltuuskunnan koko oli noin 150 henkeä.¹³⁵ Poliittiset nuorisojärjestöt koordinoivat tapahtumaan osallistumisen yhteisen Suomen festivaaliyhdistys ry:n (SFY) kautta ja sen johtokuntaan kuului edustajia puoluekentän koko skaalalta.¹³⁶ Nuorten lisäksi Pohjois-Koreaan matkusti eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja, SDP:n kansanedustaja Markus Aaltonen kutsuttuna kunniavieraana. Nuorten valtuuskunnan johto ei Aaltosen mukaan pitänyt häneen yhteyttä festivaalien aikana, ja hän seurasi tapahtumaa nuorista erillään.¹³⁷ Pohjois-Korean valinta festivaalien isännäksi oli aiheuttanut jonkin verran pessimismää koko tapahtumaa kohtaan länsimaisissa nuorisojärjestöissä, eikä moni niistä lopulta ollut mukana kovinkaan merkittävällä panostuksella.¹³⁸ Isäntämaa ei vakuuttanut myöskään kaikkia suomalaisia nuorisojärjestöjä, sillä jo ennen Kiinan tapahtumia festivaaliboikotti-ilmoituksen antoivat demariopiskelijoiden SONK sekä SMP:n nuorisojärjestö KSNL.¹³⁹ Festivaaliyhdistys nosti ilmeisesti osittain boikottien vaikutuksesta ihmisoikeuskysymykset esiin jo keväällä festivaalien valmisteluvaiheessa.

---

¹³⁴ Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaaleista tarkemmin katso Kim & Lankov 2016 sekä Stock 2025.

¹³⁵ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

¹³⁶ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista / SFY:n johtoryhmän työskentely. 18.8.1989. CC:29, Nuoren Keskustan Liiton arkisto (NKL), KMA.

¹³⁷ Markus Aaltosen sähköpostihaastattelu 20.-23.3.2025. Tekijän hallussa.

¹³⁸ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

¹³⁹ Demari 28.6.1989; Laakso & Åberg 2006, 340, 342.

Suomalaisten esityksestä isäntämaan kanssa oli sovittu, että Amnesty Internationalin edustajat pääsisivät vierailemaan maassa ensimmäistä kertaa festivaalien aikana.¹⁴⁰ Kiinan tapahtumat itsessään eivät siis olleet ainoa syy suomalaisten aktiivisuuteen, vaan jo isäntämaa itsessään ja sen aiheuttamat boikotit nuorisojärjestökentässä vaikuttivat SFY:n tahtoon tuoda ihmisoikeusteemaa tapahtumassa esille.

Pohjois-Korea ei omissa tiedotusvälineissään suoraan maininnut Kiinan tapahtumia välittömästi niiden jälkeen, mutta tuomitsi 12.6.1989 Yhdysvaltojen Kiinalle asettamat pakotteet imperialistisena sekaantumisena toisen maan sisäisiin asioihin.¹⁴¹ Kiinan tapahtumiin ja Pohjois-Korean reaktioon vedoten festivaalilta jättäytyivät vielä kesäkuussa 1989 pois Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL sekä Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunta.¹⁴² SFY näki boikotit harmillisina, mutta niistä huolimatta valtaosa järjestöistä piti tapahtumaan osallistumista ja sitä kautta tapahtuvaa dialogia parempana ratkaisuna mielipiteenilmaisuun.¹⁴³ Täyttä avoimuutta isäntämaalta oli kuitenkin turha odottaa: lupauksista huolimatta Amnestyn edustajien viisumeita viivyteltiin, eikä järjestö lopulta päässyt lainkaan paikalle.¹⁴⁴ Suomalaisvaltuuskunta päätti sisäisen kiistelyn jälkeen järjestää Amnestyn ja Kiinan tilanteiden takia festivaalin avajaisissa avoimen protestin, näin tekivät myös muun muassa ruotsalaiset.¹⁴⁵ Festivaalin avajaiskulkueessa suomalaisvaltuuskunnan mukana kulki Amnestyn viisumien viipymisestä muistuttava banderolli, joka riistettiin kantajilta paikallisten turvamiesten toimesta väkivalloin. Katsomoon päästyään suomalaiset levittivät vielä toisen piilossa olleen lakanan, jossa muistutettiin puolestaan Kiinan tilanteesta. Etenkin demarinuoret olivat protestoinnin suhteen aktiivisia.¹⁴⁶

Suomalaisvaltuuskunta teki banderollivälikohtauksesta isäntämaalle virallisen protestin ja vaati anteeksipyyntöä. Sellainen tulikin päivän jälkeen melko

---

¹⁴⁰ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista / SFY:n johtoryhmän työskentely. 18.8.1989. CC:29, NKL, KMA; Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

¹⁴¹ "Shameless interference in internal affairs of China", Suomeen lähetetty lainaus Pohjois-Korean Kiinan tapahtumista antamasta englanninkielisestä tiedotteesta. H2:53, NKL, KMA.

¹⁴² Kansan Uutiset 17.6.1989; Demari 28.6.1989.

¹⁴³ Kansan Uutiset 17.6.1989.

¹⁴⁴ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

¹⁴⁵ "Festivaaleilla Pjongjangissa 1989, tutkijan vaikutelmia ja näkemyksiä festivaaliliikkeestä". EG:52, KNL, PTA; Laakso & Åberg 2006, 338.

¹⁴⁶ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA; Laakso & Åberg 2006, 338–339.

epämääräisen selityksen kera: Suomen valtuuskunnan johtajan Matti Tukiaisen festivaalista kirjoittaman raportin mukaan ”välikohtaukseen oli syylistynyt neljä ymmärtämätöntä opiskelijaa, joita isäntäjärjestö ei ollut kyennyt riittävästi informoimaan festivaalin poliittisista taustoista.”¹⁴⁷ Suomalaisten protestit Kiinan tilanteeseen liittyen eivät kuitenkaan rajoittuneet vain avajaisten välikohtaukseen. Valtuuskunta keräsi läpi festivaalin nimiä Kiinan tapahtumat tuomitsevaan adressiin ja oli mukana epävirallisessa Kiina-solidarisuustapahtumassa.¹⁴⁸ Sattumalta juuri näiden Kiinaan liittyvien tapahtumien kynnyksellä taksi- ja bussikuskit joko eksyivät tai sairastuivat ja ajoneuvot mystisesti hajoivat, isäntämaa pyrki siis eri keinoin hankaloittamaan Kiinaan liittynyttä toimintaa.¹⁴⁹ Nuoret ristivät sabotointitoimet ”Kimmon kiemuroiksi” maan suuren johtajan mukaan.¹⁵⁰ Ilmaisunvapauteen tottuneille suomalaisille tilanne oli erittäin vieras.

Järjestetyt demonstraatiot olivat huomattavan poikkeavia Suomen perinteisestä ulkopoliittisesta puolueettomuuslinjasta. Suomen valtuuskunta pidättäytyi lopulta allekirjoittamasta festivaalin päätöslauselmaa, koska siinä ei mainittu Kiinan tapahtumia eikä lauseلمان koettu kykenevän edustamaan ”kaikkia festivaalin aikana esitettyjä mielipiteitä.” Kotiinpaluun jälkeen vielä viimeisenä protestitoimenpiteenä Pjongjangissa kerätty Kiina-solidarisuusvetoamus käytiin pudottamassa Kiinan Helsingin suurlähetystön postilaatikkoon. Aivan kaikenlaisiin mielenilmaisuihin ei kuitenkaan oltu valmiita ryhtymään festivaalien aikana, sillä idea mielenosoituksesta Kiinan Pjongjangin suurlähetystön edustalla ei toteutunut sen ollessa mahdollisesti tulkittavissa Pohjoismaiden ja Länsi-Saksan delegaatioiden mielestä ”vakavaksi provokaatioksi”.¹⁵¹

Kaikkeen mahdolliseen protestointiin ei siis menty mukaan, mutta totalitaarisen maan sietokyvyn rajoja kyllä haettiin. Suomalaisvaltuuskunta oli yksimielinen adressin keräämisestä, mutta muiden protestitoimien tarpeellisuudesta esiintyi

---

¹⁴⁷ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

¹⁴⁸ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista / SFY:n johtoryhmän työskentely. 18.8.1989. CC:29, NKL, KMA.

¹⁴⁹ Laakso & Åberg 2006, 339.

¹⁵⁰ Festari 6/89, Suomen Festivaaliyhdistyksen kuukausitiedote. EG:52, KNL, PTA.

¹⁵¹ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista / SFY:n johtoryhmän työskentely. 18.8.1989. CC:29, NKL, KMA; Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista SDP:n puoluetoimikunnalle 7.8.1989. CA:134, SDP, TA.

eriäviäkin mielipiteitä.¹⁵² Etenkin keskustanuorten tapahtumasta kirjoittamissa raporteissa ja artikkeleissa esiintyy jonkin verran penseää suhtautumista sosiaalidemokraattien ajamaa aktiivista linjaa kohtaan, minkä taustalla vaikutti selkeästi NKL:n vankasti ajama Paasikiven-Kekkosen linja.¹⁵³ NKL ei myöskään ollut tuominut SNK:n ja KNL:n tavoin Kiinan tapahtumia järjestönä huolimatta sen emopuolue keskustaa huomattavasti liberaalimmasta linjasta.¹⁵⁴ Osan demarinuorten aktiivisuudesta tulkittiin NKL:n hallitukselle annetussa raportissa olleen ”kotimaan paineista” johtunutta halua nostaa omaa profiilia.¹⁵⁵ Myös keskustanuorten julkaisemassa lehdessä pohdiskeltiin muutama kuukausi festivaalien jälkeen sitä, miksi osa suomalaisdelegaatiosta ”halusi muuttaa Suomen ulkopoliitiikan räihinälinjalle”.¹⁵⁶ Olihan Suomen asema perinteisesti ollut lääkärin, ei tuomarin – nyt Amnestyn ja Kiinan tilanteen suhteen oli haluttu ”elämöidä”. Mielenilmaukset olivat artikkelin kirjoittajan mukaan mahdollisesti tulkittavissa avauksiksi Suomen ulkopoliittisen suunnan muuttamisesta, olihan paikalla ollut myös eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtaja Aaltonen.¹⁵⁷ Ainakin osa keskustanuorista olisi halunnut pitäytyä tarkemmin Suomen virallisessa ulkopoliittisessa linjassa.

Olivatpa mielenilmaukset Pjongjangissa sitten spontaanin vilpittömiä solidaarisuudenosoituksia, keskustelunavauksia Suomen ulkopoliittisesta suunnasta tai yksinkertaisesti demarinuorten huomionhakuisuutta, saivat ne suomalaisessa lehdistössä paljon palstatilaa festivaalien muun sisällön kustannuksella.¹⁵⁸ Nuorisojärjestöjen aktiivinen toiminta Pohjois-Koreassa oli viimeistään tehnyt selväksi sen, että Suomen Kiinan tapahtumiin valitsema tuomitsemattomuuslinja ei ollut liberaalien nuorisopoliitikkojen valtaosan mieleen. Sen suurempaa julkista

---

¹⁵² Turun Sanomat 12.7.1989, s. 8.

¹⁵³ NKL:n vuoden 1989 liittokokouksen kansainvälispoliittinen kannanotto. CA:4, NKL, KMA. Paasikiven-Kekkosen linjalle annettiin vankka tuki, mutta Suomen ulkopoliitiikka ei nuorten mielestä voinut olla enää ”mittatikkulla laskettua matemaattista puolueettomuuspolitiikkaa”.

¹⁵⁴ Keskustanuorten ja emopuolueen välistä ideologista aukkoa kuvaa hyvin nuorten saman vuoden toukokuussa julkaisema ”keskustaliberaali manifesti”, jolla liitto pyrki vaikuttamaan puolueen ohjelmatyöhön. Asiakirjaa kritisoitiin keskustan puoluehallituksen työvaliokunnassa muun muassa sen ihmiskuvasta, ”joka valistusfilosofien tapaan naivistisesti uskoo ihmiseen”. Keskustan työvaliokunnan pöytäkirja 18.5.1989. CC:41, KESK, KMA.

¹⁵⁵ Raportti Maailman nuorison ja opiskelijoiden 13. festivaalista / SFY:n johtoryhmän työskentely, 18.8.1989. CC:29, NKL, KMA.

¹⁵⁶ Keskusta-lehti, syyskuu 1989.

¹⁵⁷ Ibid. Aaltosen toiminnasta eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajana katso Kallenautio 2007, 127–131.

¹⁵⁸ ”Festivaaleilla Pjongjangissa 1989 – tutkijan vaikutelmia ja näkemyksiä festivaaliliikkeestä”. EG:52, KNL, PTA.

keskustelua Suomen ulkopoliittisen linjan ja yleisen mielipiteen suhteesta ei kuitenkaan Pjongjangin tapahtumien myötä lopulta käyty, eikä Kiina näytä tapahtumia kanssakäymisessään Suomen kanssa huomioineen millään tavoin. Suomen linja oli tullut selväksi jo presidentti Koiviston ja ulkoministeri Paasion lausuntojen myötä, eikä nuorten protestointi suhteita haitannut. Tapahtuneesta poikkeavan teki se, että puolueiden nuorisojärjestöt olivat historiallisesti olleet lojaaleja Suomen ulkopoliittiselle linjalle, ja sitä eniten ajavan asemasta enemmänkin kilpailtiin – ääntä toki oli aiemminkin pidetty.¹⁵⁹ Nyt yli kuohui monen asian summan takia, mutta kaikista vakavimpia toimia vältettiin. Ulkopolitiikan venettä kehdattiin Kiinan tapahtumien myötä keikuttaa, muttei sitä yritetty kokonaan kipata.

3.3 Ulkomaankauppaministeri Kiinaan, ihmisoikeuskysymykset ajankohtaisiksi 1989–1990

Kiinan sisäinen tilanne rauhoittui vuoden 1989 loppua kohden, vaikka virallisesti sotatila Pekingissä oli yhä voimassa. Suomen linjasta Kiinan suhteen käytiin yhä aika ajoin vilkastakin julkista keskustelua tiedotusvälineissä. Aihe nousi esiin etenkin syksyllä 1989 Kiinan kansallispäivän juhlallisuuksien aikana sekä myöhemmin marraskuussa Suomen ulkomaankauppaministeri Pertti Salolaisen (kok) Kiinaan tekemän matkan yhteydessä.¹⁶⁰ Salolaisen Kiinan-matkan kynnyksellä hän ja ulkoministeri Paasio joutuivat lehdistön hampaisiin. Kohua aiheutti etenkin se, että tietojen mukaan Salolainen tulisi olemaan ensimmäinen Tiananmenin jälkeen maassa vierailut länsimainen ministeri.¹⁶¹ Sekä ulkoministeri Paasio että ulkomaankauppaministeri Salolainen korostivat matkan kynnyksellä julkisuudessa jatkuvasti Salolaisen matkan olevan puhtaasti kaupallinen ja sen olleen sovittu jo yli vuosi sitten.¹⁶² Ohje matkan kaupallisen luonteen korostamisesta annettiin myös Suomen Pekingin suurlähetystölle.¹⁶³ Kokoomuksen eduskuntaryhmälle Salolainen totesi Suomeen paluunsa jälkeen matkasta sovitun jo Mauno Koiviston

---

¹⁵⁹ Markus Aaltosen sähköpostihaastattelu 20.-23.3.2025. Tekijän hallussa.

¹⁶⁰ Arho Havrén 2009, 220–224. Salolaisen matkaa on käsitelty huomattavasti tarkemmin aikaisemmissa tutkimuksissa, ja sen suhteen kannattaa ehdottomasti katsoa Järvenpää 2017, 78–89, Kaustinen 2015, 78–86 sekä Mansala 2020, 176–179.

¹⁶¹ Kaustinen 2015, 79.

¹⁶² Demari 27.10.1989.

¹⁶³ Mansala 2020, 176.

valtiovierailun yhteydessä, mikä lienee todennäköisin vaihtoehto.¹⁶⁴ Paasio totesi Demari-lehdelle 27.10.1989 osanneensa odottaa matkasta syntyvän voimakasta keskustelua, ja tässä hän osuikin naulan kantaan. Suomen kannanottoja kevään tapahtumista ei Paasion mukaan aiottu muuttaa millään tavoin: ”Se kannanotto silloin ilmaistiin, ja se pysyy voimassa”.¹⁶⁵ Matkan perumiseen ei nähty pitkällisen harkinnan jälkeen ulkoasioiden johdossa syitä. Aikainen sopimisajankohta ja Suomen valitsema linja puolsivat matkan toteuttamista.

SDP:n ja kokoomuksen sisällä ainoan arkistolähteisiin tallentuneen protestiään Salolaisen matkasta ilmaisi Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunta. Liiton puheenjohtaja Tapio Määttä antoi 1.11.1989 lausunnon, jossa hän totesi ulkomaankauppaministerin tulevan matkan olevan ”harkitsematon teko”. Matka oli pahimmillaan tulkittavissa tuen ilmaisuksi Kiinan hallituksen väkivaltaisille toimille. Määttän mukaan Kiinan nykytilanteessa ”edellytyksiä tuen tai tällaisen poliittisen viestin antamiselle ei ole olemassa”. Kansainvälisillä toimilla tulisikin taloudellisen opportunistin sijaan pyrkiä luomaan olosuhteita demokratian saamiselle Kiinaan. Määttä kohdisti kritiikkiään myös suoraan kokoomukseen:

*Moraali ja arvokkaat periaatteet eivät saa väistyä kaupallisten etujen edessä. Kokoomusministerienkin toivoisi asettavan maamme ulkopoliittisen uskottavuuden lyhytnäköisten taloudellisten etujen edelle.*¹⁶⁶

Suomen ulkopoliittisen johdon näkemyksen mukaan valittu linja oli pragmaattisuudessaan oikea ja tätä kompattiin myös Kiinan päässä, mutta nuorten mielestä heikko esiintyminen ihmisoikeuskysymyksissä nakersi Suomen ulkopoliittista uskottavuutta. Oli valtionjohdon linja sitten lyhyt- tai pitkänäköinen, lienee pitkälti sen ansiosta Suomen vienti Kiinaan kasvoi lähes kolminkertaiseksi 1990-luvun ensimmäisinä vuosina. Varmaksi tätä ei kuitenkaan voida sanoa, sillä kauppaansa pystyi kasvattamaan myös tuomitsevamman linjan Tiananmenin

---

¹⁶⁴ Kokoomuksen eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 16.11.1989. CA:45, Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän arkisto (KOK.ED), PTA.

¹⁶⁵ Demari 27.10.1989.

¹⁶⁶ Tuhatkunnan puheenjohtaja Tapio Määttän julkilausuma 1.11.1989, ”Ministeri Salolaisen peruttava Kiinan matkansa.” HO Kansainväliset suhteet 1988–1991, KOK, PTA. Julkilausuma on alun perin virheellisesti päivätty 1.1.1989, korjattu viitteessä.

tapahtumiin omaksunut Ruotsi.¹⁶⁷ Poliittisten nuorisjärjestöjen ja Suomen ulkopoliittisen johdon välillä oli selkeä arvostiriita.

Määtän lausunnossa toistui kiinnostavasti jälleen SNK:n julkilausumasta tuttu demokratian edistämisen tema. Nuoret olivat tulkinneet Kiinan olevan uudistuspolitiikkansa myötä tiellä kohti demokraattisempaa yhteiskuntaa, ja opiskelijamielenosoitukset olivat todistaneet tälle suunnalle olleen myös kansalaisten keskuudessa kysyntää. Täten Kiinan johdon päätös väkivallankäytöstä oli suuri shokki etenkin länsimaiden liberaalille nuorisolle. Suomalaisten nuorten demokratiaa korostaviin Kiina-asenteisiin vaikuttivat mitä todennäköisimmin etenkin Baltian maiden demokratiapyrkimykset 1980-luvun loppuvuosina, sekä myöhemmin Berliinin muurin murtuminen vuoden 1989 marraskuussa.

Demokratiaa ei Kiinassa ollut eikä sellaista tullut, mutta Tiananmenin tapahtumat nostattivat ihmisoikeudet Kiinan ja länsimaiden välisessä kanssakäymisessä keskeiseksi kysymykseksi.¹⁶⁸ Ensimmäisenä tämän saikin Suomesta kokea nahoissaan ulkomaankauppaministeri Salolainen. Suomen Pekingin suurlähettiläänä syksystä 1989 vuoteen 1992 toiminut Arto Mansala on myöhemmin muistelmissaan luonnehtinut ihmisoikeusteemojen tulleen Suomen ja Kiinan suhteisiin uutena ja melko vieraana asiana.¹⁶⁹ Tämä ei ollut tilanne vain ja ainoastaan Kiinan suhteen. Suomen ihmisoikeuspolitiikka oli 1980-luvulle asti ollut yleisesti luonteeltaan passiivista, eikä ihmisoikeuskysymyksiä pidetty oma-aloitteisesti esillä niidenkään maiden kanssa, joissa tilanne tiedettiin huonoksi.¹⁷⁰ Nyt julkinen paine alkoiin yhtäkkiä edellyttää ihmisoikeuskysymysten omatoimista esille ottamista kanssakäymisessä Kiinan kanssa. Myöskään puolueissa Kiinan mahdollisia ihmisoikeuskysymyksiä ei ollut aiemmin harkittu: esimerkiksi SDP:n aineistoissa ei esiinny minkäänlaista pohdintaa Kiinan ihmisoikeustilanteesta kahdenvälisen puoluesuhteiden solmimisen ajalta. SI:ssäkin ihmisoikeusaihe oli ollut puolueelle usein toissijainen, sillä liennytyksen edistäminen oli mennyt vahvan ihmisoikeuspolitiikan korostamisen edelle puolueen prioriteettilistassa.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Jakobson 2009, 177–178.

¹⁶⁸ Mansala 2020, 182.

¹⁶⁹ Mansala 2020, 183.

¹⁷⁰ Luoto 1997, 173–174.

¹⁷¹ Raitaniemi 2022, 111–112.

Puolueiden ihmisoikeuspolitiikan erojen tarkastelun kannalta mielenkiintoisia ovat etenkin SDP:n ja keskustan vuonna 1990 pitämät puoluekokoukset, jotka olivat niille ensimmäiset Kiinan tapahtumien jälkeen. SDP:n puoluekokous pidettiin kesäkuussa 1990 Lappeenrannassa. Suomen Kiinan suhteen valitsema ulkopoliittinen linja oli huomattu SDP:n kentällä, ja puoluekokoukselle tehtiin kaksi aloitetta suoraan liittyen Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan: aloitteet ”Kansainväliset ihmisoikeudet” sekä ”SDP näkyvästi ihmisoikeuksien puolesta”.¹⁷² Ensimmäisenä mainittu aloite tuli jälleen puolueen opiskelijajäsenjärjestöltä, ja siinä vaadittiin suoraan Suomelta vakavien ihmisoikeusrikkomuksien tuomitsemista perinteisestä puolueettomuuslinjasta huolimatta. Aloitteessa todettiin puolueen uskottavuuden kärsivän heikosta ihmisoikeuslinjasta, ja erityisesti kauppasuhteita Kiinaan tuli aloitteentekijöiden mielestä tarkastella uudelleen.¹⁷³ Vahvaa esiintymistä ihmisoikeuskysymyksissä pidettiin Tuhatkunnan Määtän tapaan ulkopoliittikan uskottavuuskysymyksenä.

Vastauksena ensimmäiseen aloitteeseen puoluetoimikunta esitti, että ”puoluekokous päättää velvoittaa puoluetoimikunnan ja hallituksessa olevat sosialidemokraattiset ministerit toimimaan siten, että ihmisoikeuskysymykset tulevat aikaisempaa tärkeämmälle sijalle Suomen kansainvälisissä suhteissa mukaan lukien kehitysyhteistyö.”¹⁷⁴ Kehotus kauppasuhteiden uudelleenharkinnasta väistettiin kokonaan puoluetoimikunnan vastauksessa, ja tilalle ehdotettiin laveasti ihmisoikeuksien vahvempaa korostamista puolueen johdossa. Aloite oli selkeästi osunut arkaan paikkaan.

Jälkimmäinen aloite esitti yleispiirteisempää kritiikkiä puolueen esiintymisestä ihmisoikeuskysymyksissä. Aloite lainasi suoraan SDP:n periaateohjelmaa, jossa oli todettu, että ”vainottujen ja sorrettujen puolustaminen on jokaisen sosialidemokraatin asia”. Aloitteen mukaan periaateohjelman velvoittavuudesta huolimatta maailmalla tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin oli Suomessa tapana reagoida ”laimeasti”. Toimenpiteinä aloitteentekijät ehdottivat velvoitetta puoluetoimikunnalle järjestää valtakunnallinen kampanja ihmisoikeuksista sekä kehottaa ”erityisesti luottamustehtäviin valittuja tovereita pitämään julkisessa

---

¹⁷² SDP Puoluekokous 1990, esitykset 1–64. CD:105, SDP, TA.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

toiminnassaan esillä ihmisoikeuskysymyksiä.” Tätä aloitetta puoluetoimikunta päätti ehdottaa sellaisenaan puoluekokouksen hyväksyttäväksi.¹⁷⁵

Huoli ihmisoikeuskysymyksistä jaettiin siis myös puoluejohdossa huolimatta siitä, että Suomi pyrki ylläpitämään hyviä suhteita Kiinaan sosiaalidemokraattisen presidentin ja ulkoministerin johdolla Tiananmenin jälkeen. Maininta Kiinan tilanteesta päätettiin sisällyttää myös kokouksen julkaisemaan kannanottoon alueellisista kriiseistä, jossa tapahtumat mainittiin seuraavasti:

*Kiinassa tapahtuva väkivaltainen ihmisoikeusliikkeen tukahduttaminen on lopetettava ja taattava tämän väkimmäältäään maailman suurimman valtion kansalaisille ihmisoikeudet. SDP tukee Kiinan demokratialiikkeen tavoitteita ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.*¹⁷⁶

Sanamuodot olivat jälleen merkittäviä. Tuki ilmaistiin vain tavoitteille ihmisoikeuksien kunnioittamisesta koko demokratialiikkeen sijaan, eikä kevään 1989 tapahtumia suoranaisesti mainittu. Puoluekokous hyväksyi kannanoton yksimielisesti ilman muutosehdotuksia.¹⁷⁷ Valtiollisen ulkopoliittikan ja puoluesuhteiden hoidon välillä oli siis melko selkeä ristiriita: Vaikka SDP oli hallitusvastuussa koordinoimassa Suomen Kiina-suhteiden tuomitsematonta ja kauppaa priorisoivaa linjaa, katkaisi se kevään 1989 tapahtumien jälkeen puoluesuhteet KKP:hen ja esitti Kiinan ihmisoikeustilanteesta kritiikkiä. Kiinan kanssa haluttiin valtiollisella tasolla kehittää kahdenvälisiä suhteita kaikilla aloilla, mutta puoluetasolla näitä suhteita ei haluttu ihmisoikeuskysymysten takia ylläpitää. Koiviston ajama linja Kiinan suhteen näyttääkin vaatineen puolueilta pragmaattisen valtionhoitajaroolin omaksumista, jossa tarpeen vaatiessa menttiin puolueen periaateohjelmaakin vastaan. Kannanotto Kiinan ihmisoikeustilanteesta annettiin puoluekokouksessa, oli se kuinka kiertelevä sitten tahansa.

SDP:lle suhteet KKP:hen välittömästi Tiananmenin jälkeen olisivat todennäköisesti muodostuneet mainehaitaksi. Puolueen toimintakertomusten mukaan SDP ja KKP olivat seuraavan kerran suoraan yhteyksissä vasta vuonna 1996, jolloin neljä SDP:n

---

¹⁷⁵ SDP Puoluekokous 1990, esitykset 1–64. CD:105, SDP, TA.

¹⁷⁶ SDP Puoluekokous 1990, 536–641, liitteet. Liite 15, Kannanotto alueellisiin kriiseihin. CD:105, SDP, TA.

¹⁷⁷ SDP Puoluekokous 1990, 437–535. s. 489. CD:105, SDP, TA.

edustajaa tapasi maa- ja metsätalousministeri Kalevi Hemilän vieraana ollutta kiinalaisdelegaatiota.¹⁷⁸ Puoluetason valtuuskuntavaihtoa jatkettiin 1990-luvun lopulla, kun KKP:n valtuuskunta tuli SDP:n vieraaksi vuonna 1998.¹⁷⁹ Suhteiden jäädyttäminen jäi SDP:lläkin lopulta vain tilapäiseksi toimenpiteeksi.

Keskustan puoluekokous kokoontui SDP:n kokousta seuraavana viikkona Porissa. Pitkäaikainen puolueen puheenjohtaja Väyrynen oli luopumassa asemastaan, ja hänen seuraajakseen valittiin lopulta seuraavissa eduskuntavaaleissa pääministeriksi noussut Esko Aho. Ahon lisäksi puoluejohtoon äänestettiin puoluesihteeriksi ensimmäistä kertaa nainen, kun virkaan valittiin aikaisemmin ulkoministeriössä työskennellyt Erja Tikka. Puoluejohdon muutokset sekä uudet ohjelmalinjaukset heijastelivat osuvasti kylmän sodan lopun aikakauden vaatimuksia. Keskusta kokonaisuudessaan otti puoluekokouksessaan Kati Katajiston mukaan suunnan kohti nuorempaa, kansainvälisempää ja vihreämpää linjaa. Paasikiven-Kekkosen-linjaan luotettiin puolueessa yhä Suomen ulkopoliittikan peruskivenä.¹⁸⁰

Kiinan tilanne ei tullut puoluekokousaloitteissa tai kokouksen julkilausumissa samalla tavoin ilmi, kuin SDP:n puoluekokouksessa. Puoluekokouksen ulkopoliittikkaan tai kansainvälisiin asioihin liittyvät jäsenaloitteet käsittelivät sen sijaan muun muassa Baltian maiden itsenäisyyspyrkimyksiä, kehitysapua sekä EY:tä. Puoluekokouksen yleispoliittisen valiokunnan julkilausumaehdotuksessa oli erilliset osionsa Suomen puolueettomuuspolitiikasta, Baltian maiden tilanteesta, suhteista Neuvostoliittoon sekä Euroopan integraatiokehityksestä, mutta ihmisoikeuksia ei kansainvälisten asioiden yhteydessä mainittu. Keskustan ulkopoliittikan painopiste oli Suomen kannalta kriittisissä lähialueiden kysymyksissä sekä kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä. Ihmisoikeuskysymykset eivät kuitenkaan jääneet kokouksessa täysin huomiotta, sillä NKL lähetti puoluejohtoon ehdolla olleille henkilöille ennen kokousta listan erilaisia kysymyksiä, joista yksi käsitteli myös

---

¹⁷⁸ SDP Puoluekokous 1999, toimintakertomukset 1996–1998. Kertomus Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnasta 1996, s. 52. CD:126, SDP, TA.

¹⁷⁹ SDP Puoluekokous 1999, toimintakertomukset 1996–1998. Kertomus Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnasta 1998, s. 171. CD:126, SDP, TA.

¹⁸⁰ Katajisto 2023, 473–478.

puolueettomuuspolitiikan toteuttamisen ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen välistä suhdetta. Ihmisoikeusteemojen esille tuonti jäi siis jälleen nuorten kontolle.¹⁸¹

3.4 Valtiollisten suhteiden tiivistymisen kausi 1990–1994

Suomen suhteet Kiinaan tiivistyivät 1990-luvun kuluessa, vaikka Salolaisen Kiinanmatkan jälkeen maiden välisessä virallisessa vierailuvaihdossa olikin noin alle vuoden mittainen lyhyt hiljaiselon kausi.¹⁸² Suhteiden tiivistymisen ajanjaksoa ei kuitenkaan juuri huomaisi puolueiden keskeisimpien elinten arkistoaaineistoa tutkimalla. Puolueiden Kiinaan liittyvä lähdemateriaali vähenee vuodesta 1990 eteenpäin. Kanssakäyminen Kiinan kanssa oli 1990-luvulle tultaessa yhä ensisijaisesti valtiollista, mutta joitain yhteyksiä oli myös puoluetasolla.

Puoluetason kanssakäymisen vähäisyys ei ollut riippuvainen kiinalaisten aloitteellisuuden puutteesta. KKP aloitti eri maiden puolueiden lähestymisen suhteellisen nopeasti vuoden 1989 tapahtumien jälkeen. Kommunistisen puolueen kansainvälisten suhteiden osaston tavoitteena oli uudelleen laajentaa puolueen kansainvälisiä kontakteja, sillä ne olivat ottaneet takapakkia Tiananmenin tapahtumien myötä. Suhteita edistääkseen KKP:n kaksihenkinen valtuuskunta vieraili 1990 Suomessa käytyään sitä ennen Norjassa sekä Ruotsissa. Valtuuskunta vieraili suomalaisista puolueista ainakin keskustan puolue toimistolla kesäkuun alussa 1990, vain hieman ennen puolueen puoluekokousta. Tapaamisesta kirjoitetussa muistioissa mainitaan kiinalaisvaltuuskunnan aikoneen tavata muitakin suomalaisia puolueita, mutta mahdollisista käynneistä kokoomuksen tai SDP:n puolue toimistoilla ei löytynyt arkistolähteitä.¹⁸³

Kiinalaiset aloittivat tapaamisen puhumalla aluksi vuoden takaisista Tiananmenin tapahtumista. Kaava oli tutun oloinen: itse aukiolla ei ollut kuollut ketään, tapahtunut oli Kiinan sisäinen asia ja länsimaisen lehdistön tapahtumista välittämää kuvaa kritisoitiin eri sanankääntein. Opiskelijaliikehännälle haettiin syitä Kiinan

---

¹⁸¹ Keskustan 1990 puoluekokous, Suomen Keskustan ohjelma 1990-luvulle-ohjelmaluonnos. CA:24, KESK, KMA; ”Kysymyksiä keskustan puheenjohtaja- ja puoluesihteeriehdokkaille”. CA:24, KESK, KMA.

¹⁸² Mansala 2020, 183, 186.

¹⁸³ ”Communist Party of China”, muistio KKP:n 2-miehisen valtuuskunnan käynnistä keskustan puolue toimistolla. JD:35, KESK, KMA.

historiasta ja yhteiskunnan kehittämisen tarpeen aiheuttamista reaktioista, opiskelijoiden uudistusvaatimukset olivat olleet Kiinan kontekstissa ”epärealistisia”. Valtuuskunnan mielestä oli tärkeää nähdä Kiina omin silmin, sillä läntisten tiedotusvälineiden antama kuva maasta oli liian yksipuolinen. KKP oli halukas solmimaan keskustan kanssa ”nykyistä kiinteämpiä suhteita”, ja suhteiden edistämiseksi esitettiin erilaisia vaihtoehtoja: Keskusta voisi lähettää KKP:n vieraaksi joko virallisen valtuuskunnan, muutaman hengen tutustumisryhmän tai turistiryhmän, jolla ei olisi virallista ohjelmaa, mutta ohjelman järjestäisi silti kommunistinen puolue. Jos puoluesuhteet koettiin liian formaaliksi, oli vaihtoehtona myös yhteistyöjärjestö CAFIU – sama taho, joka esitti myös SDP:lle kutsun Kiinaan Suomen Rauhanliiton kautta 1985. Mahdollinen toteutettava vierailu voitiin myös tarpeen vaatiessa pitää poissa julkisuudesta Kiinassa.¹⁸⁴

Kiina tiedosti puoluesuhteiden luonnin nopeasti vuoden 1989 jälkeen olevan mahdollisesti arka asia monille länsimaissa, joten vaihtoehtoja lähentymiselle tarjottiin monia. Keskustan silloisen kansainvälisten asioiden sihteerin Olli Mattilan mukaan kiinalaisten tarjous ei kuitenkaan johtanut mihinkään. Mattila ei muistanut asiaa käsitellyn sen kummemmin puolueen sisällä tai kiinalaisten esittäneen myöhemmin uutta kutsua. Kiinan suurlähetystön yhteydenpito keskustan puolue toimistoon oli Mattilan mukaan muutenkin ”hyvin satunnaista, jos sitäkään”.¹⁸⁵

Keskustalla ei ollut intressejä ylläpitää puolueena sen kummoisempia yhteyksiä Kiinaan, varsinkaan näin nopeasti edellisvuoden tapahtumien jälkeen. Puolueen kansainvälisten suhteiden laajentaminen eurooppalaisten veljespuolueiden sekä Liberaalin Internationaalisen ulkopuolelle olisi muodostunut keskustalle nopeasti myös resurssikysymykseksi Euroopan yhdentymiskehityksen ollessa vauhdissa.¹⁸⁶ Valtuuskunnan lähettämiseksi lienee ollut puolueessa hankalaa löytää sitä puoltavia seikkoja, todennäköisesti sitä ei edes vakavasti harkittu.

Tilanne vuonna 1990 ei ollut arka ainoastaan puolueille. Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK oli myös solminut 1980-luvulla suhteita kiinalaiseen All-China Federation of Trade Unionsiin (ACFTU), mutta suhteet olivat katkenneet

---

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Olli Mattilan sähköpostihaastattelu 13.7.2025. Tekijän hallussa.

¹⁸⁶ Ibid.

Tiananmenin tapahtumien myötä. ACFTU oli tästä huolimatta kutsunut SAK:n kansainvälisten asioiden johtajan Kari Tapiolan Kiinaan 1990, ja Tapiola otti kutsun vastaan. Vierailu järjestettiin ilman ylimääräistä julkisuutta, ja Tapiola oli Kiinassa epävirallisesti vain välipysähdyksellä matkallaan Tokioon. Kiinassa hänen vierailunsa muodollinen isäntä oli suurlähettiläs Mansala huolimatta siitä, että hänen matkaohjelmastaan vastasi ACFTU.¹⁸⁷ Tapiolan Kiinan-matka ei hyödyttänyt vain SAK:n bilateraalisuhteiden tarpeita: hänen matkastaan kirjoittama raportti jaettiin myös SDP:lle, jonka kansainvälisten asiain toimikunta keskusteli maan tilanteesta joulukuussa 1990 pidetyssä kokouksessa.¹⁸⁸ Vaikka puoluesuhteet Kiinan oli jäädytetty, SDP:n johto halusi saada maasta ajantasaista tietoa ja pohtia sen tulevia mahdollisia kehityskulkuja.

Tapiola piti muutamaa Kiinassa viettämäänsä päivää liian lyhyenä aikana Kiinan tulevien tapahtumien arvailuun, mutta esitti raportissaan silti muutamia pohdintoja. Hänen mukaansa länsimaistyyllisen ammattiyhdistysliikkeen muodostumisen mahdollisuuden tuli ylipäätään suhtautua skeptisesti. Yksi mahdollinen kehityskulku kiinalaiselle ammattiyhdistysliikkeelle olisi Tapiolan mukaan voinut olla Singaporen kaltainen malli, ”sosialidemokraattinen diktatuuri”, jossa ay-liike toimisi osana poliittista järjestelmää. Tapiolan raporttinsa lopussa esittämän arvion mukaan Kiina ei kuitenkaan tulisi merkittävästi muuttumaan suhtautumisessaan ulkomaailmaan. Maa tulisi yhä olemaan ”keskustan valtakunta”, joka tulisi ”jatkossakin ensisijaisesti toimimaan omilla säännöillään.”¹⁸⁹

Välittömästi Tiananmenin tapahtumien jälkeen Pertti Paasio oli spekuloinut Kiinan siirtyvän kohti Etelä-Korean mallia, Tapiola puolestaan toi ammattiyhdistysliikkeen kohdalla esille Singaporen. Kiinalle oli hankalaa löytää mitään vertauskohtaa maan valtavan koon ja omalaatuisen historian huomioon ottaen. Tapiolakin totesi raportissaan maailmassa olevan monia erilaisia ”Kiinan suuntaa ennustavia koulukuntia”, joten hänen arvionsa oli vain yksi monien joukossa.¹⁹⁰ SDP:n

---

¹⁸⁷ Kari Tapiolan raportti SAK:n kansainväliselle valiokunnalle keskusteluista Kiinan ACFTU:n kanssa. HFA:7, SDP, TA. Haluun pitää vierailu poissa julkisuudesta vaikutti myös se, että ammattiyhdistysten kattojärjestö Vapaiden ammattiyhdistysten kansainvälinen liitto (VAKL) oli ohjeistanut jäsenjärjestöjään olemaan ylläpitämättä virallisia suhteita ACFTU:hun.

¹⁸⁸ SDP:n kansainvälisten asiain toimikunnan 18.12.1990 kokouksen esityslista. HFA:7, SDP, TA.

¹⁸⁹ Kari Tapiolan raportti SAK:n kansainväliselle valiokunnalle keskusteluista Kiinan ACFTU:n kanssa. HFA:7, SDP, TA.

¹⁹⁰ Ibid.

kansainvälisten asiain toimikunta lienee tullut kaiken saamansa informaation valossa siihen tulokseen, että SDP:n ja KKP:n puoluesuhteiden jatkamiselle ei ollut edellytyksiä. Harmillisesti toimikunnan kokouksesta itsessään ei ole säilynyt pöytäkirjaa, joten sen aikana käydyn keskustelun sisältö jäänee arvoitukseksi.

Kiina halusi jälleenrakentaa suhteitaan nopeasti puolueisiin ja järjestöihin, Suomessa Kiinan uuteen tilanteeseen haluttiin kevään 1989 tapahtumien jälkeen ensiksi rauhassa tutustua mahdollisen negatiivisen julkisuuden pelossa. ”Poliittisesti näkyvimmillä”¹⁹¹ tasolla ei voitu vielä 1990 esiintyä yhdessä. Kanssakäyminen oli vielä vuonna 1990 luonteeltaan tunnustelevaa ja melko varovaista, eikä Kiinan tulevaa suuntaa nähty helpoksi ennustaa. Täten oli parempi odottaa ja katsoa, mitä tuleman piti.

Suurlähettiläs Mansalan kuvailema Suomen ja Kiinan välinen hiljaiselo päättyi loppuvuodesta 1990 maiden juhlistaessa diplomaattisuhteiden 40-vuotispäivää, mikä sujui ihmisoikeuskysymysten esiin ottamisesta huolimatta ongelmitta.¹⁹² 1990-luvun ensimmäisten vuosien aikana Kiina onnistui suhteellisen nopeasti normalisoimaan suhteitaan myös kevään 1989 tapahtumiin jyrkemmän kannan omaksuneisiin maihin.¹⁹³ Samaan aikaan Suomen ja Kiinan välinen virallinen vierailuvaihto sai jälleen tuulta alleen, ja näkyvämmälle tasolle siirryttiin viimeistään 1992. Vuonna 1992 Suomessa vieraili Kiinan pääministeri Li Peng, ja saman vuoden lokakuussa Suomen ulkoministerinä jälleen toiminut Paavo Väyrynen matkusti Kiinaan juuri KKP:n 14. puoluekokouksen jälkeen.¹⁹⁴ Vielä korkeammalle tasolle siirryttiin seuraavina vuosina: pääministeri Esko Aho teki matkan Kiinaan huhtikuussa 1994, ja Kiinan presidentti saatiin vihdoon ensimmäistä kertaa Suomeen vuonna 1995, seitsemän vuotta Mauno Koiviston vierailun jälkeen.¹⁹⁵ Ihmisoikeuskysymykset muodostuivat Suomen ja Kiinan 1990-luvun kanssakäymisessä keskeiseksi osaksi myös korkean tason tapaamisia, mutta ne jäivät usein aiheena toissijaiseksi

---

¹⁹¹ Ibid. ACFTU:lla oli halua saada SAK:n puheenjohtaja jälleen vierailulle Kiinaan, mutta tätä pidettiin SAK:ssa vielä poliittisesti epäsoveliaana toteuttaa Suomen valitsemasta ulkopoliittisesta linjasta huolimatta.

¹⁹² Mansala 2020, 39–40.

¹⁹³ Paltemaa & Vuori 2012, 340.

¹⁹⁴ Laine 2021, 47–49, 51–53.

¹⁹⁵ Laine 2021, 78–82, 85–88.

kauppapolitiikalle.¹⁹⁶ Teeman esille tuomisella vastattiin edelleen usein julkiseen paineeseen.

Suomen ja Kiinan välinen virallinen kanssakäyminen oli syventynyt vuoden 1993 loppua kohden siinä määrin, että kokoomus koki tilanteen olevan sovelias lähettää ensimmäinen virallinen puoluevaltuuskunta Kiinaan. Matka tehtiin lokamarraskuussa KKP:n kutsusta, ja se ajoittui samaan ajankohtaan kuin ulkomaankauppaministeri Salolaisen käynti Kiinassa.¹⁹⁷ Kokoomuksen valtuuskuntaan kuuluivat puoluesihteri Pekka Kivelä, kansanedustaja Sauli Niinistö, puolueen talousjohtaja Antti Niemi-Aro sekä valtiovarainministerin erityisavustaja Hannu Salokorpi.¹⁹⁸ Salolainen teki oman matkansa ulkomaankauppaministerin virallisessa roolissa, ja hänen mukanaan oli siihen mennessä yksi laajimmista Suomesta Kiinaan matkanneista liike-elämän valtuuskunnista.¹⁹⁹ Salolainen saikin vierailunsa yhteydessä korostuneen positiivista kohtelua ”vanhana Kiinan kävijänä”.²⁰⁰ Kokoomuksen oman valtuuskunnan saama vastaanotto oli myös korkeatasoinen, sillä vierailun poliittisia keskusteluja isännöi KKP:n politbyroon jäsen, Shanghai puoluesihteri Wu Bangguo.²⁰¹ Matkalla mukana ollut Antti Niemi-Aro muisteli myöhemmin ylläpidon olleen ”melkein valtiovierailuluokkaa”.²⁰² Vierailun pääaiheeksi muodostuivat kokoomuksen poliittisen profiilin mukaisesti Kiinan taloudelliset uudistukset sekä Suomen ja Kiinan taloudelliset suhteet. Isännät kiittelivät vieraana ollutta puoluetta jälkimmäisen edistämisestä.²⁰³ Kokoomuksen puoluevaltuuskunnan korkeatasoinen vastaanotto lienee johtunut Salolaisen 1989 tekemän vierailun myötä saadusta ’goodwillistä’ sekä siitä, että muut suuret suomalaiset puolueet eivät Tiananmenin jälkeen vielä suhteita uskaltaneet tai halunneet ylläpitää. Kun merkittävän suomalaisen puolueen valtuuskunta saatiin vihdoinkin Kiinaan, haluttiin sille järjestää mahdollisimman korkean tason poliittiset keskustelut.

---

¹⁹⁶ Luoto 1997, 187.

¹⁹⁷ Helsingin Sanomat 10.11.1993, s. 7; Antti Niemi-Aron sähköpostihaastattelu 30.5.2025. Tekijän hallussa.

¹⁹⁸ Helsingin Sanomat 10.11.1993, s. 7.

¹⁹⁹ Laine 2021, 73.

²⁰⁰ Laine 2021, 74.

²⁰¹ Nykypäivä 19.11.1993, s. 8. Wu nousi myöhemmin urallaan aina politbyroon pysyvän komitean toiseksi korkea-arvoisimmaksi jäseneksi saakka.

²⁰² Antti Niemi-Aron sähköpostihaastattelu 30.5.2025. Tekijän hallussa.

²⁰³ Nykypäivä 19.11.1993, s. 8–9.

KKP:n kokoomukselle esittämä kutsu lienee ollut melko samanlainen kuin keskustalle osoitettiin vuonna 1990. Matkalla mukana olleelle Antti Niemi-Arolle jäi käsitys, että maahan kutsuttiin eri länsimaisia puolueita suhteiden lähentymisen toivossa.²⁰⁴ Kokoomuksen puoluevaltuuskunnan matka puhuu selkeästi sen puolesta, että puolueelle Suomen ja Kiinan suhteissa kaikista tärkein asia oli talous. Hannu Salokorven kokoomuksen pää-äänenkannattajaan *Nykypäivään* matkasta kirjoittama artikkeli koostuukin lähes kokonaisuudessaan kiinalaisisäntien taloudellisen selostuksen avaamisesta.²⁰⁵ Kokoomukselle Koiviston valitsema kaupallisia suhteita priorisoiva linja ei ollut millään tasolla ongelma, vaikka puolueen nuorisojärjestöstä jotkut sitä vastustivatkin ihmisoikeuksiin vedoten. Jos Suomi ja Kiina olivat valtiollisen ulkopolitiikan tasolla tiiviisti yhteyksissä, miksei puoluevaltuuskuntaakin voisi maahan lähettää taloudellisia suhteita edistämään.

Tuhatkunnasta tai KNL:stä ei annettu matkaa tuomitsevaa kannanottoa, vaikka ne olivatkin pitäneet 1993 puoluekokouksessa esillä ihmisoikeuskysymyksiä omilla puoluekokousaloitteillaan.²⁰⁶ Kiinan asema kansainvälisesti oli normalisoitunut jo siinä määrin, ettei nuorisojärjestöistäkään aina vaivauduttu antamaan kaikesta kanssakäynnistä Kiinan kanssa tuomitsevia lausuntoja. Julkilausumien merkitys oli kaiken kaikkiaan todella vähäinen. Kannanottojen puuttuminen ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että asenteet Kiinaa kohtaan olisivat yleisesti poliittisissa nuorisojärjestöissä lieventyneet vuosien 1989–1994 aikana. Demarinuorten SNK:n kanta pysyi kaikista jyrkimpänä: liitto julkaisi helmikuussa 1991 julkilausuman, jonka mukaan se ei halunnut ”unohtaa Pekingin kevättä, vaikka maailman huomio on kiinnittynyt Persialahden sotaan”. Kiinalaisille demokratia-aktivisteille annettuja tuomioita kritisoitiin, ja julkilausuma päätettiin sangen mielenkiintoisella tavalla:

*Maailman demokratian vartijat ovat tällä hetkellä Persianlahdella. Koska ’demokratiankevät’ tulee Kiinaan? Sosialidemokraattisen Nuorison mielestä Suomen olisi edelleen harkittava talous- ja kulttuurisuhteiden katkaisemista Kiinaan.*²⁰⁷

²⁰⁴ Antti Niemi-Aron sähköpostihaastattelu 30.5.2025. Tekijän hallussa.

²⁰⁵ Nykypäivä 19.11.1993, s 8–9.

²⁰⁶ 1993 Kansallisen Kokoomuksen puoluekokouksen pöytäkirjat, liite 6. Puoluekokousaloite 80. ”Aktiivisempaa ihmisoikeuspolitiikkaa” ja 82., ”Ihmisoikeudet keskeiselle sijalle kansainvälisessä yhteistyössä”. CA:58, KOK, PTA.

²⁰⁷ ”Kevät tulee – mutta ei Kiinaan”, SNK:n julkilausuma 13.2.1991. CC:44, SDNA, TA.

Vuoden 1994 liittokokouksessaan SNK toivoi yhä Suomen kauppapolitiikan sitomista ihmisoikeuksiin sekä kehotti EU:ta harkitsemaan kauppapakotteita Kiinaa vastaan.²⁰⁸ Keskustanuoret eivät antaneet Kiinasta kannanottoja julkisuuteen 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla, mutta suhtautuminen Kiinaan ilmeni toisia reittejä. Keskustanuorten toimistolla vieraili kesällä 1992 kiinalainen monia nuorisjärjestöjä edustava All-China Youth Federation (ACYF) sen ollessa Suomessa opetusministeriön vieraana. Järjestön suhteiden tiivistämistoivomuksiin vastattiin heti NKL:stä yksiselitteisen kielteisesti kevään 1989 tapahtumiin vedoten.²⁰⁹ Demari- ja keskustanuorten kielteisillä kannoilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta Suomen jatkaessa johdonmukaisesti kauppapolitiikkaa priorisoivalla linjalla.

Pääministeri Esko Aho oli huhtikuussa 1994 Kiinaan tekemänsä virallisen vierailun jälkeen erityisen vaikuttunut. Hänen analyysinsä mukaan maassa oli tapahtunut valtavan paljon viidessä vuodessa sitten Tiananmenin jälkeen. Taloudellisesti maassa oli meneillään ”täysi myllerrys”, ja Kiina oli Ahon tulkinnan mukaan käytännössä de-ideologisoitunut. Aho näki Kiinan yhtenä maailman neljästä tulevaisuuden kasvukeskuksesta: tähän joukkoon kuulusivat hänen mukaansa myös Pohjois-Amerikka, Eurooppa ja Japani, Venäjä ei pysyisi kilpailussa mukana. Kiina oli Ahon mielestä jäänyt Suomessa aiemmin liian vähäiselle huomiolle, sillä 2. maailmansodan jälkeen maailmaa oli Suomessa totuttu katsomaan paljolti Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden kautta – mikä oli ”jossakin määrin vääristänyt maailmankuvaa”. Jatkossa ympäröivä maailma oli tärkeää nähdä aiempaa laajempänä kokonaisuutena.²¹⁰

Ahon Kiinasta säilynyt analyysi keskustan puoluehallitukselle sekä eduskuntaryhmälle tiivistää hyvin Suomen ja Kiinan suhteiden pääsuunnan: Kiinan tilannetta katsottiin puolueissa hallitusvastuussa taloudellisten mahdollisuuksien sekä maailmanpolitiikan voimasuhteiden näkökulmasta, muut asiat olivat enemmänkin toissijaisia. Suomi oli ja on edelleen Ahon sanoin ”helkkarin pieni maa”, jonka tulee olla myös ei-demokraattisten maiden kanssa tiiviisti tekemisissä

---

²⁰⁸ Sosialidemokraattisten Nuorten XV liittokokouksen julkilausuma 6.-8.5.1994. DA:2, SDNA, TA.

²⁰⁹ All-China Youth Federationin vierailu NKL:ssa 23.6.1992. H2:55, NKL, KMA.

²¹⁰ Keskustan eduskuntaryhmän kokouksen pöytäkirja 14.4.1994. CAB:41, Suomen Keskustan eduskuntaryhmän arkisto (KESK.ED) KMA; Keskustan puoluehallituksen pöytäkirja 14.4.1994. CC:50, KESK, KMA.

kansallisen edun nimissä.²¹¹ Etenkään 1990-luvun laman kourissa Kiinan kaupasta ei ollut varaa tinkiä.

---

²¹¹ Helsingin Sanomat 25.12.2022. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009181414.html> (viitattu 3.7.2025).

4 Johtopäätökset

Sari Arho Havrénin mukaan Kiina ei ollut Suomelle kovinkaan tärkeä maa vielä ennen 1980-lukua. Tämä pitää paikkansa myös keskustan, kokoomuksen ja SDP:n kohdalla, vaikka SDP ehtikin lopulta muodostamaan Kiinan kommunistisen puolueen kanssa kahdenväliset suhteet 1980-luvun puolivälissä. Vaikka suoranainen 'Kiina-ilmio' odottelikin tutkielman rajauksen aikana vielä tuloaan, osattiin Suomessa odottaa Kiinan roolin korostuvan niin taloudellisesti kuin poliittisestikin jo ennen kylmän sodan loppua. Kiinan ja Neuvostoliiton väliset erimielisyydet olivat aiemmin lyöneet leimansa Suomen ja Kiinan suhteisiin, jonka takia myös puolueet olivat Kiinan suhteen varovaisia pitkään 1980-luvulle saakka. Sosialistiblokin suurten vastakkainasettelun vähittäinen hiipuminen mahdollisti Suomen ja Kiinan lähentymisen 1980-luvulla, mikä toi mukanaan mahdollisuuksia myös niille puolueille, joista KKP oli kiinnostunut – eli SDP:lle. Kolmen suuren kanssa KKP oli aina aloitteellisempi osapuoli, sillä suomalaisten puolueiden kokemus kansainvälisestä toiminnasta sekä siihen varatut resurssit olivat rajattuja. Kahdenvälisiä suhteita muodostamaan ryhtyneet SDP ja sen nuorisjärjestö SNK lähestyivät Kiinaa paljolti sen uudistuspolitiikan analysoinnin pohjalta, mutta suhteissa edettiin aluksi varovaisesti. SI:n aseistariisuntatoiminnassakin SDP oli aluksi pyrkinyt välttelemään Kiinaa sisäpoliittisten syiden takia, mutta siitä muodostui lopulta KKP:n ja SDP:n välille yhdistävä tekijä. SDP oli kiistatta kolmesta suuresta eniten yhteydessä Kiinaan ennen vuotta 1989.

Tiananmenin tapahtumat vuonna 1989 loivat varjon maiden välisten suhteiden ylle, mutta Suomi luovi myrskyn läpi Mauno Koiviston johdolla hyvät Kiina-suhteensa säilyttäen, vaikka etenkin lehdistön ja nuorten suunnalta tuli ”lunta tupaan”²¹². SDP:lle tapahtumat olivat liikaa puoluesuhteiden ylläpitämisen kantilta, vaikka sosiaalidemokraattinen ulkoministeri olikin Suomen tuomitsemattoman Kiinakan muodostamisen etulinjassa. Kiinan tapahtumia paheksuttiin puolueessa siinä määrin, että puoluekokous antoi 1990 Kiinan ihmisoikeusliikkeen tilanteesta varovaisen kannanoton, periaateohjelma velvoitti. Kansallisia etuja vastaan ei kuitenkaan ollut soveliasta toimia tuomitsemalla tapahtumat yksiselitteisesti puolueen oman nuorisjärjestön tapaan. Kokoomukselle Suomen omaksuma Kiina-

---

²¹² Kaustinen 2015, 76.

politiikan linja ei näytä tuottaneen missään vaiheessa ongelmaa, ja se olikin kolmesta suuresta ensimmäinen, joka matkasi vuoden 1989 jälkeen Kiinaan. Keskustan kansainvälinen toiminta oli koko tutkielman rajauksen ajan keskittynyt enemmän Eurooppaan, eikä puolue KKP:n kutsusta huolimatta ollut valmis vierailemaan maassa. Kyse oli kuitenkin enemmän puolueen resurssien priorisoinnista eikä esimerkiksi ideologisista kysymyksistä. Tiananmenin tapahtumiin puolueella ei ollut Suomen virallisen kannan ulkopuolella kantaa, sillä puolueettomuuslinjaa ajaneena oppositiopuolueena sellaista ei tarvinnut olla.

Kokonaisuutena puolueiden linja ei näytä poikenneen juurikaan Suomen virallisesta ulkopoliittisesta linjasta. Hyvät suhteet Kiinaan olivat kansallisen edun kysymys, joita edistettiin hallitusvastuussa johdonmukaisesti. Arho Havrénin tutkimuksessa esiin tuoma Suomen 'most favoured country'-status²¹³ Kiinassa vaikuttaakin olleen puolueiden hallitusvastuussa vaalima, vaikka esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksistä ei oltukaan Kiinan kanssa aina samaa mieltä.

Puolueiden nuorisjärjestöjen liberaalista vahvaa ihmisoikeuspolitiikkaa tukevasta linjasta ei jää epäselvyyttä. 1990-luvun alkuvuosina kolmessa suuressa puolueessa ihmisoikeuskysymysten kohdalla profiloituivat nimenomaan puolueiden nuorisjärjestöt. Ne pitivät teemaa esillä julkilausumin ja puoluekokousaloittein silloinkin, kun puolueissa sitä ei muuten huomioitu. Suomen valitsema pragmaattinen tai opportunistinen linja kevään 1989 tapahtumiin Kiinassa tulkittiin niissä pääasiassa maan ulkopoliittista uskottavuutta heikentäväksi. Suomen ulkopoliittisen johdon moraalikompassia nuorisjärjestöt eivät kuitenkaan onnistuneet kääntämään tai saamaan edes hievahtamaan. Muun muassa Pjongjangin festivaalien protestitoiminta jäi lopulta merkittävyydeltään mitättömäksi, nuorisjärjestöjen julkilausumista puhumattakaan. Tiananmenin tapahtumien jälkeen annetuissa kannanotoissa nuorisjärjestöt osoittivat kylmän sodan lopun kontekstiin soveltuvia toiveita Kiinan demokratisoitumisesta, jotka osaltaan osoittivat sen, että maan olosuhteita ei tunnettu niissä kovin hyvin. Poliittisille nuorisjärjestöille Kiina oli vielä vieras maa, ja siitä tuli vuonna 1989 niiden silmissä malliesimerkki ihmisoikeuksia polkevasta totalitaarisesta valtiosta. Ennen vuotta 1989 maan tilannetta ei ollut poliittisissa nuorisjärjestöissä juurikaan pohdittu

---

²¹³ Katso Arho Havrén 2009, 14.

SNK:n ulkopuolella. Onkin perusteltua väittää, että kolmen suuren nuorisjärjestöille Kiinan toi maana ajankohtaiseksi nimenomaan kevään 1989 tapahtumat.

Tämä tutkielma on ollut avaus suomalaisten puolueiden kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Tutkimusaiheeksi valikoitui oman kiinnostukseni myötä Kiina, mutta vastaavaa puoluelähteisiin perustuvaa tutkimusotetta voisi halutessaan soveltaa muihinkin valtioihin tai tahoihin, kuten esimerkiksi puolueiden kansainvälisiin yhteistyöorganisaatioihin. Ongelmana puolueiden omiin lähteisiin pohjautuvassa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on tosin saatavilla olevan lähdeaineiston määrän suuri vaihtelu puolueittain. Niinkin suuresta valtiosta kuin Kiinasta löytyi ajoittain harmistuttavan vähän aineistoa tätä tutkielmaa varten – mikä on toki jo itsessään mielenkiintoinen tutkimustulos. Vähäisestäkin materiaalista on tosin mahdollista saada paljonkin uutta mielenkiintoista tietoa esille, sillä esimerkiksi SDP:n kahdenväliset suhteet Kiinan kommunistiseen puolueeseen tai Pjongjangin festivaali ovat jääneet aikaisemmassa suomalaisessa Kiina-tutkimuksessa täysin huomiotta. Muita kiinnostavia jatkotutkimusaiheita tarjoaisivat esimerkiksi Kaarlo Pitsingin arkisto ja sen Kiinaan liittyvät materiaalit, tai muiden tämän tutkielman ulkopuolelle rajattujen puolueiden yhteydet Kiinaan. Muun muassa Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) tai Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) arkistot tarjoaisivat aiheeseen liittyen todennäköisesti paljonkin mielenkiintoista aineistoa. Ulkoministeriön- sekä tasavallan presidentin kanslian arkistojen ulkopuolisilla aineistoilla on Kiinaan liittyvälle historiantutkimukselle vielä paljon annettavaa.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Arkistolähteet

Keskustan ja Maaseudun arkisto (KMA)

Nuoren Keskustan Liiton arkisto (NKL)

CA:4 Liittokokouspöytäkirjat 1985–1990

CC:29 Johtokunnan/hallituksen pöytäkirjat 1989

H2:53 Kansainväliset asiat 1987–1989

H2:55 Kansainväliset asiat 1992

Suomen Keskustan arkisto (KESK)

CA:24 Puoluekokousten pöytäkirjat 1990

CC:41 Puoluehallituksen pöytäkirjat 1989

CC:50 Puoluehallituksen pöytäkirjat 1994

JD:35 Muistiot, raportit ym. 1980–1999

Suomen Keskustan eduskuntaryhmän arkisto (KESK.ED)

CAB:41 Suomen keskustan eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1994

Porvarillisen Työn Arkisto (PTA)

Kansallisen Kokoomuksen arkisto (KOK)

CA:54 Varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirjat 1989

CA:58 Varsinaisen puoluekokouksen pöytäkirjat 1993

HO Kansainväliset suhteet 1988–1991

Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän arkisto (KOK.ED)

CA:45 Ryhmäkokousten pöytäkirjat 1989

Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto (KNL)

CB:51 Liittohallituksen pöytäkirjat 1989

EG:52 Suomen festivaaliyhdistys (sfy) 1988–1989

Työväen Arkisto (TA)***Kaarlo Pitsingin arkisto (KPA)***

HI:1 Kiinan matkat vuosilta 1976–1991

Kalevi Sorsan arkisto (KSA)

HB:31 SDP

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen arkisto (SDP)

CA:107 Puoluetoimikunnan pöytäkirjat 1985

CA:114 Puoluetoimikunnan keskustelumuistiot 1986

CA:126 Puoluetoimikunnan keskustelumuistiot 1988

CA:131 Puoluetoimikunnan keskustelumuistiot 1989

CA:134 Puoluetoimikunnan pöytäkirjojen liitteet 1989

CD:49 Puoluekokous 1975

CD:92 Puoluekokous 1987

CD:105 Puoluekokous 1990

CD:126 Puoluekokous 1999

HFA:7 Pöytäkirjoja, liitteitä, muistioita ym.

HFA:9 Kansainvälisen sihteeristön muistioita

HFM:9 Kiina

Sosialidemokraattisten Nuorten arkisto (SDNA)

CC:41 Liittotoimikunnan pöytäkirjat liitteineen 1989

CC:44 Liittotoimikunnan pöytäkirjat liitteineen 1992

CD:5 Työvaliokunnan pöytäkirjat 1987–1989

DA:2 Toimintasuunnitelmia ja toimintakertomuksia 1981–1995

HH:2 Ulkoasiainjaosto UAJ

UC:4 Lippu-lehti 1986

Verkkolähteet

1989 valtiopäivät, 13.6.1989 kirjallinen kysymys n:o 379. Haavisto ym.: Hallituksen toimenpiteistä Kiinassa tapahtuneiden ihmisoikeusloukkausten takia. Eduskunta, digitoidut valtiopäiväasiakirjat 1907–2000.

Suomi-Kiina-seuran hallintoelimien jäsenet 1951–2024.

<https://kiinaseura.fi/suomi%e2%88%92kiina-seuran-hallintoelimien-jasenet>

(viitattu 19.5.2025).

Valtioneuvosto, Suomen hallitukset ja ministerit.

<https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/hallitukset/> (viitattu

17.4.2025).

Haastattelut

Kokoomuksen entisen talouspäällikön Antti Niemi-Aron sähköpostihaastattelu 30.5.2025. Haastattelija Roope Pöhlö, tekijän hallussa.

SDP:n entisen kansainvälisten asiain sihteerin ja suurlähettiläs emeritus Lauri Kankaan sähköpostihaastattelu 2.6.2025. Haastattelija Roope Pöhlö, tekijän hallussa.

SDP:n entisen kansanedustajan Markus Aaltosen sähköpostihaastattelu 20.-23.3.2025. Haastattelija Roope Pöhlö, tekijän hallussa.

Keskustan entisen kansainvälisten asiain sihteerin Olli Mattilan sähköpostihaastattelu 13.7.2025. Haastattelija Roope Pöhlö, tekijän hallussa.

Kokoomuksen entisen kansainvälisten asiain sihteerin Pasi Natrin sähköpostihaastattelu 3.7.2025. Haastattelija Roope Pöhlö, tekijän hallussa.

Lehtiaineisto

Demari/Suomen Sosialidemokraatti 1976, 1987, 1989

Helsingin Sanomat 1976, 1993, 2022

Kansan Uutiset 1989

Keskusta 1989

Nykypäivä 1993

Turun Sanomat 1989

Uusi Suomi 1976

Lähdekirjallisuus

VÄÄNÄNEN, Pentti. *Purppuraruusu ja samettinyrkki*. Vantaa: Kellastupa, 2012.

JUNNILA, Tuure. *Kiinalainen päiväkirja: Matkahavaintoja Maon jälkeisessä Kiinassa*. Tampere: Kustannuspiste, 1977.

MANSALA, Arto. *Asemapaikkana Peking: Suomen ja Kiinan kansantasavallan suhteiden neljästä ensimmäisestä vuosikymmenestä sekä tehtävästä Pohjois-Koreassa*. Helsinki: Siltala, 2020.

Tutkimuskirjallisuus

ARHO HAVRÉN, Sari. ”Meillä ei ole ikuisia ystäviä eikä ikuisia vihollisia. Ikuisia ovat meidän omat etumme.” *Suomen suhteet Kiinan kansantasavaltaan 1949–1989*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2009.
<http://hdl.handle.net/10138/19428>.

ASIKAINEN, Raisa, NAARAJÄRVI, Teemu & VUORI, Juha A. *Pekingin kevät 1989: Tiananmen ja kiinalaisen aktivismin rajat*. Helsinki: Gaudeamus, 2009.

HANNIKAINEN, Matti. *Uudistuva puolue ja hyvinvointivaltio: SDP:n historia 5: 1957–1975*. Helsinki: Siltala, 2024.

JAKOBSON, Linda. ”Tiananmen ja Suomi”. Teoksessa *Pekingin kevät 1989: Tiananmen ja kiinalaisen aktivismin rajat*. Toimittaneet Raisa Asikainen, Teemu Naarajärvi & Juha A. Vuori. Helsinki: Gaudeamus, 2009.

- JÄRVENPÄÄ, Jari. *"Business as Usual": Suomen suhtautuminen Tiananmenin tapahtumien jälkeiseen Kiinaan*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, 2017. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201702141150>.
- KATAJISTO, Kati. *Väyrysten ja Kääriäisen korkean profiilin aika 1981–1991: Keskustan historia 6*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2023. <https://doi.org/10.21435/ha.155>.
- KAUSTINEN, Timo. *Suomen ulkopoliittisen johdon suhtautuminen Tiananmenin aukion tapahtumiin vuonna 1989*. Pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto, 2015. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201509242015>.
- KALLENAUTIO, Jorma. ”Puolueettomuuspolitiikan linjalla kohti Euroopan Unionia.” Teoksessa *Kansainvälinen eduskunta: Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 11*. Toimittaneet Juhani Mylly, Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Laura Heino. Helsinki: Edita, 2007.
- KESKI-RAUSKA, Riku. *Kekkosta ja kommunismia vastaan: Georg C. Ehrnroothin poliittinen toiminta vuosina 1945–1982*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2014. <http://hdl.handle.net/10138/45249>.
- KIM, Seok-hyang & LANKOV, Andrei. "Unexpected Results of a Political Pilgrimage: Yim Su-gyong's 1989 Trip to North Korea and Changes in North Koreans' Worldview." *Asian Perspective* 40, no. 2 (2016): 245–269. <https://dx.doi.org/10.1353/apr.2016.0011>.
- LAAKSO, Mikko & ÅBERG, Veijo. *Sosialismiin! Sosialidemokraattiset nuoret 1906–2006*. Helsinki: Sosialidemokraattiset Nuoret ry, 2006.
- LAINEN, Kimmo. *Hiljaisen Diplomatian Keinoin? Suomen Suhteet Kiinan Kansantasavaltaan 1984–1995*. Maisterintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202106233983>.

- LUOTO, Jari. *Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet: Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985–1995*. Helsinki: Gaudeamus, 1997.
- LÜTHI, Lorenz M. *The Sino-Soviet Split: Cold War in the Communist World*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- PALTEMAA, Lauri & VUORI, Juha A. *Kiinan kansantasavallan historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2012.
- RAITANIEMI, Jouko. ”Me Suomessa emme näe liennytysohjelmaa mitään järkevää vaihtoehtoa”: SDP ja Sosialistisen internationaalisen liennytysohjelman ja aseidenriisuntapolitiikka vuosina 1976–1983. Maisterintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2022. <http://hdl.handle.net/10138/353968>.
- SEPPINEN, Ilkka. ”Eduskunnan ulkosuhteet.” Teoksessa *Kansainvälinen eduskunta: Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 11*. Toimittaneet Juhani Mylly, Ville Pernaa, Mari K. Niemi & Laura Heino. Helsinki: Edita, 2007.
- SHAN, Xiotong. “Relations between the Communist Party of China and International Organizations of Political Parties. *China Quarterly of International Strategic Studies* 7, no. 3 (2021): 305–325. <https://doi.org/10.1142/S2377740021500135>.
- STOCK, Thomas. “Polyphonic Peace: The 1989 World Festival of Youth and Students in Pyongyang.” *Communist and Post-Communist Studies* 58, no. 1 (2025): 173–193. <https://doi.org/10.1525/cpcs.2024.2113390>.
- VARES, Vesa. *Suomalaiskansallinen Kokoomus: IV, Korpivaellukselta Vallan Kahvaan: Kansallisen Kokoomuspuolueen Historia 1966–87*. Jyväskylä: Docendo, 2017.